

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Preceptorium diuine legis venerabilis fratris Joha[n]nis Nider de ordine predicatorum

Nider, Johannes

Nurnberge, 28.VII. 1496

Capitula tertii p[re]cepti.

urn:nbn:de:hbz:466:1-31252

V. I. q. 1. III.
 cōtra naturā stract^o pmissiōis v^l ob
ligatiōis pōt eē inhonestā duplici^r.
qz qñqz ē inhonestā z illicitā, nō soluz
fm se h^o etiaz in habitu die ad illud qd
pmitit. Verbi grā. Si aliqz dicit sic.
Promitto deo q si possum ppetrare
homicidiuz, ego in g^o ratiōne dicit
faciā missam solennē. Qñqz do est in
honestā in se. h^o nō i habitu dñe ad p
missum. Verbi grā. Si qz dicat sic.
Promitto q si ptingat me peccare ie
iunabo vt dimittat mibi pctm cōmis
sum. Si pmo mō ē inhonestā, votuz
nō est obligatoriū. qz est p naturā pro
missiōis vel cōtractus. z p pñs tollit
obligatiōne. Et tale votū nō pōt im
pleri sine detrimento salutis, qz illud
qd pmissuz est reddit illicitū ex circū
stantia iformate in vouēdo z soluēdo
qz si aliqz soluat vt obligat^o ex p^o d^o itio
ne z cōditio nō iformat sic ilico opoz
ter vt soluat ex motiōe illicito, vt patz
in titulo qd ē pctm. Si scdo mō vide
licet qz p^o d^o itio inhonestā nō sit p natu
rā cōtractus, tūc extante cōditioe vo
tū ē obligatoriū. Ricb. tenet etiā in. ij.
mēbro. q nō licet vt vouēs se ieiuna
turu si occidat inimicū suū. **D**ub^o
tatur. x. vtrū si qz votū fecit d^o carnib^o
nō comedēdis z infirmē. Ita qz a me
dicis d^o qz ē in piculo nisi carnib^o ve
scatur. z qz alit nō pōt enadere ifirmi
tate. Rñ. Dugl. xxxij. q. final. Nō so
lum talis de pcepto maioris etiā sine
pcepto pōt carnes comedē. qz ē causa
necessitatis. z in h^o mōi voto cōditio ta
cita fuisse videt. nisi necessitas coge
ret z pceptū maioris adesset. **D**ub^o
tatur. xi. A qbus tenet abstinere qui
vout v^l cui inuictū ē ieiunare i pane
z aq. Rñ. De. pa. in. iij. dist. iij. Ab oī
bus ist^o tenet abstinere videt. bro d^o
exp^o d^o carnib^o v^l piscib^o. qñ sunt ni
tris p^o densata. v^l p^o siana. vel burreta
ex suba p^o sior extracta. qz h^o cōpō vidē

tur Vere aqñe. **D**ubitat. xij. an sacer
dos q tenet ex voto vel obediētia vel
penitentiā ieiunare vno die in pane z
z aq. an eadē die celebrans debeat su
mere vini p^o sione post sumptionē d^o
calice ipsius eucharistie. Rñ. De. pa.
in. iij. dist. xij. qz d^o sumere vini p^o sio
nē qñ nō ē aliā missā celebratur? ipsa
die. vt d^o de p^o se. eadē p^o te. qz nec votuz
nec penitentiā nec obediētia d^o imuta
re ritum ecclesie ordinatiōes cōcilior^o
Plura alia dubia vide in summis.
Quo ad tertiu norandū fm Tho. **X**
z ofis. q in voto pōt fieri irritatio di
spēsatio z cōmutatio. Rñ qz votū nō
est vinculu iniquitatis nec impedituū
melioris boni. qz p charitate institutu
est. h^o sepe cōtingit qz qz malū venit z
z tunc est irritū. Aliqñ qz vout min^o
bonū. z tūc ē in mel^o cōmutadū. Sūt
aut tres dispēsatores votoz. Papa z
suis vicari^o. Eps z suis penitentiari^o
Prelat^o religiōis z cui cōmittit. Pa
pa solus pōt dispēsare in voto religio
nis si ē dispēsabile. in voto p^o tinerie in
voto crucis v^l terre scie. z sibt retinet
votū ad limina Petri z Pauli. z ad
sanctū Jacobū. Eps autē in alijs. Et
nota qz nūqz sine alicui^o p^o fator^o aucto
ritate qz debe. votū infringere nisi ne
cessitas vigeat. z supior h^o non possit
Ratto est. qz nullus debet esse iudex
in propria causa.

Sequit^o pceptū tertiu. Capitulu. I.

Receptum
tertū sic ponit. Exo.
xx. Memeto vt dñm
sabbati scifices. Sex
diebus opaberis. z fa
cies oia opa tua. Se
ptimo autē die sabbatū dñi des cui est.
nō facies in eo omne opus. **D**ub^o tria
tangunt de qbus principaliter agen
dum est. Primo phibent opa qdā q

in hystorijs. q̄ olim in grecia a nona
 die sexte ferie velum intra q̄d imago
 virginis erat. divina virtute se aptebat.
 z sic p̄mansit vsq̄ ad nonā sabbati. q̄n
 itez dicitur se retraxit. cui⁹ exēplo la
 tini sabbatū etiā in laudē yginis cōse
 crauerūt. **T**ertio notandū q̄ tripli
 cia sunt festa ecclie. Quedā sunt z di
 cuntur p̄cipua z maiora festa ecclie. z
 sunt dies dñicales. xpi festa. br̄v̄rgis
 z ap̄toz. Alia sunt festa ecclie satis cō
 munita p̄ orbē. Alia sunt q̄ ep̄i specia
 liter in suis dyocēsis instituerūt.
Quarto notādū q̄ p̄p̄t quinq̄ mul
 tum peccant q̄ hoc p̄ceptū transgredi
 unt. **P**rio q̄ in veteri testamēto pena
 mortis plexus est. **D**ñi Numeri. xv. di
 cit̄ de quodaz qui colligebat ligna in
 sabbato. quē Moyses z Aaron reclu
 serūt in carcere z q̄rentes q̄d ei facere
 deberēt. **R**ūdīt de? **M**ore moriatur
 hō iste. obmat euz lapidib⁹ ois turba
 extra castra. **M**ystice ar̄ ligna die p̄bi
 bito colligit q̄ materiaz ignis inferna
 lis colligit. **T**alis lapidib⁹. id ē. duris
 obiturgariōibus p̄iēdus ē. q̄n in fe
 stis transgredi nō dimitit. **S**cōdo in no
 no testamēto ēt grauit̄ punitū ē. **R**e
 fert em̄ **G**regl. j. d̄salo. q̄ quedam nu
 pra marito in vigilia dēdicatōis sancti
 Sebastiani vicia concupiscētia a viro
 suo se nō abstinit. in crastino aut̄ cū
 remorsu p̄scentie verecūdiā vicia a p̄
 cessione se nō subtraxit. vñ in eadez a
 demone publice vexari cepit. quā euz
 sacerdos palla altar̄ iuuare vellet. eū
 etiā demon inuasit cōfudit. **H**ac igit̄
 am̄ci p̄ incātoroz iuuare pcurauerunt.
 s̄ in ip̄is cōsurtatiōibus legio de
 monū in eā intravit. z tot vocibus cla
 mare cepit. quoz demonibus arrepra
 erat. quā tñ demū sancius ep̄s **F**ortu
 nat⁹ p̄ plures dies z noctes orādo libe
 ravit. **T**ertio. q̄ magne in gratitudis
 viciū quis incurrit cū sex dies sibi cū

magno conatu expēdit. z vñ dies nō
 in dei honorēz p̄p̄ta aie salutē consu
 mat. z euz tot dei bñficia meditari ne
 gligit. **Q**uarto q̄ q̄dammodo in tres
 personas diuinas peccat. **I**n patrem
 cui⁹ potētia mundū creauit. **I**n filiu
 cui⁹ sapia mundū redemit. **I**n sp̄s sc̄m
 q̄ tali die in mundū venit. **E**t in xpi hu
 manitate q̄ nata tali die visibilē p̄mo
 apparuit. **Q**uinto q̄ multū cece pec
 cant. **F**estis em̄ peccātes faciūt sic ille
 q̄ loco sacro peccaret. q̄d vñ turpius
 est q̄ nō in sacro peccare. **T**epus at̄ a
 deo sacratū ē. **I**te dēdicatōē xpi in
 dēdicatōēz demōis venit. **I**tez p̄ totā
 hebdomadā p̄ labores mūdi sūt in
 aia. z dñico die turpes sūt in aia licet
 mūdi in vestimētis. **Q**uinto notādū
 q̄ in genere. xij. sunt per q̄ festi violari
 p̄nt. **P**rio peccādo mortali quocūq̄
 genere pcti. **I**n **T**ho. vbi p̄t. z **A**lex.
 de hal. i suo. iij. dist. xvij. **V**enit. enim
 .xliij. dicit. **O**mne opus seruile nō fa
 ciētis in eo. s. sabbato. **S**eruit aut̄ hō
 pctō. **D**ñi **J**ob. viij. **Q**ui facit pecca
 tū seruus ē pcti. **D**ñi **A**mb. **A**nt̄
 .xliij. dist. **L**ex in sabbato fuita opa fa
 cere. id ē. pctis aggrauari p̄hibet. **R**ō
 est. q̄ pctā mortalia cōrrant̄ obser
 uantē festoz in q̄tū impediūt appli
 cationē hois ad deū q̄d est finis festi.
Et q̄ vt dicit **T**ho. magis ipedit hō a
 reb⁹ diuis p̄ op⁹ pcti q̄ p̄ opus licitū.
 q̄uis sit corpale. **I**te magis cōtra hoc
 p̄ceptū agit q̄ peccat in die festo pctō
 mortali. q̄ q̄ opus corpale al̄s licitūz
 facit. **N**ō tñ p̄ventale pctū firviolari
 illius p̄cepti. **D**ñi **A**ug⁹. li. de decem
 chordis dicit. **M**elius. id ē. min⁹ ma
 le faceret q̄s in agro suo al̄ q̄d vtilē. q̄
 in teatro seditiosus existeret. **E**t me
 lius faceret femine lanam earū in die
 sabbati. q̄ tota die in neomenijs suis
 ipudice saltaret. **E**t dicit **A**lex. de ha
 lesybi. s. **Q**z q̄ peccatum mortale in

W
110

significet futurū. Et est cōmemoratio
preterite resurrectionis xp̄i et representatio
p̄ntis quietis animarū quā nūc
habent p̄ xp̄i mortē. **Alia** rō ē. q̄z olim
fm̄ Tho. in veteri lege observantia sab
bati fuit moralis et cōmōnialis seu si
guralis. Et obfuantia tal' sabbati mu
tata est in dominicū diē ordinatione
eccle. sō hodie obligamur ad obfua
ntiam dñice nō ex h̄ tertio p̄cepto. Et tñ
eccle. mādato. **Alia** vō sunt opa hoīs
corpalia cōmūta seruis et liberis. ad
que quilibz hō applicat corporalit. q̄
de sui natura aut inrētione agētis or
dinant ad lucrū temporale. aut ad alī
quod bonū corporeale tanq̄ ad finem
ppriū et immediatū. vt sunt omnes
actus mechanici. cultura agrorū. vi
nearum. et similia. mercatura. placita
tio. iudicia p̄tiosa. et similia. **Ista** eccle
sia determinauit esse seruilia. et statuit
ea in diebus dñicis. et in alijs festiuita
tibus ab vniuersali ecclesia instat. nō
eē exercēda. nisi urgeat necessitas aut
suadeat pietas. vt p̄tz de pse. dis. iij. ro
gationes. Et. xv. q. iij. et extra d̄ serijs
.c. oēs. **Tertio** infringit festū p̄ hoc
q̄ aliq̄ nō legitime p̄pedit negligunt
audire missam. **Quilibet** em̄ xp̄ian⁹
ex p̄cepto p̄mo tenet ad deū actualit̄
diligendū. Et videt Scoto in. iij. dis.
.xxvij. q̄ hoc fit diebus festiuis. ita q̄
om̄i die festiuis. et potissime dieb⁹ do
minicis et principalibus festis teneat
se homo recolligere deum sup̄ om̄ia
actualiter diligere. Et forte hoc deter
minat diuinū mandatum illud. Sab
bata sanctifices. vt vnusq̄sqz maneat
apud se colligendo se et ascendēdo in
deū suū. Et ecclesia specificat h̄ quātū
ad missam andiēda die dñico. de pse.
dis. i. missas. **Quarto** infringit festū
p̄ eos q̄ nimis tarde in vigilia festi la
tant opa phibita. et qui in die festo ne
quis cito laborant. non scz terminato

festo. **Quādo** aut̄ quis teneat festum
inchoare vel terminare. **Et. Ray. q.**
regulariter a vespera in vesperā. extra
e. omnes. **Festoy** tñ inītiū et finis in
eoz qualitatē et in rta diuersay regio
nū psuerudines p̄siderari debēt. Et si
cut magnitudo dierū exigit celebrari
sic p̄ns incipere et tardius debere ter
minari vera rōne videtur. extra. e. qm̄.
Quinto offendūt p̄dicationē in festo
nō audiētes. vel irritētes eos qui au
diunt. vel alios de f̄mone trabentes.
et in sermone dormiētes. **Magna** em̄
est negligētia cibū corporis p̄ sex dies
querere. et aie cibū p̄ vnā horā fastidi
re. **Nullus** em̄ pōt p̄cepta intelligere
nisi discat. p̄dicator aut̄ est doctor dei
p̄ceptor. **Sexto** offendūt sup̄bi vesti
tu sup̄fluo p̄posito. hastiludis. et sili
bus. **Septimo** vendētes auare et emē
tes mercatores et institores. **Octauo**
luxuriosi cultu vestitū seruis. tactibus
cantib⁹ et verbis. potissime choreis in
sistendo. vt cōpleat luxuriosam volu
ptatem. **Nono** gulosi porationib⁹ vel
cōmestationib⁹ se ingurgitantes. et fer
cula nimis lauta pcurātes. **Decimo**
tracundi. litigiosi et lutores. **Undeci**
mo iudicij p̄sidentes sine cā vel pie
tate. **Duodecimo** accidiosi q̄ diuinū
cultum ad quem tenentur. puta f̄mo
nes. missas. et similia fastidiū et triste
audiunt. Et sic patet de prohibitis in
tertio mandato.

Capitulum. ij.

Secundo videndum erit de isto
q̄ mandatur affirmatiue vide
licet. **Memēto** vt diem sabba
ti sanctifices. **Nō** em̄ sufficit a sensib⁹
lib⁹ abstinere. h̄ oportet cultui diuino
se applicare. **Vbi** notandū festiuitas
specificat nouē modis. **P̄mo** i auditiō
missas et diua officia deuote. **Qui** em̄
vt **Mich. dic.** omittūt audire missā pec
cāt grauit. nisi sint ex aliq̄ rōnabili cā

legitime excusati. **Dñ** dñ de cōse. dif. .j. **M**issas die dñico secularib⁹ ⁊ a fortiori clericis dicit **Archidiacon⁹** rotas audire spālī ordine sc̄ipim⁹. ita vt aī bñdictiones sacerdotis egredi ppls nō psumat. qđ si fecerint ab epō publice pfundant. id ē. gūter corripiant vsq; ad ruborē vel excōcent. **A**pparat⁹ ibi dicit h sup missas pceptū eē. **Dñ** q die b⁹ dñicis missas n̄ audiūt. **h** pceptū faciūt. qz deū n̄ sup oia diligūt in festiuitatib⁹ dñicis ⁊ s̄ilibus. nisi excusent vt. **s̄. dicitur** ē pcepto pmo. c. v. **G. Et** dñt ibi deū sup oia diligere. **S**cdo sanctificat festū p auditiā ⁊ lectiones ⁊ collationē verbi diuini in sermone. **T**ertio audiēdo vel ab auditi⁹ q̄redo q̄s excōcent q̄ festa ⁊ q̄ ieiunia sint necessario p hebdomadā celebrāda et tenēda. **Q**uarto cōsciam emūdando. **R**imari em̄ tūc attēri⁹ deberet xpian⁹ qualit̄ deū offenderit p hebdomadaz ⁊ cōteri. satisfactionē p pctis exeq. ⁊ facere bona filia. **Dñ** **Grego. i** registro. **D**ñico die a labore terreno cessanduz est. atq; oino oionib⁹ insistēdū. vt si qđ negligētie p sex dies agit. die refurretiois dñice explet. **Q**uinto attēre meditari dñz hō diuina bñficia sibi singulartē ⁊ alijs cōiter misericordissime collata. q̄ sunt tā innumerabiliter multa. ⁊ tā inestimabiliter magna vt ingenrē flāmā charitatis accēdere habeant in corde meditantis. ⁊ sic gr̄as agere dñz p talib⁹ ⁊ p dñitib⁹ si q̄ fecit. **M**editet̄ gaudia p̄te. penas inferni. ⁊ miserrias mūdi. vt sic suspiret ad et̄na. **E**xēplo illi⁹ q̄ legit p totuz tēp⁹ vite sue in trib⁹ libris. quoz p̄mus erat rube⁹ in q̄ legit charitatē ⁊ passionē xp̄i ⁊ sc̄ōrū. **S**cdo erat niger in q̄ legebat penas inferni. **T**ertio aure⁹ in q̄ legit gaudia celic̄. **S**exto debem⁹ orare deuz. beatā m̄ginē ⁊ sc̄ōs. ab eis velut pauperes suffragia medicādo. **h** vulnera

ae. ⁊ h hostē corpis ⁊ aie. **S**eptio pro indulgētijs debem⁹ abulare si deuotiōni p̄gruit. vt q̄te i vno loco p charitatē angimēto p̄seuerare. **O**ctauo opa miscōie corpalia implere. in leproso. riji. in hospitalib⁹. apud et̄ allos pauperes. nō min⁹ q̄ xp̄m visitādo. q̄ ait. **Q**uoni ex minimis meis fecistis mibi fecistis. **N**ono opa miscōie spūalia cōplere. informādo de audit⁹ vt lectis in scriptura. in morib⁹ ancillas. famulos. incolas dom⁹. maritū ⁊ pueros q̄ talia igr̄at. qz in defectu talia maḡ cecitas i ecclia cāt. **S**cdo nōndū q̄ serulle op⁹ factū i festo excusare p̄t trīa. aliqñ a roto. aliqñ a t̄ato. p̄mo nccitas sc̄ōs pietas ⁊ tertio opis puitas. **P**rimo excusat necessitas. qz legē nō hz. ⁊ fit multiplr. **D**ño excusat qñ iminet piculū vite p incurfū hostiū. tūc licitū est pugnare p sua aut cōitaris necessaria defēsiōe. **S**ic fecit **Nachabe⁹** .j. **Nach. ij.** **S**ic in bello iusto licet facere fossata. ⁊ muros reparare. **S**cdo si hō eēt in tali necessitate p̄stitut⁹ q̄ p̄ defectū necessarioz corpis eēt in piculo amissiois vite. nec possz aliūde suo defectui succurrere tali esset licitū qđ cūq; op⁹ serulle exercere p vita p̄p̄ta cōseruāda aut alteri⁹. **I**o **Matth. xij.** xp̄s excusabat discipulos q̄ p̄ necessitatē p̄ficabāt spicas manib⁹ i sabbato. **T**ertio si imineret hōi nccitas egri tudinis corpalis. pōt i festo opari licite op⁹ corpale p̄tinēs ad salutē corpis p̄p̄ij vt alieni pcurādā. lō medici p̄nt medicare. ⁊ infirmī medicamē recipere. **Dñ** xp̄s **Joh. vij.** arguēdo iudeos dicit. **M**ibi indignamī q̄ torū hoies saluum feci in sabbato. **S**ic em̄ bibim⁹ ⁊ comedim⁹ in festo p̄pter salutē. sic ⁊ medicamē apponi pōt. **Dñ** **Grego. i.** ad ciues romanos ⁊ ponif de p̄e. dif. .ij. puenit. **A**d me platur ē. a pueris hoibus vobis p̄dicatū eē. vt die dñico

nullus debeat lauari. Et si qui idē p lu-
xuria et p voluptate q̄s lauari appetit.
hoc fieri nec reliquo q̄libz die cōcedi-
dim⁹. si autē p necessitate corpis h̄ nec
die dñico phibem⁹. Et Archidi. dicit.
sup p nccitate. Ergo nō licet lauari in
festiuis dieb⁹ nisi nccitatis cā. Eadez
rōne nec m̄nuere sāguinē. nec barbā
radere. nec cyngulas scindere. Pānos
autē calciamēta induim⁹ his dieb⁹ ea
nccitate q̄r comedim⁹. h̄ ille. **Q**uar-
to si imineat necessitas vitādī rei exte-
rioris damnū. vt si facētib⁹ segetib⁹ in
agro. aut feno in pratis. et imineat tē-
pestas q̄ talia corrupat. aut multū de-
teriorer. aut forte abducatur a sole sepa-
ta. n̄ sūt phibēdi dñi rex tollere i festi-
z idēntati sue p̄cauere. **U**t adhuc stā-
tib⁹ vult in vitib⁹ z supueniat frīg⁹ de-
struēs. aut si ē verisimilis timor de incur-
su hostiū. q̄ alio die h̄mōi res destrue-
rēt vt auferret aut ēt hoies circa colle-
ctioē talū rex caperet vel occiderēt.
tūc lz opari. dñc **H**osti. ne in modico
momēto pereat cōmoditas celesti p-
missioe cōcessa. Patēt illa p **C**hristum
Matth. xij. dicentē. Quis ex vob hō
q̄ habuerit ouē. z ceciderit sabbaro in
fouēā. nōne tenebitz leuabit eā. **I**n si-
milli. n. casu licitū est ex indulto ecclē
dñicis z festiuis dieb⁹ p̄terē in sumis
z maiorib⁹ festiuitatib⁹ allecia piscari
cernisā inuasari zc. et. de ferijs. c. lcz.
Quinto excusant serui z rustici q̄ in
suo metu p̄pellūt z cogūt a dñis ad la-
borādū festiuis dieb⁹. **N**ā si sine p̄pulsio-
ne p labore imperūt. nō dñt dñis o-
bedire. qz nō ē licitū nec honestuz. dñs
tūc ḡnter peccāt. **S**ist q̄ adducūt i fe-
stis cēsus dñis sine p̄pulsioe vt nccita-
te aliq̄ pretacta supius. ad finē istum
videlz vt alijs dieb⁹ p̄p̄ijs z p̄suetis la-
borib⁹ vacēt. nō oino excusant. nisi ar-
ta necessitas cōpellat. **S**ist regulares
z sacerdotes qui dominicis dieb⁹ absq̄

necessitate quadrigant. aut huiusmo-
di alia faciunt. quia alios corrumpunt
exemplo. z similia alijs faciendi occa-
siones dant. **S**imiliter excusantur ve-
ctores mercū ad nundinas remotas
vel ad loca remota. aut aliarū rerum
si sine graui incōmodo nō p̄nt dieb⁹
festiuis vacare ab eūdo aut quadrigā-
do. **I**dē videtur de cursoribus qui ex
causa rōnabilis nccitate dieb⁹ festiuis
ad loca remota ambulāt sine q̄ui in-
cōmodo suo aut alioz vacare nō pos-
sent. **S**exto excusari possunt muni-
to res z vectores pegrinoz z sufferrato-
res equoz. q̄ talia faciūt in festi. si hec
p̄ncipalit̄ faciūt p̄ nccitatez corū p
quib⁹ faciūt talia. z tūc ēt licite recipi-
unt salariū p laborib⁹ suis. **S**i hō faci-
unt talia in festo p̄ncipaliter p̄t que-
stum. aut p̄pter improbā cupiditatem
lucrādī. nō videt quō debeāt excusari
h̄ illi q̄ eos de talib⁹ requirūt excusant
si rōnabilē h̄nt cām z necessitatez als
sibi nō poterāt puidere. **D**ec oiaz illa
in quinto mēbro dicta sunt sententia-
liter **G**uillb. in glo. Ray. **S**eptio qui
vadūt ad mercato q̄ sūt dñicis dieb⁹
z alijs festis. maxie p̄cipuis. si q̄s faci-
at h̄ nō cōsuetudinarte h̄ aliquz p̄ ali-
qua nccitate. nō credo dicit idē q̄ pec-
cet mortalit̄. **S**i āt h̄ ducat i p̄suetudī-
nē z faciat ex cupiditate lucrādī. sic fa-
ciūt mercatores q̄ p̄pter frequētandā
mercata aut nūdinas vix aut nūc̄ in-
trāt ecclēas suas. credo q̄ peccēt mor-
talit̄. **M**ercata tūc q̄ sūt ex victualib⁹
nccarijs ad quēcūq̄ diē festū de pane
vino carnib⁹ z h̄mōi si credo illicita eē
aut defacili phibēda dū tūc se p̄t h̄ nō
strahāt a dinio fuitio. h̄ **G**uillb. ibi-
dē. **S**ed cū dictū sit q̄ possit indul-
geri hoib⁹ vt dieb⁹ festis laborēt cū ne-
cessitate artāt. **Q**uereres q̄s dabit li-
cētā istā. **R**ñ. fm **G**uillb. q̄ ehs loci si
p̄mode adiri possit als suffic̄ simplic̄

Preceptum III

Cap. II

sacerdotis dispensatio. discreti tñ. Posset etiã eẽ tãta necessitas et tam nota q̃ auctoritate p̃p̃ta possent facere. S̃z pro quãta necessitate liceat opari in festis hoc pot̃ ad arbitriũ boni et discreti viri limitãdũ eẽ. q̃ p̃ aliquã doctrinã generalẽ determinãdũ. **S**ecũdo excusat in seruilibus opibus in festis pietas opis multipliciter. Primo arare agros pauperũ aut eis quadrigare. ṽl eis aliõ mō laborare. Si em̃ dicit idẽ s̃bidez in dieb̃ ṽnicis aut alijs maioribus solẽnitatib̃ sc̃z festis x̃pi. brẽ virginis. et in diebus ap̃loz talia faciant. nõ videt̃ licitũ. s̃z ceteris festiuitatibus licet sequi cõsuetudinẽ regiõis quam scit ep̃s loci nõ reprobat. Si aut̃ dubitatur an sciat ep̃s loci et sustineat. recurrere debet sacerdos ad ep̃m vt sup̃ hoc ab eo certificet. Ad hoc aut̃ vt talia licite sustineant. aut̃ licite fiãt oportet q̃ p̃ hmõl laborem nõ reuocent laborantes a diuinis audiẽdis q̃ tenent̃ audire. et q̃ talia p̃ncipaliter fiãt p̃pter deũ. et nõ p̃pter affectũ carnalem. aut spe remuneratiõis terrene. in pastu et̃ hoim̃ aialium laborantiũ. et q̃ necessitas paupertatis illiõ cui talia fiãt hoc videat̃ erigere. Sic etiã exceptis p̃cipuis festiuitatibus. credo q̃ nisi sit p̃hibitũ aut cõsuetudinẽ cõtrariũ liceat aliqd̃ opari circa edificatiõẽ ecclesiarum et sacroꝝ locõũ. et ad opus ministrõꝝ ecclie pauperũ. p̃sertim eorũ qui redditus nõ habent. ita tñ q̃ labor non perueniat ad multã fatigatiõẽ et̃ reditum ex diuturnitate laboris. q̃ nõ credo q̃ debeant in eis laborare p̃ totam diẽ. nec ad multã fatigatiõẽ. nec debent p̃pter hmõl labores omittre auditiõẽ missẽ in tali festo. Non em̃ debent dimittere id ad qd̃ tenent̃ p̃pter aliud ad qd̃ nõ tenent̃. hec de Guib̃.

Tertio excusat interdus seruitate opis modicatas. Nũ dicit idẽ. q̃ licet

non sit licitũ scribere aliqd̃ grande in die festo. vt de sexterno ad sexternum sicut nec licet alia opa seruilia opari. Scholares tñ lectiões suas q̃s non possunt sine scripto memorie cõmendare. Sicut sermones q̃s stilo aut plũbo notauerũt scribere p̃nt vt credo. p̃nto etiã q̃ studendo q̃s in aliquo libro possit corrigere si aliqd̃ corrigẽdũ sit. Locare aut̃ opas suas. aut alienas cõducere diebus festiuis x̃pi corrigẽdos libros non est licitũ. Et sicut dicitur de correctiõẽ libri. sic pot̃ de laboribus alijs intelli gi. Et si q̃s nõ intentione opandi sed als. vt forte deambulando trãsiret in die festo p̃ vineã suã aut agrũ. et transeũdo purget modicũ qd̃ p̃ incurtã manserat purgandũ. aut reparat modicuz de sepe q̃ in aliq̃ p̃terrupta aut inclinata fuit. aut iuxta vires erigat vnũ palũ vel duos inclinatos. aut aliud parũ faciat qd̃ sic transeũdo occurrat faciendũ. **G**uib̃.

Tertio q̃reret q̃s. vtz x̃pianus tota die festiua obligat̃ sit habere animũ recollectũ et se exercere in supranotatz nonẽ exercitijs. Rũ. q̃ lz illud eẽ bonum. non tñ est hõ ad h̃ obligat̃ virtute illiõ p̃cepti. imo in multis casib̃ pot̃ se occupare exercitiõ opõꝝ exteriõũ cũ a talib̃ distrahẽtũ. vt cũ necessitas vrget. aut pietas suadet. imo dicunt aliq̃ doctores vt Cancellarius moderñ. q̃ in die festo pot̃ hõ assumere sibi aliquã recreatiõẽ spaciũ vel solatiũ. dũmodo hoc sit sibi honestũ. et taliter fiat vt nõ cõmittant illa p̃cã q̃ offendit deũ. et potissime mortalia. vt sunt ebrietates. piuria. rixẽ. desideria carnalia. q̃ba. opa. aut carmina luxurie. et cetera similia q̃ in dieb̃ festis sũt duplicia p̃cã. Adẽ de choreis. Ille q̃s auctoritates cõõz q̃ sonat. q̃ in dieb̃ festis nihil nisi oõm̃i aut deo aut hmõl vacandũ sit. vt dicit̃ lex. de hal. in suo

.iij. intelligēde sunt q̄ nihil contrariū
vacatōi diuinoꝝ. aut q̄ h̄mōi vacati
onē impediāt agendū est. vt sunt opa
seruilia p̄hibita. vbi nō necessitas vr
get nec suadet vtilitas. Vñ Tho. dicit
in .iij. dis. xxxij. q̄ licet nō teneat ho
mo toto die festo orare. ⁊ oibus horis
tenet tamē se toto die conseruare ido
neū ad orandū. Et addit ibidē. q̄ aci⁹
matrimonialis lz careat culpa. tamē
quia rōnem deprimūt p̄pter carnales
delectationē ⁊ hoīem ad spūalia ten
dere nō sinit. ideo in dieb⁹ festis ⁊ alijs
in q̄bus ē p̄cipue spūalib⁹ vacandū
nō licet petere iugale debitū. Exem
plum vide paulo supra Greg. dialo
goꝝ p̄nti p̄cepto. c. j. F.

Capitulum. iij.

Tertio ad hoc mandatuꝝ. Me
mōto vt diem sabbati sanctifi
ces. reduciē reuerētia ⁊ sancti
ficatio septē sacramentoꝝ noui testa
menti. Sicut em̄ sanctificat tēpus ⁊
locus. ita sanctificari dñr septē sacmē
ta. de q̄bus in sequentib⁹ dicit latinus
i q̄tū ad ea que sunt necessaria. **V**bi
p̄mo notandū q̄ fm̄ Aug. de san
cto victore. ⁊ magistꝝ dis. j. quartū. Sa
cramēta sunt instituta p̄pter vulnera
peccatoꝝ sananda. Est em̄ ecclia velut
apotheca vel domus prudētissimi me
dici cōtra omnes infirmitates antido
ta sufficientia continēs. vbi infirmus
est peccator. medicus est Chꝛyst⁹. mi
nister medici est sacerdos. antidotum
est virtus sacramentoꝝ. sed vasa anti
doti sunt sensibiles forme septē sacra
mentoꝝ. **S**ecūdo notandū q̄ tm̄ se
ptem sunt sacramenta noue legis. q̄
fm̄ Tho. septem sunt vulnera quibus
grauius hie infirmamur. tria sunt pec
cata. quattuor sunt penose occasiōes
peccatoꝝ ⁊ sequele. **P**rimū malū est
peccatū originale. cōtra qd̄ est bap
tismus. **S**ecundū est veniale pctm̄. p̄tra

quod est appropiate institutū oleū
extreme vnctionis **T**ertū est mortale
pctm̄. p̄tra qd̄ est penitētia. **Q**uartus
est infirmitas ad bonū. p̄tra qd̄ est cō
firmatio. **Q**uintū ē ignorātia verorū.
cōtra qd̄ est ordo. q̄ ordinat⁹ debz esse
doctus vt possit docere. **S**extū est con
cupiscētia effrenis. cōtra qd̄ ē m̄fimo
niū. **S**eptimū est affectio ad terrena ⁊
caduca cū reuolūtō ⁊ reuolūtō inordia
to. cōtra qd̄ est eucharistia. vbi visibiliter
deū vidēdo ad invisibilia rapt ⁊ ac
cēdi inuitamur. **T**ertio nōndū q̄ se
ptem sacramēta eoz efficaciaz p̄rteꝝ
hnt a diuersis diuersimode. **P**rimo a
deo p̄ncipaliter. q̄ de⁹ solus grām cre
at ⁊ peccatū dimittit. **S**ecūdo a passiōe
xpi tāq̄ a causa meritoria. **N**ā xps in
p̄mo instanti sine cōceptiōis se patri
obtulit p̄ redēptiōe generis hūani. q̄
oblatio consummata fuit in cruce. q̄ ob
latio quia ex sūma charitate p̄cessit. ⁊
a summo nobilissimo filio dei. id̄ acce
ptissima patri fuit. **E**t ad illud loquit
beat⁹ Aug. .xxij. de ciui. dei. circa p̄n
cipium. vbi dicit de xpi latere fluxisse
septē sacramēta. **P**ri⁹ autē passiōis
meritū hodie est in acceptione patris
⁊ cōscat volēti sacramētū aliq̄d recipe
re. **A**lex em̄ diuinitatis ē fm̄ Anselm⁹.
Cur deus hō. q̄ p̄ nullo pctō cum sit
in finitū malū deus placari vult nisi si
bi offerat maius bonū q̄ pctm̄ malū
est. ⁊ hoc fit q̄i patri xps passus offer
tur. **I**llō videt velle ap̄s Ro. v. **V**bi
abundanti delictū. superabundauit ⁊
gratia. **V**ñ etias in passiōe xpi oia sa
cramēta p̄sentata fuerūt. **B**aptismus
in aqua lateris. **E**ucharistia in sangui
ne lateris. **C**onfirmatio in aggressu ter
ribilissime mort⁹. **P**enitētia in lachry
mis xpi. **O**rdo quia fuit hostia ⁊ sacer
dos. **M**atrimoniu in generatiōe filio
rum ecclie p̄ ap̄tionē lateris. **V**ncio
extrema in effusiōe sanguis multiplic⁹

Tertio habet efficaciam a fide ecclesie. si ne cuius fide collata non valerent. Quarto a charitate suscipientis quodam habent maiorem efficaciam. et hoc ultimum scilicet quod maius est scilicet hoc etiam plus quam haurit de medicina vasorum gratie. Inuit autem misro modo receptio sacrorum homines. quia ut ceteri dicunt doctores. vim habent ex opere operato. id ex viure ipsorum signorum. ex pacto christi et fide ecclesie. et in sacris datur gratia et non exigunt quod homo semper disponat. hoc exigunt quod homo gratie se non opponat. **Q**uo ad sacramenta in specialiter. primo de baptismo sunt tria scienda. **P**rimo quod fructus deus per hoc sacramentum nobis dederit. **S**ecundo quod fieri debet a conferentibus. **T**ertio quod teneat scire talia. **D**e primo ponuntur quatuor fructus. **P**rimus est remissio peccati originalis. quia sic omnes in **A**dā mortuam ita omnes in christo vivificantur. scilicet per baptismum. **J**o. xv. **S**ecundo dantur omnes virtutes. videlicet charitas. spes. fides. iusticia temperantia. prudentia. fortitudo. ut determinatum est in cle. de summa trinitate. et fide catholica. **T**ertio character specialis imprimitur anime quod cedit in gloriam perpetuam beati. et in resurrectionem eternam dantur. **D**e quo caractere determinat ab Innocentio. ex de baptismo. et eius effectu. c. maiores. **Q**uarto omnis pena peccatorum relaxatur. quia per baptismum homo cosepulchritur christo passo. et regeneratur secundum apostolum. **C**osepulchriti enim secundum christum per baptismum in morte. **Q**uinto ianua celi baptizato aperitur. **I**n cuius signum celi aperti sunt super christum baptizatum. **L**uc. ij. **Q**ue autem fieri debent a secularibus quando baptizant eos. **S**ciendum. quod tanto cautius hoc debet procedere. quanto maior videlicet infiniti boni perpetuo fruendi defectus potest committi per unum verbum additum vel subtractum. **P**rimo ibi videatur ut materia sit apta. videlicet ut sit aqua elementaris. pura et naturalis. **E**x qua patet quod apta materia sunt aqua pluvialis. maris. fluminis. stagni

putei vel fontis. et aqua resoluta ex rore pruina. nivis. gradine. vel glacie. **E**t fieri non potest in aliquo alio liquore. ut vino. ceruisia. urina. medone. oleo. lacte. brodio expresso de piscibus vel carnibus. rosacea sublimata seu alchimica. sudore. saliva. nec de burreta extracta de suba piscorum. nec in nivis. glacie gradine. et pruina. nisi sint resoluta. **D**ubium autem est an baptizet quod in lignis potissimum extracta de suba hordei. balneo. sulphureo et lutosa aqua. **S**ecundo videatur ut forma sit debita quod ad ea que sunt de necessitate sacramenti. et etiam de necessitate vitandi peccati. **F**orma autem baptismi quam tenet romana ecclesia est ista. **E**go baptizo te in nomine patris et filii et spiritus sancti. **E**t habet effectum de baptismorum eius effectum. si quis. **E**t pretermittit proprium nomen videlicet **J**ohannes vel **K**atherine de ritu romane ecclesie. **S**ed precedentia omnia non sunt de necessitate sacramenti. **N**am hoc non est de necessitate baptismi nec de essentia sacramenti. nec de necessitate precepti. nisi ubi consuetudo particularis hoc habet. quia universalis consuetudo hoc non habet. nec est de forma christi. licet si ego sit de necessitate non sacramenti hoc precepti ecclesie universalis. in li baptizo enim prima persona intelligitur. et est semper regula iuris quod mutatio quocumque modo fiat in forma ecclesiastica sacrorum obligat ad peccatum. nisi ex impotentia vel ex necessitate fiat. **E**t consuetudo ecclesie ligat ut statutum sic et consuetudo populi ligat ut lex. **Q**uis autem scire teneat hanc formam dicit **P**e. pal. in .l.ij. di. v. **F**ormam baptismi forte non omnes scire tenent. nisi quibus incumbit officio. ut curatus. vel obsterit. cui sepe incumbit. **E**t non solum potest seculares in casu necessitatis baptizare. hoc dicitur. quia si non occurrerit morti corporis cuius posses. ees reus mortis. **S**ic multo magis si non succurras morti anime. unde si homines appetunt divitias corporales. ut dicitur elemosynas. cur non

appeteret plus diuitias spuales. vide licet sciaz. vt dent spul elemofynas q̄ maiores sunt. **A**dvertenduz tñ q̄ si nõ sit piculũ de tardatione baptizãdi. debet q̄s expectare idoneũ ministrũ. qz solus sacerdos hz ex officio baptizari nec alteri licet nisi i necessitate. tamẽ qñcunq̄ sua p̄cia dicitur ei q̄ puer e in petculo moriẽdi ante q̄ veniat potens z volens z debens baptizare. ipe nõ solũ p̄t. s̄ etiã debet eũ baptizare si sciat formãz baptisimi. Et simplices bebent q̄rere a fatis an bene baptizauerint. vl' an debitã formã sciat. In petculo etiã si solũ manũ vel aliud mẽbrum nascit baptizãduz ē s̄m **T**ho. z plures alios. z s̄m **S**co. z i cemiterio sepellendũ. hec ille. **T**ertio baptizãs debet attendere vt sit ablutio in aq̄ z forme platio. **P**ñ dicit **Aug.** sup **J**ohan. **P**mel. viij. **A**ccedat v̄bus ad elementũ z sit sac̄m. **N**õ autẽ accedit rite saltẽ nisi fiat simultas tal'. **Q**uõ declarat **S**co. dicens. **N**oluit x̄ps nos obligare ad tã subtilẽ similitãtẽ quã vix hõ possit p̄cipere vel seruare. siue em̄ sacerdos p̄us immergarvna imersione vbi mortis ē ter mergere. z postea incipiat verba cũ sc̄da immersione siue p̄us incipiat v̄ba z dicat. **E**go baptizo te. immergat autẽ aspergat in casu cũ verbis sequẽtib'. sufficiẽs ē simultas. dũ nõ tñ platio nõ finiat an inceptionẽ ablutiois. nec ablutio an inceptionẽ plationis. **Q**uarto q̄sq̄ baptizãt' in se z in suis p̄inve meditari debet qd̄ p̄miserũt patrini p̄ eo. ac si mer baptizatus p̄miseret. videlicet abrenũciare diabolo z p̄p̄is ei'. **E**t licet illud nõ sit p̄p̄te votũ. qz ē de necessarijs. certũ tñ est baptizãtuz gram' peccare q̄ nõ **B**aptizãtũ ceteris partib'. **Q**uinto v̄dendũ ē vt lenãs nõ sit monach'. **I**tẽ vt nõ sit p̄sanguineus vl' affinis. vt dicitur de cõfirmatiõẽ. **I**tẽ vt sit vn'. nisi

cõsuetudo obster. **E**x p̄mis oibus p̄is q̄ baptismus p̄stituit x̄pianũ vt famulie x̄pi ascribat. vt del filius adoptiu' sit. s̄ p̄ cõfirmationẽ militibus ch̄risti ascribitur.

Capitulum. iij.

Secundũ sacramentũ est cõfirmationis. **C**uius fructus sunt tres p̄ncipales. **P**rim' quia character specialis anime sibi imp̄mitur. **R**atio est. qz cõfirmatio est sacramentuz quo homo deputat ad aliq̄d sacruz. puta ad p̄fessionẽ fidei z p̄stantem eius defensionẽ. **P**ñ z in fronte recipit hoc sacramentũ p̄ impressionẽ signi crucis ep̄o dicẽte. **C**õsigno te signo crucis ne erubescas x̄pm crucifixum p̄fiteri verbo z ope. **P**ñ **T**ho. dicit q̄ x̄pianoz duplex ē pugna sp̄ual'. **O**na qua q̄s pugnat cõtra impediẽtes salutẽ suũ p̄suis. z hec oibus indicitur. s̄ ad hoc nõ dat sacramentũ cõfirmationis. s̄ ad sistenduz fortiter in pugna q̄ quis nomẽ x̄pi impugnat. z vt inuitus x̄pi confessor permaneat. **E**t huic pugne nõ oẽs exponunt. naz q̄nis cuiuslibet baptizati z credentis sit confiteri fidem quãdo confessio ab eo expetit. nõ tñ est cuiuslibet se libere exponere. s̄ tñ cõfirmari. **E**t hoc p̄z in apl'is i q̄bus hoc sac̄m inittũ sum̄psit. qz an aduentũ sp̄s sancti p̄firmãtis eos erãt fores clausẽ cenaculi p̄p̄merũ iudeoz. postea v̄o repletĩ spiritus sancto ceperũt cum fiducia loqui et publice v̄bum dei p̄dicare. **E**tã x̄ps eis p̄us ait. **S**edete in ciuitate donec induamini virtute ex alto. **L**uc. vlti. **S**ic etiã v̄demus q̄ qui ad mũdi militiam eligunt eis imp̄mitur aliquod signum p̄manẽs. vt aureum balibẽũ vel simile. **E**t olim cauterio brachiz talium signabat ad differentia alioz. **E**t etiã i bello dimicaturĩ certũ signis cõsignabat. **S**ic z in militia fidei per

Confirmatione fit. Secūdo effectus est specialis et noue grē sacramentalis infusio. **R**ō ē. qz confirmatio deputat suscipientē ad aliqd sacram. qd digne sine grā fieri nequit. qz nō est speciosa laus in ore pctōris. imo deputat ad op' arduissimū. et maxie charitatis. vt aiam suā ponat qz p xpo. **I**ō de pse. dis. v. .c. nouissime. dicit. qz in cōfirmatione dat spū sanctus septiformis grā cum omni plenitudine sanctitatis. Tertio effectus ē qz in cōfirmatōe cōtrahitur cognatio spūalis. sicut et in baptismo. **N**ū dicit **De. de pa. in. liij. dis. vij.** Sicut inter baptizantē et uxore eius matrimonio cōsumato et oēs filios ei' ex vna pre. et baptizantē patrē et matrem eius ex altera. Et sicut inter leuantē de sacro fonte et uxore ei' matrimonio cōsumato ex vna pte cū filiis suis. et baptizantē ex alia pte cū pter matre eius contrahit cognatio spūalis qz in bap'tismo nū impeditur dicitur. sicut oibus illis modis ē de cōfirmatōe de cōfirmatoz tenēte eū uxore et liberz. vt habetur li. vij. de cognatōe spūali. c. i. Itē sicut non debēt plures leuare baptizatum. si tñ fiat spūalis cognatio ad oēs contrahit. nō quidē inter illos ad inuicēz. sicut inter quēlibet eoz ex vna pte et baptizantē et parētes ei' ex altera. Sic etiam est p oia de tenētib' cōfirmatū. de pse. dis. liij. nō plures. Et li. vij. de cognatōe spūali. c. ij. Itē sicut vir nō debet tenere uxore nec filii ei' in baptismo. qd si sciētē fecerit prius se iure petēdi debiti. Et aut ignorāter. non ppter hoc separant. Sic p oia de cōfirmatōe .xxx. q. j. de his. Et de cognatōe spūali in decretalib'. hec **De. Qualiter aut cōfirmatus se habere debeat. sciendū primo. qz illi qz perfecte etatis sunt moueri debent vt cōfiteantur. quatenus mundi dona spiritus sancti valeant accipere. Extra de conse. dis. v.**

vt ieiunet. Secūdo debet recipiēs eē ieiunus nisi necessitas vrgeat. vt dicit magister in. liij. dis. vij. Et de pse. dis. v. vt ieiunet. Excipiunt autē ibidē infirmi et periclitantes morte. **I**ō etiā ppter multitudinē pfirmādoz sustinet vt a non ieiunio defz suscipiat. cōgruētū est. vt fiat a ieiunis. et a ieiunis suscipiat. vbi fieri pōt. Tertio puideri debet de apto tenēte in cōfirmatōe. Circa qd **De. de pa. notat cū Thom. qz mulier pōt tenere virum et e cōuerso. et mulier mulierē. et vir virū. Teneri em debz cōfirmatus in signuz qz infirm' indiget ab alio sustentari. hoc aut signū locum habet in muliere vel viro tenēte. Itē nō plures vno teneri debēt in pfirmatione. sicut nec in baptismo. in quo tñ forte cōtraria consuetudo excusat. de conse. dis. liij. nos plures. Et qm mos erat crimē nō erat. Itē sicut in baptismo non baptizatus non debet tenere baptizandū. sic etiā in cōfirmatōe nō cōfirmatus nō debet tenere cōfirmandū. de cose. dis. liij. in baptizante. Itē nec qz leuauit in baptismo dz tenere in pfirmatōe. nisi in nēcessitate. Itē nō dicit se tenere mutuo sanguine vel affines qz sufficere eis dz vinculum naturale et carnale. Quarto sicut **Ricb. dz frons cōfirmati ligari denec desiccet. ne forte sordes cōtrahat. Et sicut **Angl. ij. de sacramētis pre. vj. c. vj. decet pfirmatū nō lauare caput septē dieb' ppter septē dona spū sancti. Et etiā qz spū sancti ad uētus septē diebus celebrat. Quinto attendi dz qd' sit dandū hoc sacramentū. videlicet qz oibus xpianis. Pueris qz signo pnt confiteri xpm. Mulieribus. uirīs. mortuis etiā ppter meritum obedientie. et signū characteris. Pueris etiā dari possēt. qz nō ponit obicē grē hui' sacramētī. Circa septennū tamē dicit **De. de pa. consultum est dari vt memorentur de sacramēto********

Nō iterabilis facilis. **V**ltimo q̄rit.
 an p̄firmatio sit sac̄m̄ necessitatis. id
 est ad salutē necessariū. R̄n̄. fm̄ Tho.
 q̄ nō ē sic necessariū q̄ sine eo nō pos
 set q̄s saluari. q̄ p̄ueri nō p̄firmati sal
 uant̄. S̄ sic ē necessitatis q̄ cōtemp̄
 eius dānabilis ē. **A**rmicanus li. ix. de
 quest̄iōib⁹ armenoz sic dicit. **N**isi v̄i
 det̄ p̄firmatio sic ē necessaria q̄ si ha
 beri poterit habeat̄. id in adultis eius
 acceptio habet̄ vigore p̄cepti. vt m̄
 h̄ videt̄. hec ille. **P**ostea illud mult̄
 p̄liciter p̄suadet. **S**co. dicit in. liij. dis.
 .vij. **C**ōfirmatio non est sac̄m̄ necessi
 tatis ad salutē nisi adulto. ablata om̄i
 moda oportunitate. sic q̄ tūc nō con
 temnat̄. **D**n̄ ē. de sen. excō. **N**ō ē ple
 nus xp̄ianus q̄ p̄mittit. **J**udicaretur
 aut̄ contēptus si oimoda oportunita
 te ablata nō suscipet̄. h̄ de **S**co. **A**dul
 tus fm̄ **S**co. ē qui signa habet̄ vsus ra
 tionis. **D**icit etiā **P**e. de pa. vbi p̄i⁹.
Cū hō teneat̄ semel in vita p̄firmari si
 possit̄ negligat̄. licet aliter sacramen
 tum nō p̄mittat̄. mortaliter peccat et
 damnat̄ moriēs. nisi p̄firmet̄ tūc si po
 test̄. v̄ nisi peniteat̄ p̄fiteatur de hoc
 q̄d in sanitate potuit et neglexit̄. **S**ic
 si q̄s bellū alq̄d mortale intret. q̄ p̄us
 p̄firmari potuit et neglexit̄. deberet̄ s̄c̄
 tūc de hoc p̄fiteri vel p̄firmari si possit̄.
Ite cōfirmatio est necessitatis sac̄m̄.
 vbi imminet̄ cōfiteri corā tyrāno. et h̄z
 p̄firmantem. et om̄ia parata. q̄ tūc v̄
 p̄t exausari a cōtemptu vel p̄sump
 ptione. hec de **P**e. pa.

Capitulum. v.

Eritū sacramentū est ordinis
 vel potius ordinatiōis. **V**bi
 nōndū fm̄ mḡm̄ vis. xliij. q̄m̄
 et **T**hom̄. et alios doctores ibidē. q̄ sa
 cerdos q̄libet habet̄ septē p̄uilegia.
Ppter q̄ multū honorādus ē ab alijs.
 a se custodiendus a peccatis. et deo si
 bene vsit̄ valde acceptus. **P**rimo em̄

ad spectalē dei cōlū est septies ad m̄
 nus plus q̄ secularis p̄secratus. **M**az
 ordines sunt septem. et in quolibz p̄se
 cratur sp̄aliter. et in q̄libet recipit spe
 cialē gr̄a sac̄m̄entalē. quax̄vna ē p̄se
 crio: alia fm̄ ḡdus ordinis. q̄ in q̄libz
 deputat̄ ad sp̄alē actū d̄m̄nū. ad quē
 gr̄a exigit̄ sp̄alis. **S**i igit̄ locus sacer
 vt cimiteriū et ecclesia ac altare et vasa
 sac̄ra. puta calix et mōstrantia. et vestes
 sac̄re vt corpale. palle indumēta p̄ mis
 sa et h̄mōi sunt reuerētē tractanda. q̄
 tū oia sūt irrōnalia. cur rōnaltis sacer
 dos septies sac̄ratus deo nō plus eēt
 honorādus. **S**co q̄ quilibz sacerdos
 vltra laycū habet̄ septem characteres
 aie sue imp̄ssos. specie differētes inde
 libiles. p̄ q̄s h̄t̄ in iudicio et in alio se
 culo agnoscer̄ in q̄ ordine fuit̄. q̄ ei si
 gnacula in magnū gaudiū si saluabil̄
 cedēt. vel in magnū tormentū si dāna
 bil̄. **D**n̄ cuiuslibz sacerdoti orandū ē il
 lud **P**s̄. **F**ac mecum signū in bonore
 videat̄ q̄ me oderūt̄ p̄fundant̄ q̄m̄ tu
 die adiuuisti me et consolatus es me.
Tertio quilibz sacerdos habet̄ effect⁹
 clauū regni celestis. saltez vbi habet̄
 pplm̄. **D**e q̄bus dicit **M**atth. xvi. **E**t
 tibi dabo clauē regni celoz. et quocūq̄
 ligaueris vel solueris. **D**icit em̄ **T**ho.
 vbi p̄ius. q̄ clauis realiter est chara
 cter sacerdotalis cuius effect⁹ ē septu
 plex. **P**rim⁹ pctā delere si reperit̄ in
 confitente. et hoc dispositiue. **S**co
 maculas pctoz tergere. **T**ert⁹ gr̄am
 acquirere dispositiue. **Q**uart⁹ penam
 purgatorij imminuere. **Q**uint⁹ pena
 satisfactoria ligare. **S**ext⁹ excoicare
 q̄i ē in ep̄o. sacerdote. archidiacono.
 vel electo habēte iurisdicōez. **S**ept⁹
 mus indulgētias dare si ē in ep̄o.
Quarto sacerdos h̄z potestātē corp⁹
 xp̄i p̄secrare. **E**t h̄z op̄io sit an ep̄at⁹
 sit ordo supra sacerdotiū. tamen dicit
Sco. **Q**uicq̄d de hoc sit. actus nob̄.

lissimus in ecclesia simplicitas est consecratio eucharistie. et ideo summus gradus siue nobilissimus est sacerdotum pro nobilitate actus ad quem disponit videlicet consecratione eucharistie. Sex vero alij in feriores ordines sunt qui in nobilitate sic se excellunt ut primus sit ostiarius. secundus lector. tertius exorcistatus. quartus acholytatus. quintus subdiaconatus. sextus diaconatus. et sacerdotum summus mensura penes nobilissimum actum consecrationis eucharistie. Prefatorum enim ordinum quilibet disponit aliquoties ad eucharistiam. Hanc autem potestatem eucharistie scilicet consecrationis. nec angelus habet. nec homo alius quam tuicumque potes aut scies. sanctus. aut bonus. Quodammodo enim sacerdos eum qui celos verbo creauit verbo recreare habet. Et eum quem castissima virgo semel genuit quotidie quodammodo regenerare potest.

Quinto sacerdos est velut angelus gabriel archangelus et celestis quidam panymphus medius inter deuota animam vel sponsam ecclesie et christum eius sponsum. cum celebrando orat et offert vota amari summo patri et clementiam patris renouat populo. ac demum coniungit christum sponsus cuiuslibet homini misere assistere deuote. Est etiam sic baiulus domini nobilissimi prenti in scrinio specierum sacramentalium. quod seruum patet celestis per eum quotidie dirigat mundo. Quare dulcedinis et solatijs est deuoto sacerdoti tantum sacramentum verbo consecrere. per oculis habere. pretercare manibus. ore sumere. et alijs ministrare. Sexto sacerdos est vtilissimus ecclesie. quia nullus christianus rite efficit necessitate deperita nisi per sacerdotem. Nullus in christi militate consecratur nisi per sacerdotem episcopum in confirmatione. Nulli etiam peccatum dimittitur nisi per sacerdotem. Deus fame prement spiritus. si eucharistiam nullus consecraret. Nec aliquid minus potest melius ad mortem quam per sacerdotem dante eucharistiam et unctionem. Nec benedicti in matrimonio quod potest fructuose

nisi per eundem. Nec aiabitis post hanc vitam subuenit salubris quam per eucharistiam secundum Gregorium in libro de altaris. imo nec per peccatore hic fieri potest manus quam per eum christus offerat patri in eucharistia. ut dicit Thomas.

Septimo vita sacerdotum boni tota est angelica. Quidam enim angelorum sunt Dionysius et Damascenus. in celo deo habent assistere sacerdos vero in terra idem habet facere deo in altari et in choro. Alii in celo et alibi deo ministrant. Hic sacerdos in terra christo. Preter omnes angelos in celo tripliciter habet officia. videlicet laudare. benedictum et predicare. qui in terra sacerdoti sunt propria. Ex istis sequuntur plura documenta salubria. Primo quod omnis homo secularis tantum potissime in magno honore tenere debet sacerdotem siue bonum siue malum. Patet quod prefata maximo honore sunt digna. Iohannes Daud malum habet vinctum Saul quod mortaliter suum inimicum ledere noluit. Reg. xxiii. Sic fecit Constantinus imperator ut refert Rufinus. qui cum intrasset locum dicentis concilii. et presens quosdam replet in se habere iurgia. acceptis ab eis omnium iurgiorum et quoniam libellis. eos in sinu colligens fecit exurire. ne cuius hominum innotescere posset peccatum sacerdotum. Quod et alibi fertur dixisse. et ponit deus. xxvi. in scripturis imperator. Constantinus dixisse narrat. vere si christus oculum vidissem sacerdotem dei. aut aliquem eorum qui monachico habitu amicti sunt peccatum clamorem meum explicare et cooperire eum. ne ab aliquo videretur. Secundo sequitur quod grauitate peccati sacerdotes raro celebrantes vel in diuinis indigne ministrantes. et alijs peccatis mortalibus se inquinantes. Patet quia cum crescit dona. crescit etiam secundum Gregorium. donorum rationes. et seruus sciens voluntatem domini sui et non faciens. plagis vapulabit multis. Luc. xii. Iohannes etiam christus maxime in sacerdotes inuenit. malos cum ve multiplex eis dicitur. Matth. xxiii. et quando de eorum templo

vendētes et emētes eleclt **Matth. xxi.**
Tertio sequit q granit peccat q sacer
dotib⁹ coopant ad peccadū. puta lu
dendo. crapulose pūnādo. z pserim
luxuriādo. tactu. vbo. munusculis v
actibus. qz oēs tales maculāt sacerdo
tes dñi z indignos reddunt maximis
bonis q facere possent boni sacerdo
tes. **Quarto** sequit q gūiter peccat se
culares sacerdotib⁹ indiscrete detra
hētes. **Pr.** qz tales maxie honozare
tenentz nō infamare. **Quo** cōtra de⁹
Exo. xxiij. pcepit. **D**ñs nō detrahes. et
pncipi ppli tui nō maledices. **Quinto**
sequit q matresz ptes ac alij nutricij
sacerdotū bonoz deo multū regratta
ri tenent z letari debēt q eoz ministe
rio aliqs fact⁹ ē sacerdos. pty qz ptiel
pes sunt spāltus bonoz opez talū sa
cerdotūz qz alij plures. **Hec** sunt trā
sacramēta. videlz baptisim⁹. pfirmatio
z ordo. solū characteres impmētia in
delibiles. **Quoz** rōnē assignat **De. v.**
thar. sup. liij. dicēs. **C**z character sit
signū distinctiū fm statū fidei in ec
clesie militāti. sciēdum q triplex ē di
stinctio. **Ona** totū exercit⁹ ab exerci
tu pūlo. q fit p characterē baptisimī. **Al**
tera militū fortioz a popularib⁹ infir
mioub⁹. q fit p characterē cōfirmatio
nis. **Tertia** ducū ab vrisqz. q fit p cha
racterē ordinis. **Prim⁹** impmit ad fi
dei susceptiōnē. **Secūdo** ad ei⁹ pfectio
nē seu defensionē. **Terti⁹** ad doctriā
fidei sine traditionē. **Hec** autē triplex
distinctio in triplici separatiōe z ele
ctione ppli israel. significata est. **Quā**
in electiōe z separtiōe eoz ab egyptijs
signat character baptisimī. **In** sepa
tione bellatoz ab imbellib⁹ character
cōfirmatiōis. **In** separtiōe vō lenta
rū ab alijs character ordinis. **H. De.**
Unde etiā **Tho.** dicit. q in cuiuslibet
ordinis susceptiōne quis dux efficitur
quo ad aliquid populi xpiani.

Capitolam. vj.
Actionis extreme sacramētū
executionibus de h mūdo ē insti
tutū. **Ubi** pmo vidēdū de ei⁹
effectib⁹. **Secūdo** quō sit recipiendum.
Tertio an sit necessario recipiendum.
Primū ad pūm notandū fm **Tho.** **¶**
in. liij. dis. xxiij. z alios. q qnqz sunt pū
cipales effectus hui⁹ sacramētī. **Pr**
mus z pncipalis fm **Tho.** est ablatio
reliqaz peccati. **Nō** autē dicunt hīc re
liquit peccati habit⁹ v⁹ dispositiōes pec
catoz. s⁹ debilitates ex talib⁹ pñtes. z
alias aiaz ad malū occasionātes. **Pr**
mū effect⁹ est qdaz sanatio spūalis
q dat cōtra quandā debilitatē vel in
eptitudinē q in nob relinquit ex pctō
actuali z originali. cōtra quā debilita
tē roborat hō p hoc sacm. **Uñ** **De.**
de pa. declarat illud vltimus dicēs. q
morte instāte iminet grauissima tēta
tio inimici calcaneo insidiātī. **Et** cau
sat ex qtuoz. **Primo** ex memoria p
cedētū delictoz ex qb⁹ in desperatōz
illabi qs posset. **Quāto** em pluries z
graviorib⁹ pctis qs pñsent. tantoma
gis meruit in tēptationib⁹ deseri. **Ibi**
autē iminet grauissima temptatio.
Secūdo ex habitib⁹ malis qui in cō
trariū gratie inclināt z pñc hō pro
nus ē ad malū pcti. **Tertio** ex inclina
tione aie ad corpus infirmū. cui intē
ta est magis pñc. z p pñs min⁹ aia
sibi ipsi intendit. **Naturaliter** em vll
ligit corpus. a quo separari fm plm
.ij. **Et** h. terribilissimū est. **Quarto** pa
tief tūc visiones terribiles hō. **Ex** hīs
oibus aia debilloz efficit z grauissima
iminet tēptatio. **Ideo** qñ pugil in
ungit ptra demonē. sic cōfirmādoz
mūdū. z sic infirmitas spūalis p hoc
sacm tollit in prevel in toto. z h si in
firm⁹ vñt rōne. **Silia** habes ifra. c. xj.
¶ **S**i aut ifirm⁹ tā pdidit vsuz rōnis
lappus in frenesim. ita q peccare non

Preceptum III Capi. VI

pōt tūc adhuc restat in eo infirmitas, ab actu glie et pena debita pctō actua li. Et cōtra hāc q̄ est secūda infirmitas etiaz dat̄ vnctio. dicit̄ De. de pa. vi pugnās sine vincat̄ purgat̄ sine graui purgatorio celū intret. Et p̄p̄ has duas infirmitates fit vnctio. Vñ triplex pōt esse sibi infirmitas. Prima corp̄alis. Secūda spūalis ad resistēdū temptatio ni. Tercia specialis ad obligatiōe pe ne. Secūdus effectus ē secundari⁹. vñ delicti sanitas corp̄alis. Hūc aut̄ nō inducit nisi s̄m q̄ expedit ad finē p̄ncipalē sc̄z ad sanatiōe spūalē. Et tūc semp̄ inducit dicit̄ Tho. dūmō nō sit impedimētū ex pte recipiētis. Tertio si imminet dicit̄ idē aliq̄ pctm̄ mortale veniale. quo ad culpā tollit spm̄ dūmodo nō ponat̄ obstaculū ex parte recipiētis. ita q̄ attrit⁹ pōt fieri cōtritus si nō p̄ns fuit. De. de pa. ad d̄t̄. Ponat̄ em̄ q̄ duo infirmi sint in extre mis. ambo solum attriti. non potētes cōfiteri. quoz vnus inungat̄. alter nō. p̄mus pōt saluari et alter dānari. qz in p̄mo vnctiois sacramētū de attrito fecit̄ p̄ritū. nō sic in secūdo. Item ponatur etiam eos esse cōfessos. tñ in cōfessione potuerūt habere tam imp̄fectum doloz q̄ fuerūt ficti respectu sacramenti penitentie. stat̄ p̄mū p̄ vnctiōe fieri cōtritū. nō secundū. qz nō vngitur. Tres ponant̄ etiā esse cōica. et adhuc vni delectib̄ pctm̄ qd̄ alteri nō delectib̄ nō vnctio. Quartus est hilaritas mētis nō actualis s̄ habitualis. q̄ fit p̄ augmētuz̄ ḡfe habitualis si p̄fuit et infusio noue ḡfe sacramētalis q̄ p̄cedentia efficit et ornatus qdam sacramentalis. Quintus effectus est professio qdam vltimate xp̄iane fidei. sic cōfirmatio est p̄fessio qdam inchoate fidei p̄ baptismū. Et ista inuūit̄ Jacobi. v. Infirma quis ex vobis inducat p̄oflyteros ecclē et orem̄ super eum

vngentes eū oleo in noie dñi. et oīo fidei saluabit infirmū et alleuiabit enim dñs. et si in pctis fuerit dimittent ei.

Quo ad sc̄dm̄ r̄la obseruāda sunt. Primo inungēdus debet eē penitēs. **S**icut doloze attritiōis. alias fictus obstaculū sacramēto poneret. Secūdo debet vti rōne actu vñ aliq̄lter de p̄p̄nd̄ vsus fuisse. ideo pueris nullaten⁹ est dandum. nec fatuis. nec furiosis. seu amentibus q̄ nunq̄ rōne vsi sunt. q̄a sacramētū hoc requirit̄ vt̄ profit̄ q̄ ex quadā deuotiōe suscipiat̄ quā p̄fati nunq̄ habuerūt. Frenetici tñz̄ amentes si in mēte sana p̄stituti hoc sacramētū petierunt eis dari pōt iam alienatis a rōnis vsu. dūmodo non faciant irreuerentiā sacramēto. vñ ligari possunt. Possūt em̄ tales eē in pctō et in alijs defectib⁹. et qz sani petierūt. ideo eius effectū habere possunt in infirmitate. Tertio oportet sit infirmus in pctulo mortis cōstitutus. **N**ō est. qz nō q̄libet sanitas spūalis est effectus hui⁹ sacramētū. s̄ vltima et p̄fecta q̄ disponit̄ immediate ad actū glie. nec in quolibet necessitate corp̄ali subuenit virt⁹ diuina s̄ i extrema deficiēte auxilio humano. **I**tem p̄pter vtrūq̄ effectū solū in pctulo mortis cōstitutis debet dari. **S**enibus etiā dat̄ q̄ moriunt̄ etiā sine aliq̄ actuali infirmitate. qz defect⁹ nature reputat̄ in eis p̄ actuali infirmitate. **N**ō ḡ debet dari sanis. nec oī infirmo adulto. nec in q̄libet pctulo mortis. qz nō dat̄ decapitādis vel bellaturis. aut nauigātib⁹. qz mors talū imminet ex euentu fortune. nō ex defectu nature. **I**n aut̄ i eadē infirmitate plures sit dandū. **A**ñ. s̄m̄ Tho. q̄ sic. qñ ē diuturna infirmitas. vt̄ hydropisis. t̄sis. et siles. s̄m̄ q̄ hō plures in pctulo mortis p̄stituit̄. **S**i aut̄ q̄s sanat̄ et reciduat. tūc a fortiori pōt iterare i pctulo mortis. **Q**uo tpe aut̄ p̄mo possit iune

IV

nibus dari in extremis constitutis. ap-
paret q̄ tūc q̄ eucharistia eis dat. Et
an post eucharistia vel ante sit dandū
cōsuetudinē videt relinquendū. Si tñ
eucharistia sumere non posset. vngen-
dus esset. Dicit etiam De. de pal. q̄ si
quis ex p̄sse nō petiuit hoc sacramētū
anteq̄ p̄uatus fuit rōne. quia forte de
periculo nō credebat. tunc etiā nō vte-
ti rōne p̄or daret deberet. quia ad hoc
deuotio p̄cedēs sufficere p̄t si verifi-
mile esset eū desiderasse ammonitūz.

¶ Quo ad tertiu An vnctio sit sac̄m
necessitatis. R̄s̄idet armican⁹. li. ix. de
questione armenici. c. xxvj. q̄ nō ē sic
necesse q̄ sine eo nullus saluet. adul-
tus tñ si infirm⁹ sit forte in p̄cis mor-
talib⁹ v̄ vno p̄t p̄tingere q̄ nō adul-
tus alioz sacramētoz ecclie suffragio
nec vnctiois sacramēto. finaliter sine
cōrrectione dānaret. q̄bus tñ adhibitis
deus sibi p̄rissionē daret. Ideo p̄pter
possibile casum expedit h̄ sac̄m reci-
pere. Et. c. xxx. dicit. Constat iuxta p̄-
fata q̄ p̄t esse casus in q̄ dato hoc sa-
cramento infirm⁹ saluaret q̄ alias dā-
naret. Cūz igit lateat sacerdotes ecclie
sic q̄n ille casus instat. semp̄ ant̄ p̄ ma-
lor̄ p̄te sunt incerti q̄n instet. et ita arrā-
tur ex cōra quā gerūt p̄ illi⁹ sacramēti
remediū succurrere. Alio q̄n em̄ nō vi-
deo q̄n aiā infirmi p̄clitēt. Et ex isto
sequit̄ necessitas hui⁹ sac̄i i casu. s. ne-
cessitatis talis. Itē eius necessitas ar-
guit̄ ex magnauilitate eius. Qui em̄
tam vtilē sac̄m negligeret cūz isto in-
digeret. nō imerito deū offendere vi-
deret q̄n sine oī difficultate ex p̄e sui
infirmus posset acq̄rere. Qui em̄ sine
difficultate et molestia p̄t meli⁹ facē.
vel magnū bonū cōmodū sp̄iale acq̄-
rere si negligat. nō v̄ideo q̄n sit sine sa-
lutaris neglectoz benignolētie diuine cō-
tempoz. imo am̄ic⁹ dei nō eē p̄tneit̄.
q̄ eius b̄n̄placitū eū illud p̄ficere p̄t

nō explet q̄n sine difficultate et mole-
sta posset facere. v̄ dicum est. Videt̄
ergo hoc sacramētum necessariū esse
ad salutē. ita q̄ si cōmode haberi po-
terit habeat. hec de Armicano.

Capitulum vij.

De matrimonio qd̄ p̄sistit in cō-
sensu duoz. i signo p̄sensu. et
inter personas legitimas. sunt
tria videnda. Primo q̄ eius efficacia
Secundo q̄ matrimonij introitū infi-
ciant. Tertio q̄bus modis sanctificet
matrimoniu. et quā int̄tionē habere
debeant. cōtrahētes.

¶ Etum ad p̄-
mū notanduz q̄ effectus matrimonij
sunt quinq̄. Primus est gr̄e sacramē-
talis collatio p̄pter difficultatē perpe-
tue obligatonis. et p̄pter suam ne-
cessariū in opibus matrimonij. On-
de q̄n querit̄. cū oīa sacramēta fluxerit
a passione christi. et ex cōsequētī p̄ sa-
cramenta cōformamur passioni chri-
sti que fuit penalis. quō cōtrahentes
possunt cōformari passioni christi. p̄-
ferim cum infirmo sit delectabile
R̄s̄. Tho. Quāuis infirmo nō cō-
formet passioi xp̄i quo ad penā. tñ cō-
formet q̄ ad charitatē p̄ quaz p̄ ecclia
sibi in sponsam p̄iugenda passus est.
Nā sicut aqua baptismit̄ h̄z q̄ corp⁹ tā-
gat et cor abluat ex tactu carnis christi
ita matrimoniu hoc habet. videlicet
cōferre gr̄am ex hoc q̄ xps̄ sua passio-
ne illud representauit. et nō principaliter
ex aliqua satisfactione sacerdotis.
Et sicut aqua baptismit̄ eū forma ver-
borū nō opatur immediate ad gr̄am
h̄ ad characterē. ita actus exteriores et
verba exp̄mentia cōsensum directe fa-
ciunt nexū quēdā qui est sac̄m mat̄ri-
monij. Et h̄mōi nexū ex v̄tute diuine
institutionis dispositiue opat̄ ad gr̄am
que gr̄a concupiscētie fom̄itē in sua
radice habet rep̄imere. hec Tho.

Secundus igitur effectus est diminutio concupiscentie propter collatam gratiam. Sed diceres. si in matrimonium concupiscentia per gratiam habet minui. ergo virgines et deuoti omnes deberent perabere. **R.** Tho. verum hoc est si non esset aliud efficacius remedium per opera spiritualia et carnis mortificationem per sicut. Tertius effectus consistit in bonis matrimonij que sunt fides. ut neuter alieno maculet thoro sacramentum id est. indissolubilitas seu vinculum perpetuum. signans unitatem christi et ecclesie. et proles ad cultum dei educanda. hoc tamen bonum prolis est in obligatione sub additione scilicet si euenit quod suscipiat gratanter et religiose educet. **U**bi est ibi obligatio per semper ad semper non impedire istud bonum studiose. Quartus est excusatio vel decor in actu que aliter est actus turpitudinis. Nullus enim prudens vult pati iacturam nisi per recuperationem equalis boni vel maioris. Sed in coniunctione viri et femine rationis iactura accidit. **T**um quia non absorbet. **T**um quia caro tribulationem patitur. **S**icut apostolus. **I. Cor. viij.** **T**um etiam quia nulli primum gratia prophetarum profertur in actu ergo tria bona predicta expectant ut fiat recuperatio talium. **Q**uintus effectus consistit in accidentalibus bonis. **U**bi spiritus hostes conciliat. et eo discernit heres. **H**is ligat. alma notat. ius transferat auget amorem. **Q**uo ad secundum notandum quod ad recipiendum quinquaginta prelatas virilitates requiritur ut accipere volens sacramentum matrimonij in seipso se licite teneat. aliter periculum imminet peccati mortalis temporanei aut diuturni sicut doctores. **P**rimo videat contrahentes ut non sit in peccato mortali. **U**bi notat **S**co. quod quando queritur quis sit minister matrimonij. videt ut plurimum quod ipsi met contrahentes ministrant sibi hoc sacramentum. vel mutuo vel vterque. sed nec hoc requiritur necessario. sed cum omni contractu est sacramentum. **N**am aliqui per abutuntur

pro filio et filia presentibus. non exhibentibus signa propria. **S**i igitur ibi est sacramentum. oportet dici quod minister est indifferenter qui potest esse minister in contractu matrimonio. **D**es enim contrahentes duas gratias accipiunt. quia due sunt gratie in animabus contrahentium. et verum est nisi sit obex peccati. supple. mortalis hinc inde. **N**on enim sufficit ad gratiam percipiendam quod contrahentes non sit fictus respectu sacri. sed oportet quod pius penituerit. quia illud sacramentum non dat primam gratiam. **h**ec **S**co. **S**ecundo caueat contrahens ne in contractu solam vel principaliter intendat superbiam. auariciam vel luxuriosam voluptatem. quia dicit **G**ulth. parisiensis. de sacramentis. **Q**ui in matrimonio contraria intendunt. multum peccant. **V**erbi gratia. **Q**ui amore explende libidinis sine tamen fornicationis in matrimonium inueniunt. **S**icut quod christi solam voluptatem aut solam auariciam aut solam superbiam inueniunt et contrahunt in matrimonium. bonis matrimonij aut exclusis aut neglectis. **H**ec non curatis. taliter contrahentes multum peccant. quia non in sanctificatione sed in impuritate terrenorum sacramentum recipiunt. imo abutuntur isto sacro. et vtiliter peccant mortaliter. **D**icit **G**ulth. **S**i sit quis adulescens aut adulescens. puerus et eruditus ut talia noscere debeat merito. in tales enim demonum habet potestatem. **T**hobse. **vj.** **S**ed quereres **E**st ne inter tales matrimonium. **R.** quod sic. quia et si amor libidinis sine explende solos illos moueat vel eorum alterum. ad omnia tamen onera matrimonij vterque se obligat pacto generali. hoc est ad uxorem regendam et seruandam et fidei thore alia onera. **S**icut enim si quis baptizare cum luxure tamen concupiscentis spiritum alicuius christiane multatis quam aliter habere non posset nisi baptizare. vere baptizare et vterque sacramentum baptismi resperet. **S**ic et iste vterque sacramentum matrimonij percipit sed non recta intentione. **C**onsensus etiam iste et si amore libidinis sit tamen. matrimonialis

tamē est nō fornicariis aut amatoꝝ
Nō em̄ in solā libidinē cōsentit. s̄ etiā
in oīa onera matrimoniū. ⁊ ad oīa illa
se obligat. Sic ⁊ ille q̄ cā luxurie sue
explende tm̄ baptizat. nō in solā luxu-
riā cōsentit. s̄ etiā in h̄y baptizat ⁊ xpi
anus fiat. ⁊ ad oīa agēda ⁊ sustinēda
que xpianisimū sunt se obligat ipsa su-
scēptione baptismi. **h̄ Guill.** Tertio
caueant cōtrahētes ne inter eos sit af-
finitas vel cognatio spūalis. aut p̄san-
guinitas. matrimoniū cōtractū impe-
diēs ⁊ dirimēs. als̄ sibi debitū reddē-
do alter ad min⁹ adulteriū vel fornicā-
tionē cōmitteret. Quarto d̄z in cōtra-
ctu consensus fuisse in mēte ⁊ expres-
sus in voce signo vel scripto. deficiēte
em̄ alterius cōsensu. vel si nō fuit ex-
pressus. nullū matrimoniū eēt coram
deo. **Qu**iro videat ne scienter sit votuz
deo factuz inter pres̄ de p̄tinentia. als̄
votū peccare poss̄z mortaliter. ⁊ deo
sponsam subtraheret. nec sine pecca-
to mortali fm̄ m̄kos vnq̄ postea pos-
set petere debitū. nec p̄speritas spūaliū
in tali matrimonio eēt multū speran-
da. imo etiā grauit̄ videt̄ peccare qui
votū ducit sc̄lēt̄. q̄ coopatur ei ad
p̄ctm̄ mortale cām dando fructū vo-
ti. **S**ist̄ alij q̄ tales tradunt nuptiā. q̄
Ro. j. dicit. **N**ō solū. supp. excludunt̄
a regno dei qui moralia faciunt. sed
etiā qui p̄sentit̄ faciēt̄. **V**bi glo.
Cōsentire ē tacere cū possis redargue-
re. vel erroꝝ aduldō fouere. **S**exto
caueat ne clādē sine nuptias celebrēt
s̄ b̄ndictionē recipiāt in facie ecclesie.
vbi nō sūt binubi. **N**euter em̄ cōiugū
teneat reddere debitū alteri statim cō-
tracto m̄rimonio. dicit **Tho. i.** iij. dis-
c. xxxij. **E**t fm̄ **Guill.** sup̄ **Ray.** peccat
mortaliter q̄ ante b̄ndictionē nuptia-
lē x̄p̄ō cognoscit in locis vbi ē cōstue-
tum b̄ndictioꝝ adhiberi. **V**alēt aut̄
b̄ndictio m̄rimonialis. ⁊ sit p̄pter nul-

ta. vt notat **Hūbertus de officio epl̄.**
Et **Guill.** parisiē. de sac̄mētis. **Q**u-
q̄ em̄ m̄rimonio annectitur sterilitas
cōtra hāc valet b̄ndictio diuina. **P̄s.**
Sidit̄ eis multiplicari sunt nimis
Interdū paup̄tas p̄tra hāc valet eadē
b̄ndictio. q̄ **Prover. x.** B̄ndictio dñi
diuites facit. **I**nterdū discordia cōtra-
gum. s̄ b̄ndictio dñi valet ad pacē. **Nu-**
meri. vi. Sic b̄ndictio filijs israel. **C**ō-
uertat dñs vultū suum ad re. ⁊ det tibi
pacē. **I**nterdū demon accipit p̄tatem
in p̄trahentes. vt p̄z **Thobie. iij.** de de-
mone q̄ inter fecit septē viros **Sare.** s̄
p̄tra h̄ valet b̄ndictio. q̄ ibi ē crucis si-
gnum q̄ fugat demonē. **I**nterdū in
p̄iugib⁹ caro dñatur sicut equus ⁊ mu-
lus. id̄ malo amore p̄iugunt̄. p̄tra hoc
valet b̄ndictio sc̄ta. q̄ dat grām. **Ecci.**
xl. **G**ra sicut padisus in b̄ndictioib⁹
Gra aut̄ elenat mentē ad spūalia. **I**n-
terdū matrimonio adiūcta est multa
prosperitas ducēs ad malū finē. s̄ b̄n-
dictio diuina ecōuerso adducit abundā-
tiā spūaliū bonoz ducētū ad bonuz
finē. **P̄s.** B̄ndictioꝝ dabit legissator
ib̄r de virtute in v̄ntē videbit̄ de⁹ de-
orū in syon. **Q**uia ergo b̄ndictio diuina
na p̄comitat̄ inuocationē diuini nois
quam facit sacerdos in sua b̄ndictioe.
fm̄ illō **Numeri. vi.** **I**nuocabitis no-
men meū sup̄ filios israel. ⁊ ego b̄n-
dicā eis. **I**ō rōnabiliter b̄ndicit̄ m̄rimo-
nium aliquoz. **Q**uo ad tertiu⁹ no-
tat **Guill.** vbi. s̄. **Q**uō cū m̄rimoniuz
sit sancta ⁊ sanctificatiua ⁊ p̄fecta socie-
tas maris ⁊ femine in specie hūana. ⁊
sanctitas sit fm̄ **Plony.** elongatio ab
execratioib⁹ ⁊ p̄aminatioib⁹ vicioꝝ ⁊
p̄ctōꝝ. ⁊ adherētia totalis ad deū. **I**d̄
circo septuplex ē sanctitas m̄rimoniū
suāda a p̄trahētib⁹. **P**rima cōsistit in
elongatioe a turpitudine ⁊ execratioe
prohibitoꝝ. q̄ p̄trahētes intēdere de-
bent vt se loꝝe faciāt ab his. **S**ecūda

Preceptum III Cap. VIII

cōsistit in custodia et retractione p̄for-
tis ab h̄mōt. Tercia p̄sistit in subiectio-
ne sui ad alterū . et in iugo p̄petue ser-
uitutis . q̄ se alter alteri subicit absq̄
participē. Quarta in susceptiōe onē-
ris. videlicet p̄uisionis et educatiōis.
Non em̄ leue ē onus v̄ro p̄uidere de
pregnātibz enit̄is et nutritiōibz. Si-
militer custodire paruulos et erudire
silit̄er et in muliere dolor partus. erū-
nostras pregnantiū. q̄bus p̄dolet vir.
et miseria nutritiū et filia. **Q**uinta
est ex susceptiōe regiminis ipsi⁹ v̄ro-
ris q̄m̄ ad v̄rū . q̄ etiā regere habet
totā domū. vbi mulieri cōp̄ert ps sol-
licitudinis. Non em̄ recipit vxorē tm̄
ad exhibēda necessaria victus et ve-
stitus. h̄ etiā ad regendū in cōpositio-
ne morū. in correptiōe et p̄fectiōe eius
nec leuis cura et modicū ē onus cura
mulier⁹ vni⁹. Sexta ex fructu. plis ad
dei cultū nutriendū. Septima ex ip̄o
sacramēto. i. sacre rei signo. Est em̄ si-
gnum p̄unctionis xp̄i et ecclie. xp̄i et
fidelis ante. xp̄i et beatorū parrie. De
sunt sanctificationes de q̄bus videt loq̄
ap̄tus. j. Thessal. iij. Nec est volūtas
dei sanctificatio v̄ra. vt abstineatis a for-
nicatiōe. vt sciat vnusq̄sq̄ v̄m vas su-
um possidere in sanctificatiōe et honore
nō in passione desiderij. sicut et gētes
que ignorat deū. Nō em̄ vocauit vos
deus in immūdiciam. h̄ in sanctifica-
tionē in christo Iesu domino nostro.

Capitulum. viij.

De penitētie sacramēto cuius
tres sūt partes fm̄ Chrystosto-
mū. Contritio. Cōfessio et Sa-
tisfactio. Primo videndū est de origi-
ne p̄ritiōis. Secdo de cōditionibus
cōtritiōis necessarijs. Et tertio de effe-
ctibus p̄ritiōis. **Q**uoniam ad p̄mū no-
randū p̄mo q̄ fm̄ magistrūz dis. xvij.
quarti. Contritio est dolor voluntarie
assumptus p̄ p̄cis cū p̄posito p̄tēdi

et satisfaciēdi. Dicit p̄mo assumptus.
Oportet em̄ in p̄ritiōe q̄ cōmuniter
habet p̄cedere q̄dam. Secus de p̄u-
legiata. vt in sacrone Magdalena et
Paulo. vbi deus fontē misericōdie ap̄uit
vt fieret subito. q̄d in alijs parlatim.
Sicut em̄ sanauit q̄dam subito xp̄s.
alios q̄tidie sanat inaccessiue median-
te cursu cōmuni. sic et i animabz fecit.
vt Tho. dicit p̄tra gētilles. Secdo dicit
voluntarie. nō coacte p̄pter hoc p̄ci-
losum est in extremis p̄mo penitere
vt habes s. c. vj. **A**. Tertio dicit dolor
scz qui sit displicibiliter maior cuius-
cunq̄ p̄uatiōe citra deum. Et hic
dolor est volūtaris. nec oportet neces-
sario q̄ sensualiter doleat. Vñ stat. q̄
p̄p̄te mortuo sensibiliter plus doleat
nō intellectualiter et gaudeat p̄ctōz de
dolorē tali. Sed q̄dū dolebit. h̄. sp̄
id est. q̄n̄ reculit se male fecisse. Quar-
to cū p̄posito p̄tēdi et satisfaciēdi.
Secdo notādū fm̄ Banouē. q̄ q̄nq̄
sunt p̄ambula cōtritiōis vt plurimū
Hā penitētia actualis q̄ est imediata
dispositio ad gr̄as oīz et incipit fm̄ or-
dinē. Primo a fide. cui⁹ actus p̄mus
est q̄ hō coḡscit et credit dei bonitatē et
iusticiā. et q̄ illi diuine bonitati disp̄li-
cet oē p̄ctm̄. et q̄ diuina iusticia p̄ctis sic
offendit q̄ nullo mō dimittit inultū.
p̄sequēterq̄ hō coḡscit se mala cōmi-
sisse. et dei offensaz incidisse p̄ iusticiā
soluēdaz. Secdo ē act⁹ timoris humilis
q̄ timet se eternalit̄ miser futurū p̄p̄
p̄ctm̄. et retrahit isto mō a p̄ctis p̄pter
metū gehenne in q̄ timore q̄s si soluz
maneret desperaret. Tercio act⁹ timēdi
est quo credit deū tā infinite misericor-
dem. vt ad veram penitentiā remittat
oēm offensaz. et in am̄icū dei recipiat
penitētiē. Quart⁹ ē actus spei d̄ ventā
p̄sequēda p̄pter dei misericōdiam et boni-
tatem. quibus paratus est indulgere
et in am̄icitia reassumere penitentem.

Quintus est propositum emendandi vitam
et revertendi ad deum. et se ei confederandi et
satisfaciendi per gemitum confessionem et sa-
tisfactionem. Et hec omnia inueniuntur Luc. xv.
per filium prodigum. Primus ibi. dicit illi. f.
patri. Pat peccavi in celis et coram te.
Secundum ibi. In non sum dignus vocari fi-
lius tuus. Tertium ibi. Et surgens. quod non
fecisset nisi de patris clementia presumpsisset.
Quartum etiam ibidem videlicet. Surgens
Quintum ibi. Venit. Et sic per quod peni-
tentia incipit a timore seruili. et ut vide-
bitur. terminatur in amore filiali. Inuenit et
ad principium peccatorum mala considerare
quod facit peccatum mortale. precipue de quo in prin-
cipio libri habes de transgredientibus pro-
cepta. ca. j. d. Quo ad secundum notan-
dum secundum magister in. iij. pluribus distin-
ctionibus de penitentia. Et Tho. et Seco-
ndum quod ad hanc penitentiam vel dispositionem
sufficiens ad eandem per deletionem omnium peccatorum
mortalium exiguntur plura. Primum diligens
discussio conscientie et distincta cogitatio
omnium peccatorum mortalium. de quibus homo non est
per se sufficiens penitentia. et cuiuslibet eorum
cum circumstantiis aggrauantibus maxime cum cir-
cumstantiis in aliud genus mortalis peccati tra-
herentibus. Habeat autem ad memorandum
diligentia sic dicit. c. ix. f. r. c. xij. f. ut
probat magister in. iij. dist. xvj. et per Augustinum libro
de vera et falsa penitentia. Et ad minus in
prima contritione. i. attritione et preparatione
ne ad contritionem exigitur. ut doleat de sin-
gulis quae memorie occurrunt mortalibus
et etiam de singulis eorum circumstantiis quae
peccati speciem mutant. id est. in aliud genus
peccati mortalis trahuntur. De quibus circum-
stantiis clarius dicitur in materia confes-
sionis. Quod dicitur est. quod oportet ut in se
quod in membro dicitur de singulis detesta-
tionem spiritalem habere memorie saltem occur-
rentibus. Quod preceptum ecclesie. Dis virtus
sexus li. v. de penit. et remis. dicit.
Dis utriusque sexus fidelis postquam ad an-
nos discretiois fuerit omnia sua peccata

saltem semel in anno fideliter confiteatur. De
hoc Ezechias rex ait. Esa. xxxvij. Re-
cogitabo tibi omnes annos meos in ama-
ritudine anime mee. Secundum est displicentia
seu detestatio singulorum mortalium pec-
catorum suorum quantum in predicta cogitatione
poterat esse memor. Est autem detestatio
ista nolitio quae penitens nolle se illa sua
preterita peccata fecisse. Est autem volitio con-
ditionalis quae velle se non peccasse si esset
sibi possibile. Aut operativa. ut videtur si
peccasset ita deum. Quae autem singula quae
memorie occurrunt oportet in speciali de-
testari. hoc per. j. Ezech. xvij. ubi deus
tradidit modum iustificandi ipsius dicens.
Si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis
suis quae operatur est et custodierit iuxta
precepta mea secundum propositum. et fecerit iudici-
um. i. scrutinium super commissis. et iusti-
cia. i. exteri effectualiter cuius quod suum est
tribuendo. deo. sibi et primo. vita viuet
et non morietur. Idem vult Augustinus. j. Cor.
. xj. ubi dicit. Probat autem seipsum homo. et
sic de pane illo edat. Idem vult glo. super
illud ps. Lauabo per singulas noctes le-
ctum meum. Per singulas noctes intelli-
gere debemus singula peccata super quibus sin-
gulariter flere debemus ad hoc ut laetetur le-
ctus nostre conscientie. Quod est. quod per singula peccata
mortalia facta est specialis auersio ab in-
mutabili deo quae rei mutabili homini adhe-
sit. Item penitentia per confessionem explicatur. sed
oportet de singulis mortalibus confiteri.
Igitur etiam oportet de singulis confiteri. Et li-
cet illud ab omnibus sit faciendum. est tamen singu-
lariter necessarium istis quae adhuc aliquam ma-
licitiam ita infecti sunt ut illa vix vel non di-
mittere proponant. indigent hi radium lame-
rari. quo. dum per deum gratiam de omnibus doleant.
Cordatur per factum Tho. in. iij. dist. xvij.
dicens. Quantum ad principium penitentiae.
id est. quantum ad attritionem quae homo cogi-
tat de peccato et dolet et se preparat ad
contritionem. oportet quod sit detestatio de
singulis peccatis quae quis in memoria

Preceptum III Cap. VIII

babet. adhibita diligentia ad memoria- dum et inveniendum ea. **Primum** vero ad terminum contritionis. scilicet quia ipsa displicentia format charitatem. et fit contritio. tunc sufficit quod fiat una contritio de omnibus similibus.

Tertium requisitum est una generalis detestatio omnium peccatorum suorum tam oblitorum quam ignorantorum qui peccator commisit. et non sciuit et adhuc nescit quomodo fuerit peccata. **Pro intellectu autem oblitorum peccatorum notandum** secundum **Thomas**. quod oblivio de aliquo potest esse dupliciter. **Primo modo** sic quod totaliter a memoria exciderit. et quod homo non possit illud inquirere nec memorari. **Alio modo** sic quod partim a memoria exciderit et partim remanserit. Sicut cum in generali recolo me aliquid audivisse. sed nescio in speciali quid fuerit. Et tunc requiro in memoria ad cognoscendum et reminiscendum. Sic est dicitur aliquid esse oblitum dupliciter. **Primo modo** sic quod in generali maneat in memoria. sed non in speciali. ut cum homo recolat se vultum vel plura commisisse et nescit quid videlicet an superbia. an avaricia vel luxuria. vel gula. et tunc debet homo cum diligentia cogitare ut inveniatur peccatum in speciali. quia homo tenet de quolibet suo moralis memorato in speciali ceteri specialiter. Si autem inveniri non potest nec in speciali memorari. tunc sufficit de eo ceteri. secundum quod in memoria retinetur. scilicet dolere quod commisit quiddam mortale de quo non est memoria. Et dicitur si solus sic in generali dolere de quodam peccato commisso et oblitum sed dicitur etiam cum hoc dolere de oblivione quod sibi ex negligentia propria contingit. **Alio modo** potest peccatum esse oblitum sic quod ipsum omnino a memoria excidit. nec aliquam de eo habet noticiam etiam adhibita sufficienti diligentia. et tunc non tenet homo de eo ceteri in speciali. quia impotentia excusat eum a debito. et sufficit generalis contritio de omni eo in quo deum offendit. Et dicitur **Bonaventura**. quod penitentibus non debet de oblitis ceteri in generali sub preterito. ut si

deum in aliquo peccato offendit. sed debet de eis ceteri sub probabiliter estimacione. Debet enim probabiliter et verisimiliter estimare quod in multis offendit deum. et sic ex hac estimacione debeat ac si certus esset. tunc est vere contritus de eis et dimittunt sibi illa oblita sicut cognita que detestantur in speciali. **De ignorantibus vero peccatis** quod sit considerandum ubi videlicet quis peccavit sed nescit ea fuisse peccata. **Primum** modo secundum **Thomas**. in. iiii. dist. xxi. quod ignorantia est quod quis scire tenet non excusat eum. quia ipsa ignorantia est peccatum. **Primum** cum aliquis non confiteatur peccata propter hoc quod nescit ea esse peccata. et suo modo videtur si non conteritur de aliquibus peccatis. propter hoc quod nescit ea esse peccata. et potissime propter ignorantiam iuris divini. tunc non excusat. aliter heretici excusarentur qui aliquod peccata in quibus sunt nesciunt esse peccata. et etiam excusarentur simplices qui ex negligentia aut ex desidia ignorant. et quia ignorata ex negligentia sciunt per diligentiam. id tenet homo facere quod in se est peccata sua cognoscat quantum de eis preterit. poeniteat et satisfaciatur. Et si queris per quale diligentiam sit repellenda ignorantia. **Secundum** **Chrysostomum** super **Matthaeum**. **Omnes xxxix**. Si velles scripturas ingredi veritate. nunc poteris omnibus. nunc queres in scripturis. nunc pulsares bonis operibus. nunc interrogares sacerdotes. nunc istos. nunc illos. Ex quo secundum **Bonaventura**. super. liij. et **Guilhelmus** parisiensis. de fide et legibus elicis quod quatuor sunt invenciones pro ignorantia. **Primo** tenet quis discere salutaria sibi. Et hoc per verbum dei attentam audientiam. per librorum sacre scripture diligentem lectionem. et per cordialiter meditationem. Debet enim quilibet secundum status sui exigentiam talibus intendere. non solum in quadragesima. sed etiam in omni die festino cum ad hoc sit institutus. Si enim per alios dies temporalibus intendis. cur non in die festo legi

dei intrēderes: **D** siq̄ prefata fecissent.
quāta saꝝ ignorata didicissent. **S**cōdo
exigit vt q̄s frequēter cōuerſet cū bo-
nis hoibus. de reb⁹ loq̄t salutarib⁹. et
q̄rat de eis q̄ ad dei p̄tinent honorē z
suā salutē. **T**ertio caueat a pctis q̄s
bus q̄ tā cognoscit. z si incidit statim
cōterat. **A**ls fin Greg⁹. pctm̄ qd̄ p pe-
nitentiā nō delet. moꝝ suo pōdere ad
aliud trahit pctm̄. z lumē rōnis cecat
vt. pbat m̄gr̄ in. ij. dif. xxxvj. **V**n̄ Ro.
j. enumeratis q̄busdā pctis z negligē-
tijs. dicit. **P**ropterea tradidit illos de-
us sc̄z phos in passōes ignominie. q̄
deū cognoscētes nō sicut deū gl̄ifica-
uerūt. **Q**uartū ē vt q̄s crebro deuotō
oꝝnib⁹ deū z sanctos inuocet. q̄tenus
eū de necessarijs potissime dignet̄ il-
luminare. qz ois sapia a dño deo ē. sic
sanct⁹ Tho. fuit illuminat⁹ a deo. z ēt
ab apl̄s de quodā dubio instructus.
hoc em̄ faciēdo plurims q̄s disceret.
De hoc ēt repies. j. p̄cepto. ix. c. iij. **R**
Ad p̄positum igit q̄s q̄s incipit
fin Bonauen. sup. iij. p̄gnoscere pec-
cata q̄ p̄t̄ ignorabat. tūc tenet de eis
in p̄ticulari p̄teri. z cū h̄ p̄teri de igno-
rātia sua q̄ sibi ex sua culpa exenit. **E**t
d̄z etiā istā ignorātia emēdare. p̄ posse
als nō videt̄ eē verus penitēs q̄s ē de
necessarijs ad salutē. **A**d in aut igno-
rat aliq̄ pctā. d̄z de eis cōteri in gene-
rali. vt q̄s homo dolet in cōt̄ de omni
dei offensa p̄ ip̄m cōmissa. doleat etiā
in generali de oibus peccatis oblitis.
Et postq̄ hō cōrritus est in p̄ticulari
de oibus sibi cognitis. z etiā de oibus
oblitis in generali. tunc debet hō est-
mare verisimiliter se etiā in multis of-
fendisse deū q̄ ignorat z nō noscit esse
pctā. z de talib⁹ debz cōteri in genera-
li. z cū hoc de sua culpabili ignorātia
seu crassa. z p̄ talib⁹ humili⁹ ventiam
p̄ceat. **H**oc docet lex dei in **P̄s. De**
licta q̄s intelligit. glo. q. d. nullus oia

Ideo additur. **A**b occultiorē. z ab ali-
enis parce seruo tuo. **E**t alibi. **D**elicta
inuēntis mee z ignorantias meas ne
memineris domine. **S**z quereres. **R**
Quāntus dolor seu quanta displicē-
tia exigit ad p̄titionē: **R**ū. fin Tho.
Duplex est dolor contritionis. **O**n⁹
in voluntate. z est ip̄a cōt̄itio met̄ seu
displicētia pcti. z d̄z esse maior de pec-
catis q̄s quicūq̄ deliberat⁹ dolor. aut
quēcūq̄ volūtio eiusdē voluntatis de
quacūq̄ tēporali re. **Q**uia plus volū-
tas debz detestari pctm̄. quia p̄ra deū
q̄s nolit quodcūq̄ damnū in alijs re-
bus. inaxime q̄s homo deytroq̄ deli-
berat. z ea adinuicē compat. **D**e⁹ em̄
debet sup̄ oia placere. cū oia alta fina-
liter sint in ip̄m ordinanda. z iō pctm̄
qd̄ ab eo auertit eū offendit. d̄z iuper
oia voluntati displicere. **I**deo **D**iere.
.vj. **L**uctu z ynigeniti fac tibi. vbi glo.
dicit. **D**ocet penitentē quid facere de-
beat. **N**ā peccator nō habet nisi vnaꝝ
aiam rē. **E**t alia glo. **N**ihil dolentius
morte ynigeniti. **E**t ita fin rōnem z vo-
luntatē nihil debz eē detestabil⁹ z ma-
gis nolit̄ eē q̄s pctm̄. **E**t addit Tho.
z d̄c. q̄ ēt in casu in q̄ oportet hoīem
peccare mortalit̄ aut mort. aut aliam
quācūq̄ penā tolerare. tenet hō in ta-
li casu oēs penā p̄eligere. z post⁹ susti-
nere. q̄s peccare mortalit̄. aut q̄s velle
peccasse h̄zē volūtatē z deliberatam
cōplacētiam in mortali pctō p̄terito.
Et q̄s non imminet talis casus ne-
cessitatis. tūc nullus est de hoc tenē-
dus. eo q̄ hō nō scit defacili affect⁹ su-
os regere aut mēsurare. **B**onauen-
ta etiā dicit. q̄ magnū ē p̄iculū z stul-
ticia ab aliq̄ infirmo. id est. in virtuti-
bus impfecto. v̄t etiā a seip̄o hoc que-
rere. s. an veller mort. aut quācūq̄ pe-
nā sustinere vel mortalit̄ peccare. quia
hoc ē sevel altū tentare. z a nullo peni-
tente debz cōfessor hoc querere. sed si

sponte quis illud dicit signū ē magne penitētie. Alius ē dolor sensibilis in parte scz sensibili. z talis nō ē necessarius ad p̄ritiōez p̄ mortalib⁹. Primo qz nō est semp in p̄tate n̄sa. Secōdo. qz sicut p̄ctm̄ p̄ actū volūtatis sufficiēter nascit. ita p̄ actū volūtatis videlz p̄ de- testationē p̄cti volūtariā que ē eētla- liter cōtritiō sufficiēter tollit sine do- lore sensibilis p̄ctm̄. laudabilis tñ esset si habere moderatē. **Q**uartū requi- sitū ad p̄ritiōez est vt hō cesset a mor- talib⁹. vt etiā habeat p̄positū sibi ca- uēdi p̄ futuro. nō solū de p̄ctis cōmis- sis. de quibus nūc dolet. s̄ etiā de oibus mortalib⁹ z occasionib⁹ p̄p̄nquīs rōe quoz verissimiliter eēt postea iterū ca- surus in mortale. P̄t̄ illud p̄ diffini- tionē penitētie Gregl. que ē. Pecca- ta p̄terita plangere. z plangēda iterū nō cōmittere. id ē. habere p̄positū nō ea amplius admittēdi. Ad idē est ma- gister in. iij. dist. xv. z. xliij. hō p̄positi istius ē. qz si hō nō haberet tale p̄posi- tum nullū mortale scz p̄mittēdi. tunc haberet volūtariā alicuius vel cōpla- centiā mortalis p̄cti. Dicit em̄ Aug⁹. li. de vera z falsa p̄niā. Scio deū inimī- cum oī criminōso. Quomō ergo qui vnū crimē referuat de alio recepit ve- niam: Quā Luc. xliij. z Job. viij. torum boiem sanū fecit in sabbato. Et nullū demonē in eo reliquit qui legionē ha- buit Luc. viij. Ex q̄ p̄t̄ qz nō p̄teritur qui odiū grāue cōtra p̄ximū retinet. Itē qui occasiōes certas peccatoz vi- tare nō p̄ponunt. vt p̄cubinas. vsuras z h̄mōi. Item qui nolūt renocare se- ductos malis cōsilijs z morib⁹ p̄ eos aut diffamatos iniuste. Quintum re- quisitū est p̄positū p̄fiteđi p̄ locoz tpe fin ecclesie p̄ceptuz oīa sua mortalia prius non cōfessa. z de quib⁹ prius nō est legitime absolut⁹. z etiā p̄positum satisfaciēdi deo p̄ istis p̄ctis. **S**extū

requisitum ē motus libert̄ arbitrii in deum. qui videtur esse maxime dei di- lectio sup̄ omnia. Ratio ē fin Tho. in. iij. p. q. lxxxv. Quia tal̄ dilectio dei ē cā detestatiōis p̄ctōrū finaliter p̄pter deū. z inq̄tum sunt dei offensiva. et contra honore ip̄sius. facta. vt patebit statim. De hoc etiā habes. j. c. xj. p̄isti precepto. **S**eptimū requisitū est vna generalis detestatio oīni peccato- rum mortalū. Ad verā em̄ penitentiā requirit̄ dicit Tho. ibidem. qz hō dese- rat p̄ctm̄ inq̄tum ē cōtra deū. Et post pauca subdit. Si em̄ displicet hōi ali- quō peccatum eo qz est contra deum su- per omnia sibi dilectū qd̄ requirit̄ ad rationem vere penitētie. tunc etiam displicent sibi omnia peccata morta- lia. Ideo magister in. iij. dist. xxi. bea- tum Aug. allegando dicit. Arbitriū li- bertatem q̄rit deus. non necessitatem charitatē z nō solū timorē. Et subdit. P̄portet nō solū timere iudicē s̄z di- ligere. ergo oportet qz hō deū sup̄ oīa diligat. z qz actualis dei dilectio sit si- bi causā eū moueat vt detestet̄ p̄ctm̄ finaliter p̄pter deū. scz inq̄tū ē dei of- fensivū z p̄tra eius honore. **E**x quo p̄t̄ qz si homo peccata sua detestet̄ so- lum quia sunt opposita virtuti mora- li. aut solū qz reddūt eū indignū z vi- tuperabilē. qualiter etiam p̄bi cogno- uerūt detestanda eē peccata. aut si so- lum detestaret̄ ea p̄pter timorez pene amissiois vite eterne. inq̄tū illud esset sibi ad incōmodū ibi sistēdo sine vltē- riori relatiōe in deū. tunc hō solū que- reret suū cōmodū. z fugeret suū incō- modū. z nullo mō q̄reret deū. z illius honore. cōtra illō Apli. j. Cor. x. Si- ne mādricatis siue bibitis &c. Nec ta- lis detestatio eēt act⁹ virtutis. qz nō cir- cūstantionata debito fine. z p̄sequēti non formaret̄ grā nec fieret p̄ritiō. id̄ nullū tolleret p̄ctm̄. imo ipsa eēt viciū

Preceptum III Cap. IX

Propositiuū & desideriuū tuū inuamine
mediatē mibi in futurū p̄cauendū ne
incidā in pctm̄ & occasiōes iuxta pos-
sibilitatē virtū euandū. Tertia vitas
Dñe bonam habeo voluntatē pctōz
meoz cōfessionē integralit̄ faciēdi p̄
loco & tpe fm̄ tuū & sc̄tē matris ecclie
mandatū & p̄ceptū. Has veritates si
aliquis quicunq; loco & tpe sincerit̄ non
fice aut mēdaciter ex corde p̄nūcia-
uerit. secururus existat se in salutis et
gr̄e statu cōsistere & vitā eternā mereri
quā oīa crimina cōmissit. si etiā ta-
lis absq; alia p̄fessione continuo dece-
deret in absentia sacerdotis dormien-
do. aut alio quomodo morte subita p̄-
ueniens. idē finaliter saluaret acerbissi-
ma pena purgatorij mediātē. **Ex** q̄
notādū & salubre cōsiliū elicif. vt xp̄sta-
nus quilibet singulis dieb⁹ bis aut se-
mel sero & de mane aut saltē festis die-
bus redeat ad cor suū. cōsciam exami-
nans. an tres p̄missas vitates p̄ferre
valeat cum cordis sinceritate. & si sic.
tunc intra statū salutis se esse p̄fidat. q̄
si eas pura mēte fateri nō valet obstā-
te voluntate peccādū q̄ actualiter dele-
cratur. aut in quo p̄posito quo q̄s oc-
casiōes peccatoz vitare renuit. quē-
admodū illi qui peccatis carnalibus
mersi resurgere nolūt. aut vsuras su-
as. aut iniustas mercationes & lucra
cōtinuāt. vel iniuste retinēt alienum
quicq; alteri⁹ odio vel vindicte deside-
rio flagrātes in nocēdi p̄posito p̄sene-
rāt. certissime sciāt h̄t & p̄siles nō ep̄m
aut papā eos absoluerē posse. q̄q; ta-
libus salutare cōsiliū det. vt p̄ seip̄os
vl' alios bona q̄ poterūt opent̄ orādo
vel elemosynas dādo. q̄ deus eoz cor-
da illuminet & ad bonū dirigat & p̄uertat.
hec Cancell. **Sed** quō p̄ritio ē
habēda de venialib⁹. **Hū.** Tho. in. iiii.
dis. xvij. q̄ ad deletiōnē venialū non
exigit actualis cōfessio de oibus. nec

sufficit habitualis cōfessio p̄ deletiō-
ne oim̄ semp. s̄ sufficit media cōfessio
scz quorūdam displicētia in sp̄ali. nisi
quis in deum feruēde ferretur. vbi p̄-
tunc sibi simplicite om̄ia sua displice-
rent venialia. tū oportet semp q̄ ani-
mus nec simplicite nec explite illi ve-
niali inherat. qd̄ sibi vult dimitti. al-
as voluntas curua esset. hec intellige q̄
ad reatū pcti. s̄ de pena plusz minus.
dimittit fm̄ q̄ plus vult vel apti⁹ de-
uotum remediū suscipit. vt aquam be-
nedictam. disciplinam. & alia huius-
modi.

Capitulum. ix.

Confessio est secūda ps penitē-
tie. de qua tria sunt videnda.
Primo q̄ eius fructus seu effe-
ctus. Secundo quō quilibet. & quāter
sit cōfitendū. Tertio de p̄fessionis ge-
neralis effectib⁹ & p̄prietatib⁹. **Ex** z
tunc ad primū notandū fm̄ Tho. &
Seco. & Bonauen. dis. xvij. q̄rti. q̄ no-
tē sunt effectus p̄fessionis & sacramē-
talis absolutionis. Prim⁹ est magnū
meritū cōfiteētis & fuga trāsgressionis
istius p̄cepti. De q̄ in hoc p̄cepto xp̄s
ait Joh. xx. Quoz remisistis pecca-
ta remittunt̄ eis. Obedit etiā q̄s hoc
p̄cepto ecclie. quoz p̄ceptoz trāsgres-
sio est graue pctm̄. **Secūdo** valet ad
augmentū gr̄e si q̄s p̄s eam habuit. **T**
Tertio valet ad gr̄e noue infusiōnē si
ea p̄s caruit. factiq; de attrito p̄ritū
Si em̄ dolor attritionis penitētie nō
fuit sufficiens dispositio ad cōfessio-
nē. tūc p̄fessio & absolutio ei sup̄adū-
cte supplerēt ei⁹ defectū. dūmō peni-
tens ip̄e tūc nō ponat obices gr̄e p̄ cō-
missionē actualis pcti mortal. **Quar-**
to p̄fessio & absolutio infinite longā pe-
nā inferni & acerbā valde mutat in tē-
poralē penā & purgatorij. & hoc faciūt
cōfessio & absolutio habite in p̄posito
etiā anteq; hō cōfiteēt scz qū cōfiteēt

vere. qz sic añ p̄fessionē mortēs finali
ter saluaret. Et qz p̄fata pena q̄q̄ sit
finita. tñ inproporcionata ē v̄rib⁹ pe
nitētis in h̄ mundo v̄uētis p̄ v̄m cla
uam in p̄fessione z absolutiōe. inm̄
illa pena p̄ confessionē z absolutiōē
minuit q̄ remanet p̄porcionata v̄rib⁹
penitētis ita q̄ satisfaciendo p̄t se ab
ea in hac vita totalit̄ q̄s liberare. Ad
circo q̄nto p̄fessor absolutio sac̄mēta
lis inproporcionatā hoīs v̄rib⁹ penaz
cōtrito debitā reddīt hic p̄porcionatā
hoī. z p̄ p̄s penā finitā minuit ampli
us. Sexto p̄fessio z absolutio etiā pe
nā p̄ p̄ctis debitas p̄pter verecūdiām
plus minuit q̄ prius fuerit im̄nuta.
Et iō quāto plus quis p̄fiter. tāto sibi
plus pena minuit. z totiens confiteri
posset q̄ oīs pena sibi dimitteret p̄ p̄
fata. Septimo. p̄fessio valet ad pecca
ti cognitionē. qñ sit discretio cōfessor.
Octavo. valet ad p̄sciētē securatio
nē. Vñ cū David corā p̄pheta cōfite
bat p̄ctm̄ suum. statim audiuit ab eo
Transiit dñs p̄ctm̄ tuū. ij. Reg. xij.
Vñ. ij. Cor. j. Gloria n̄ra hec est ē te
stimoniū cōscie n̄re. Nono s̄m Tho.
specialē ornatū imp̄mit faciet sic deo
honorificū. primo exēplarē. z demo
ni terribiles. ¶ Etum ad sc̄m̄ p̄nci
pale. de q̄nq̄ circūstātis satis necessa
riū ē dicere. videlicet q̄s. vbi. q̄d. qñ z
quō xp̄tia⁹ teneat cōfiteri. Primo q̄s
cōfiteri teneat. Hñ. s̄m p̄noiatos do
ctores. q̄ adultus q̄ habet vsuz rōnis
z qui post baptis̄m̄ susceptus pecca
uit mortalit̄. Per adultū aut̄ itelligit
Sco. nō aliquē tātē aut tātē etatis sed
hoiem q̄ habet etatē sufficientē ad co
gnoscēdūz q̄d iustū z q̄d iniustū p̄ le
gē dei. Et q̄ p̄t̄ instruct⁹ z interroga
tus ordinate p̄cipit q̄d iustū z q̄d iniu
stum in lege dei. q̄d in vno c̄rtus sit q̄
in alio. In nōnullis etiā malitia sup
plet etatē ita etiā p̄t fieri in bonis.

Sed sunt q̄ttor dubia h̄. **P**rimū **D**
q̄d de muto. **T**er̄ sc̄do q̄d de ignorāte
idioma certū. **H**ñ. cōster s̄m doctores
q̄ tales p̄ signa z nut⁹ cōfiteri p̄t no
ta tā p̄fiteri q̄ cōfessor. **S**i aut̄ nō ha
bent signa v̄triq̄ nota. tñ fiat p̄ inter
pretē etiā secularē. q̄ tacere tenet sicut
cōfessor p̄ncipalis. **S**co. tñ videt nō
esse necessariū p̄fiteri p̄ interpretē. s̄ ta
lis q̄ nō habet sacerdotē idioma scien
tē. habet impossibilitatē p̄fiteri homini
 idoneo. p̄t q̄d vt dicit Scotus. suffi
cit sibi p̄fiteri deo cū p̄posito ista p̄ctā
cōfiteri etiā sacerdoti oportunitate
oblata. **T**ertū dubiū. **N**un q̄d non
habenti sacerdotē p̄sentē licet m̄rere
z p̄fiteri p̄ctā p̄ scripturā. **S**co. z sc̄do
doctori in q̄olibet videt. q̄ sit cōtra
rōnē p̄fessionis sacramentalis scriptu
ra missa sacerdoti absentī. **T**uz qz scri
ptura talis de sua natura semp̄ ē paru
la cuiq̄q̄ legēti. **T**um qz absentī tol
leret verecūdiā q̄ est etiā pars maxia
satisfactionis. **T**um etiā p̄pter pericu
la q̄ seq̄ possent i reuelādo p̄ctā. **H**oc
xp̄s docuit sumere sac̄m̄ vt videt s̄m
Augul. z magistrū. dif. xvij. qñ Iuc.
. xvij. p̄cepit leprosis vt se p̄ntaret sa
cerdoti. **Q**uarto **Q**uid d̄ illo q̄ nul
lum mortale s̄ solū ventale p̄ctm̄ ha
beret. **R**ñdet s̄m multos q̄ nō tenet
cōfiteri rōnē diuini p̄cepti. q̄d p̄ mor
tale lolū latū est. **S**ed rōnē p̄cepti ec
clesie. **P**̄mis v̄triusq̄ sexus. tenet s̄m
q̄sdā. **S**co. q̄d tenet aliq̄s p̄fiteri. **H**ñ.
q̄ mortalit̄ p̄ctā cū q̄nq̄ p̄ditioni
bus. videlicet oīa mortalit̄ z circūstā
tias ad mortale trabētes. dubia q̄daz.
z quōtas mortalit̄. z s̄m q̄sdam quā
ritatē quādam. **M**ortalit̄ tenentur cō
fiteri q̄ quis prius non ē rite p̄fessus.
z de q̄bus p̄t habere memoriaz dicit
Sco. s̄m̄ssa inquisitiōe diligenti s̄m
possibilitatē fragilitatis humane. **N**ō
est. q̄a p̄ q̄olibet p̄ctm̄ mortale. efficit

committit autem omittit in quo dubitat
est peccatum mortale. peccat graviter dis-
criminat se committens. Debet ergo confiteri
rem potest habet in corde. non dicendo se
peccasse mortaliter. sed iudicium confessori
A de hoc relinquendo. **T**ertio aduer-
tendum ubi vel cui quis confiteri teneatur.
Ru. fm Tho. in. q. rto. dis. xvij. q. non omni
sed sacerdoti habenti iurisdictionem in con-
fessione. Et sunt plures quatuor. Papa habet
iurisdictionem in omnibus. Episcopus in dioce-
sanis. Plebanus in parochianos suos. et
plures collegij vel monasterij vel ordi-
nis in sibi subiectos. Et quilibet prelatorum
potest prout suam alteri committere quod etiam
R fm commissio potest absolvi. **S**ed
quod tenent ad relationem confessionis bo-
mines et etiam ad alia celanda. **R**u. fm
doc. confiteri in. l. ij. dis. xxi. q. septem sunt
sigilla hominum ad tacendum arantia.
nisi de re alium sciat. Primum ligat ad ta-
cendum confessori de peccatis et circumstan-
tiis personis in confessione perceptis. Secundo
non confessori qui audit confessionem a casu vel a
proposito vel interpretando signa murmurum
vel verba idiomata ignorantis. Tertio qui
cum audit ab alio precedentium revelationem
confessionis. adhuc tenet tacere. Quarto
confitens qui ex revelatione instructionis pe-
nitentie probabiliter crederet confessionem
levis tenet celare. Alioquin verenda
peccata sunt non cooperari vel discoopari
cum Cham maledicit. Quinto qui
vult ab alio petere consilium recomendans ut
hoc celet aut habet accipit ad celandum.
tenet celare. nisi alium de obligaretur
ut per infra precepto. viij. c. l. ij. D. xij. c.
Sexto qui preceptum ab alio verba que ex natu-
ra facti talis sunt materie que revelatio
noceret. tenet tacere minus in quibus si se ad
hoc obligasset. Septimo servus anscul-
tans a proposito vel a casu secretum quod tra-
ctat in curia domini sui tenetur celare. et si
frangit in civiliter graviter eum punit et
in spiritu divini. Octavo modo vocat sigil-

lam secreti. **E**rit dicitur De. de pa. ubi
patet. quod omnia talia sigilla frangentes de
quibus dictum est peccant graviter nisi alii
unde sciatur vel ordo correctionis frater-
ne. vel denunciatio vel presumptio bo-
ni viri cui dicitur revelationem quorundam
de his aliter sciendum exposcant.
An autem possit fieri laico confessio. **R**u. **A**
quod in nullo casu necesse est laico confiteri.
quod cum claves non habeat non potest absol-
vere. Sed quoniam quis non habet sacerdotem suffi-
cit propositum confiteri. Verumtamen dicitur
magis dis. xvij. et alij doctores plures.
Penitentia talis in articulo mortis non
habetur sacerdotem non tenet. sed potest confite-
ri seculari. ut verendum sibi cedat iurisdictionem
et alter sibi conciliari possit.
et ut ostendat suum posse se facere. Debet
etiam penitens diligenter cavere ne alterius
fama sicut alii tenet in confessione le-
dat manum istam aliter persone occultum
peccatum grave infamas. quam perso-
na confessori actu noscit. aut nosceret ve-
risimiliter pro futuro. nec confessori scilicet
tanti debet ea patefacere nisi prius circa istam
personam servasset super hoc formam corre-
ctionis fraterne. aut esset forte aliqua
causa propter quam etiam extra confessionem
posset aut deberet illi sacerdoti illas
res denunciare. aut alii referre. alii de-
cessu vel iudicis dicere peccat detrahendo
Et si cui ex inadvertentia factum est. aut ex
ignorantia. debet illud confiteri. quod in sacra-
mento penitentia multum est peccatum vitandum. **V**bi
peccat qui in confessione dicit. **M**isere-
mei ista confiteri faciunt. vel commune est
hoc peccatum in civitate vel in patria
mea. **V**el nos omnes sumus tales. **S**ed
disceres. **Q**uid ergo faciendum est mi-
hi in peccato circumstantionato taliter
quod non possum eius speciem exprime-
re nisi alium notem. **V**t si filia cum pre-
peccavit. **R**u. q. debet querere alium con-
fessorem habentem auctoritatem. que
si non cooperenter reperit. petat licentiam

alteri sacerdoti p[ro]fiteri. Et sp[iritus] talē q[ui]rat
qui nec noscat aliū nec verisimilit[er] no-
sciturus sit. Et si nullū reperiret quin
nosceret altā p[ro]nā. dicit Bonaven[ti]a. z
Duran. si etiā imminet casus necessi-
tatis. vt q[ui] se putat statim moritur[us] q[ui]
famā p[ro]ximū quantū p[otes]t debet custo-
dire. s[ed] magis debet suā p[ro]ficiam purga-
re. Tho. in. iij. dis. xvij. q[uestione] de cō-
fessione. ar. iij. dicit In casib[us] q[ui]n
confitens scit sacerdotē suū hereticū.
aut sollicitatorē ad malū. aut fragiles
q[ui] ad p[ro]f[ess]iōē q[ui]s ei cōfite[re] sit p[ro]nus v[el]
si reuelator esse cōfessio[is] p[ro]babiliter
estime[re] vel si p[ro]f[ess]iōē s[ibi] ip[s]m cōmissū sit
de quo q[ui]s p[ro]fiteri debet. Et in casibus
in q[ui]bus p[ro]babiliter penitēs p[er]iculū si-
bi. vel sacerdoti ex p[ro]fessio[is] ei facta ti-
met. debet recurrere ad sup[er]iorē. v[el] ab
eodē petere licentiā alteri cōfite[re]. Et
si licentiā h[ic] nō possit idē ē iudiciū q[ui]d
de illo q[ui] nō h[ab]et cop[er]iā sacerdotis. Vn-
de magis debet eligere laico cōfiteri.
Nec in hoc trāsgredit[ur] aliq[ui]s p[re]ceptum
ecc[lesi]e. q[ui] p[re]cepta iur[is] positū nō se ex-
tendit vltra intensionē p[re]ceptis q[ui] ē
finis p[re]cepti. Nec aut[em] est charitas s[ecundum]
ap[ostolū]. Vñ Bern[ardus] dicit Illud q[ui]d ē insti-
tutū p[ro] charitate nō debet militare cō-
tra charitatē. s[ed] p[ro]fessio p[ro] charitate in-
stituta est. q[ui] p[ro]tra charitatē militaret si
hō ad p[ro]fite[re]dū vni sacerdoti artaret in
casibus recitatis. Nec fit aliq[ui]d iniuria
sacerdoti. si in p[re]cedētib[us] casib[us] ab eo
diuertit. Quia p[ro]uilegiū meret amit-
tere q[ui] cōcessa sibi abutit p[ro]p[ri]etate. Nec d[icitur]
Tho. Itē cōfite[re]ns caueat s[ecundum] p[re]fata
quantū p[otes]t ne p[ro]fiteat reuelatori p[ro]f[ess]i-
onis v[el] ei q[ui] p[ro]nus sit ad odiū audita
p[ro]fessio[is] materia v[el] ad luxuriā z sic d[icitur]
alijs. s[ed] non necessaria sibi abscidat vel
aliū cōfessorē s[ecundum] p[re]dicta q[ui]rat. Nā q[ui]n
circūstācie incitātes ad libidinē p[ro]f[ess]iōē
aggrauātes. nō tamē ad aliud genus
peccati mortalis trahūt. tales q[ui]nq[ue] de

bent z possunt laudabiliter reticere ad-
hibita debita discretionē s[ecundum] cōsidera-
tionē turpitudinis circūstantiarum z
p[ro]nitatis ad malū ex eius p[ro]fessio[is].
sive in cōfite[re]ntē. sive in cōfessorē. Ho-
mini etiā dicit Bonaven[ti]a. volenti me-
ditari cōfite[re]nda de luxuria cōpetit p[ro]p[ri]-
us domare carnē per ieiunia z huius-
modi. z p[ro]siderare vilitatē p[ro]p[ri]o[rum]. infer-
ni penas. z h[ab]mōi. z sic detestari ne ca-
ro incalcescat. Quid si nō iuuat oportet
v[er]it[er]q[ue] necessaria sibi fieri z sacramentū
sibi iuuare p[otes]t ne noceat. s[ed] illud Mar-
tyr. vltio. Et si mortifex q[ui]d biberit nō r[ati]o.
Quartus modus in p[ro]fite[re]ntē debet
seruari. videl[icet] vt si vult absolut[us] oportet
de necessitate z sub pena noui pec-
cati q[ui]d sit in charitate vel attrit[us]. Vñ
z Sco. dicit. q[ui] hō tenet p[ro]fiteri cū dis-
plicētia p[ro]f[ess]iōē cōmissi. z cū p[ro]posito ab-
stinēdi a peccatis. z etiā cū p[ro]posito
obediēdi in seruādo istā satisfactio[n]ē
z p[ro]niam quā ab ip[s]o sacerdote sibi im-
positā voluntarie assumpsit sive in se
suscipiet. Et Bonaven[ti]a. dicit. q[ui] si acces-
dit ad p[ro]fessio[n]ē z absolutio[n]ē sine p[ro]-
missa dispositio[n]ē p[ro]babil[iter]. imo acce-
dit cū cōtraria dispositio[n]ē. vt q[ui] sibi
placet aliq[ui]d mortale p[ro]f[ess]iōē. tunc pec-
cat mortaliter. q[ui] illud factū quantū
in se est irritū factū q[ui]d nō est sine p[ro]p[ri]-
o. p[er]iculū ergo ē nolētib[us] restituere.
re. inuidiā tenentib[us]. z carnalē amorē
tenētib[us] luxuriosis. iste tū q[ui] fictus ē
id est. q[ui] nō habet p[ro]positū cauēdi mor-
talia. s[ed] p[ro]ponit cōmittere. vel non dis-
plicent p[re]terita mortalia. audiēdus ē.
z sibi p[ro]niam imponēda p[ro] emollitione
cordis. s[ed] nō est absoluēdus. q[ui] fictio
talis est sibi p[ro]f[ess]iōē mortale si sic veller
absolut[us]. Item caueat confitēs vt p[ro]
tunc non sit in exco[m]municatio[n]ē maio-
ri. q[ui] a nullo peccato potest absolut[us] nō
p[re]absolutus a sententiā exco[m]muni-
catis maioris. Itē p[ro]fessio sit vera.

ut nihil ibi dicat homo scienter falsum fi-
cere se laudando vel vituperando etiam se
quod tunc mentiendo contra mentem loquen-
do fieret peccator. Item sit nuda absque ob-
scuritate verborum occultare peccata aut cir-
cumstantias. Item ostendens omnia confitenda quan-
tuncumque sunt turpia exprimat ut potest ho-
neste et decet. taliter tamen et cum talibus
verbis ut professor plene et clare intelli-
gat peccati speciem et circumstantias aggrava-
tes. **¶** Quinto quoniam id est. ipsi ostendi ob-
servandum est. Vbi notandum quod ex precepto
ecclesie omnes utriusque in decretalibus tenentur homo
ad confessionem in omni anno ad minimum septem et
potissime in quadragesima ante pascha. quod
tunc quilibet tenetur confiteri. in precepto omnes
utriusque sexagesimo. Secundo dicitur Secundo. ex pre-
cepto divino ille qui commisit mortale delictum quod
non est confessus. tenetur illud profiteri quicunque
est in mortis articulo. quia quilibet quoniam
sibi imminet iudicium damnationis et iu-
dicium misericordie. tenetur se ad misericordiam pre-
parare quantum potest. Item ibi est huiusmodi
scilicet in infirmitate ubi merito formidat
sibi mortem imminere. Secundo quicunque
se exponit actibus periculosis ad mor-
tem. sicut in bello mortali. in naufragio.
et in similibus. Tertio quoniam vult ex-
ercere actus quibus spiritualiter debet reue-
rentia. ut quoniam vult confiteri vel celebrare.
confiteri debet post mortale peccatum. ha-
bita sacerdotis copia. Subdit Secundo.
Et in similibus sicut est iudicium. Quarto
quoniam quis habet presentiam eius qui potest eum ab-
solvare et verisimiliter timeat quod non sit il-
lius ut alteri absolvere poterit presentiam
vnicuique in postea habiturum. Item quanto
tenetur quoniam scia erronea aut dubia pha-
sibile augeret ad profitendum. Item sexto quoniam
vovisset certis temporibus velle confiteri.
¶ Ex precedentibus omnibus patet et mani-
feste sequitur quod in certis casibus est profes-
sio necessario iteranda. Primo quoniam
quis dividit confessionem sic quod scienter et a-
pposito. reservat aliquod mortale. quod

omino non vult profiteri. Item quod non vult il-
li sacerdoti quam alteri profiteri. Talis tene-
tur omnia confessio iterato confiteri etiam ta-
citum peccatum quod tacuit scienter. Secundo
quoniam confitens est in excommunicatione maiori. quod
tunc dicitur Theobaldo. in. iiii. dist. xviii. non par-
ticeps esse potest sacrorum. nisi sit prius a vi-
culo absolutus prefato. Tertio quoniam quis
contemnit satisfactionem aut negligit im-
plere satisfactionem et satisfactionis ob-
liviuit. Tunc secundum aliquos confessionem
oportet iterare. alias nesciret satisfac-
tionem intingere. Dicit tamen Bonaventura.
quod primus et tertius casus intelliguntur
quando confitens mutat confessorem. Nam
si peccatum confitetur et talis memorat de
peccato. tunc non oportet iterari. Item
non. tunc oportet secundum aliquos iterari.
Item non oportet iterari propter pecca-
ti obliuionem recordationem si sufficit obliuio
confiteri peccatum et obliuionem proprie negli-
gentie. et alia confessio in generali obli-
cere. puta cum plura confessus sum obli-
tus sum etiam de istis. **¶** Quo ad tertium
principale. de generali confessione no-
tandum est. quod generalis confessio est duplex
Queda generalis et publica que fieri so-
let in accessu sacerdotum ad altare: post
sermonem ad apostolum. In religiosis etiam
quibusdam in prima et ante completorium.
Hec valet ad remissionem venialium. quoniam
quis dirigit contra ea confessionem illam
ad deletionem culpe eorum et pene totius
vel partis secundum exigentiam deuotionis et
actualis purificationis etiam in generali.
Alia est generalis sacramentalis in fine
confessionis ubi post secula et confessio parti-
culariter dat quis se reum in multis
alijs. puta de ignorantibus supra dicens est
et etiam de obliuio. Et talis valet ad de-
letionem etiam mortalium et venialium
Et plus quam procedens non sacramen-
talis. quia ibi est vis clausum.

¶ Capitulum .x. de satisfactione.

Preceptum III Capi. X

Satisfactio. quia est tertia pars penitentie. idcirco circa eam tria sunt videnda. Primum quia de causa oportet fieri. et in quibus consistat. Secundo de remedijs contra recidivum peccati. Tertio de piculo eorum qui tardant converti et satisfacere. **Q**uod ad primum notandum secundum Thome in III. dist. xliij. ad videndum quod cur oporteat satisfieri deo sicut accipi debet in humanis. Nam homo qui offendit primum peccat contra amicitiam. in quantum sibi affectum debitum non impedit. Et etiam peccat contra equitatem iusticie. in quantum rem alteri debitam subtrahit. Sic peccator quantum ad affectum peccati amicitiam dei violat. et per inobedientiam divine legis deo debitum subtrahit. Ex primo amittit gratiam et incurrit offensam. Ex secundo meretur penam. cuius etiam post actum peccati cessatio non manet debitor et semper usque ad penam de peccato. illa autem obligatio ad penam vocatur reatus peccati. **C**ontingit autem inter homines aliqui dimitti offensam alicui. et hoc per reparationem amicitie non dimissa pena satisfactoria. ut cum offendens placat offensum verbis et taliter que recipit eum in pristina amicitia. aut tamen offensus adhuc ab eo exigit satisfactionem. aut dant illi remissionem. aut rei ablata restitutionem vel simile aliquid. **S**ic ad propositum quando homo per penitentiam se deo subijcit per peccatis contentendo et penitendo in voto ad minus deus remittit sibi peccatum quod ad offensam. quia recipit eum ad amicitiam restituendo sibi gratiam gratum facientem. et non dum sibi peccatum dimittit. quo ad totam penam. sed eternam mortali debitas sibi mutat in temporalem quando prout improporcionata tamen viribus penitentis in hoc mundo. et ideo in purgatorio luendam secundum Thome et Bonaventuram. **C**um vero penitentia et absoluit. tunc eadem pena vel clavum sic minus est et effi-

ciat proportionata viribus penitentis hinc et in toto aboleri potest per satisfactionem in vita presenti. et vim talem diminuetur Christus sicut passio penitentie sacramento contulit. **E**t sic patet quare oportet satisfactionem fieri. **S**ed queres. per quanto tempore vel per quot opera purgatorio abolet per satisfactionem hinc vel in purgatorio. **R**espondeo. **R**ich. sup. III. dist. xvj. **Q**uis hanc profunditatem investigaret. cum apostolus clamat. **D**altiludo divitiarum sapientie et scientie dei que incomprehensibilia sunt intellectu eius. **S**ed ne estimas illud sume bonum odio vel invidia abscondisse si potest ex bonitate sua pro nostra utilitate magna. **S**icut enim secundum illud Gen. viij. que sensus cogitatio hominis sunt ad malum procliva. **U**n si sciret quanta sue culpe deberetur poenitentia ut deleat reatus pene eterne vel purgatorio. iam ad maiora non teneret. sed his contentus multa purganda concerneret cuius tamen purgatorio pena omnium mundi pena excedat. **S**ed que sunt opera que satisfacere possunt. **R**espondeo. secundum Thome in III. dist. xliij. **A**d hoc quod opus aliquod sit satisfactorium deo pro peccato quinque requirunt. **E**t idem intelligendum de passionibus satisfactoriis. **P**rimum oportet quod sit opus bonum et benefactum cedens ad honorem dei. **O**pus enim malum aut male factum quantumcumque est penale non satisfaceret. quia non esset ad honorem dei. imo contra. et penam mereret illud agens. **S**ecundo plures etiam doctores opus satisfactorium oportet quod sit in charitate formatum. **S**ecundum est quod sit penale de sui natura. ita quod homo per tale opus subtrahat sibi aliquam delectationem corporalem. aut comodum corporale. aut utile temporale. **O**pus enim bonum non penale non satisfacit. quia illud peccatum quod peccatum plus iusto habuit nihil de suo subtrahit quod tamen requirit iusticia. sed peccatum per tale opus solum perficit. ideo oportet opus satisfactorium esse bonum ut cedat ad honorem dei. et

penale vt aliquid comodum subtrahat
peccatori q̄ nimis habuit sequēdo p-
prietā voluntatē p̄ra dei p̄ceptū. Ideo
dicit Aug. de vera et falsa p̄nia Sūt di-
gni fructus virtutū q̄ nō sufficiūt pe-
nitētib⁹. p̄nia em̄ quiores expostulat
vt doloret et gemitib⁹ motu impetret
vitā. Alia rō quare opus satisfactoriū
debet eē penosum. qz debet eē p̄erna-
tium a summa culpa. et iō ne faciliter re-
deat ad vomitū tanq̄ afflictionē exprū
et medicinale debet eē penosus. pene-
d em̄ sunt medicine. ij. Et ibi ¶ Sed cō-
tra Si sic. tūc quāto q̄s eēt virtuosior
et in charitate maior. tāto min⁹ satisfi-
ceret. qz si aut modicū ē penosus assue-
tis talib⁹ seiuare. Itē oīo eadē rōne
nō esset satisfactoria. Nā Jacobi. v. dī
Tristat q̄s i vob̄ oret aut psallat. Rñ.
Tho. ad ambo. qm̄ diminutio penali-
tatis puenit ex p̄te actus. tūc dimi-
nuit satisfactionē. Nam ceteris parib⁹
minus satisficit q̄ seiuat cū piscibus
q̄ qui cū pane et aq̄. Et minus satisfi-
cit q̄ dat denariū p̄ deo q̄ qui dat flo-
renū. Sed diminutio penalitatis q̄ p-
uenit ex p̄mptitudine voluntatis quā
causat charitas et habit⁹ nō diminuit
efficaciā satisfactionis. Quelibet igit̄
oīo etiā h̄ vim satisfactionis. qz quīs
habeat suauitatē spūs. tūc habet etiā
afflictionē carnis spūs subseruentis.
Dñ Grego. sup̄ Ezech. Dñ crescit in
nob̄ fortitudo amoris intimi infirma-
mur proculdubio fortitudine carnis
Tertiu est vt sit voluntariū. vt sic sit
hoīs. Dñ si ab aliq̄ totalit̄ involunta-
rio. et resistēte exigeret pena. ille nō sa-
tisfaceret. h̄ forte satis pateret. vñ ap̄
deū nō eēt op⁹ satisfactoriū si eēt op⁹
mere inuoluntariū. Quartū ē vt sit as-
sumptū ab hoīe ad hoc et p̄ illū finē
vt p̄ ipm̄ puniat in se p̄ctm̄ suū. vt sic
placet sibi deus quē offendit p̄ p̄ctm̄.
Quintū ē vt illud opus sit aliis inde

bitū. id est. vt ad h̄ opus hō nō teneat
aliū de qz si sic tūc nō satisficeret p̄ pec-
cato isto. qz nō eēt corrdēs illi fm̄ ius-
ticiā h̄ alteri. ¶ Sed Si sic. tūc null⁹
posset deo satisfacere. qz rōne creatio-
nis gubernatōnis. redēptiōis. et p̄pter
alia debem⁹ deo oē opus bonū. fm̄ illud
xpi Luc. xviij. Cum feceritis oīa q̄
p̄cepta sūt vob̄. dicitē. serui inuitiles
sum⁹. qd̄ debuim⁹ facere fecim⁹. Rñ.
Tho. qz quīs hō oīe qd̄ pōt deo de-
beat debito decentie. nō tū debito ne-
cessitatis et p̄cepti. qz nō exigit de ne-
cessitate ab hoīe oē qd̄ pōt facere. imo
hoc ē impossibile totū conatū in vnū
dirigere. cū circa mltā oporteat distra-
hi. Est aut̄ hoī qdam mēsurā a deo cō-
stituta ad quā tenet. et q̄ ab eo exigit.
scz obseruātia mādatorū dei. d̄ reliquo
p̄o scz de opibus superogatis pōt sa-
tisfacere p̄ p̄ctis. potuisset tñ de⁹ nos
obligasse sic vt quicqd̄ possum⁹ tene-
remur. h̄ ex maxima miscōdia nō fecit
h̄ soluz obligauit vt p̄cepti ad decalo-
gum. et ad ea q̄ p̄ceptiue in eo p̄tinent
de reliquo possum⁹ opa satisfactoria
exercere. Exempli grā Dñs liberaliter
habet seruū emptitiū quē si veller in-
ste posset artare vt quicqd̄ lucraret dñs
eēt. h̄ ex liberalitate p̄ns miscōiter solū
perit vt d̄ vini ea magna decē mēsuras
tñ vini det annuatim. et de residuo ad
comodū p̄p̄iū et suoz lere vitat. Sic
etiā deus tñ decalogū a nob̄ exigit et
q̄ in eo p̄tinent implicite p̄ modū p̄ce-
pti. ¶ Sunt igit̄ vt ex p̄missis inferri
pōt sex opa satisfactoria in genere. ca-
psēdo opus satisfactoriū generalit̄ vi-
delicet p̄ interiorib⁹ et exteriorib⁹ la-
boriosis actib⁹. Prīmū ē cōrictio in-
terior p̄ p̄ctis. et etiā dolor p̄sequēs in
corpore p̄ gemit⁹ et h̄usmodi. Et hec
cōrictio tanta pōt esse vt etiā omnē
penā deleat. Ex q̄ p̄t̄ p̄mo qz quilibet
quicqd̄ de p̄ctō p̄terito recordat̄ debet

Preceptum III Cap. X

dolore de eo. Et quoties hoc facti
tens minuit penam. si si recordere cu de
lectatione. tunc anget penam. Scdo ex
pedi vt sepe cum amaritudine aie de
preteritis spore doleam. Hec em fa
ciunt hoiem securioze de dei amicitia
delēt penam magnam. humiliant. et a reci
dino. pseruant. Secudu opus satisfac
toriu e oris cofessio q humiliat se qs
mala pua dicendo rone culus pena
erit minuit. p pctis. Vnde expedit di
stincte pterit nūde vt hūilitas maior
sibi sit. et medicamen aprius apponat.
Tertiu satisfactoriu opus est passio
penosa verecundie confessione conse
quens. q verecundia erit multū tollit
penas. Vñ Aug. et allegat magr off.
xvij. quart. Qui p vos peccastis p vos
erubescatis. Erubescētia em ipsa ptes
habet remissiois. Quartū e elemosy
na. Quintū ieiuniū. Sextuz est oio.
Et hec sunt tria in genere q cōter vo
cant satisfactoria. Nā p elemosynā in
telligit omne illud qd ex misericōdia ex
pendit impēdi pōt primo in vilita
tem. Per ieiuniū intelligit ois corpo
ris afflictio. siue p abstinētiā siue p
vigilias. pegrinatōes. asperitates ve
stium. duriciās stramentoz. discalcia
tiones pedum vel labor corporalis. Ad
ides sunt flagella quibz hic punimur
que licet nobis non infligamus. ea tñ
aliū de infligra. accipimz patiēter p
deū in purgationē nrām. Ro. v. Tri
bulatio patientiā opat. patientiā autē
probatōē. id est. peccatoz purgatio
nem. vt dicit glo. Per oionē vero in
telligit omne opus exteri ad cultum
latrie ptinēs. et ad hoc ordinatū vt hō
p hoc adsit et stimulat ascēdat i deū
cōtemplatiue. vt oio vocalis. psalmo
dia. sacrificia. oblatōes et silia. Po
nunt aut tria pfata in genere. Primo
vt p omnia q habemz a deo bona satisf
faciamus. elemosyna de rebus exteri

oribus. ieiunio de corpore. et oratione
de aia. Scdo. quia circa tria cōtingūt
pctā. Quedā em sunt in rebus vt aua
ritia. Alia in corpore. vt luxuria et ga
la. Alia in spū. vt supbia. inuidia et ac
cidia. ergo p oia p oibus satisfaciēdū
est. videlicet p elemosynā cōtra auari
ciā. p orationē cōtra supbiām. et p ieiu
niū ptra luxuriā. Tertio qz tria bo
na tēporalia tres radices sunt omnū
pctōz. Auaricie em radices sunt exte
riora bona. cōtra q grande remediū
est elemosyna. Radix supbie. inuidie
accidie acire e in spū. cōtra quā e oio.
Radix vō gulez luxurie in carne. con
tra quā est ieiuniū. Ex qbz ptes q cul
bet cōsultū est vt videat ad qdviciū
plus inclinatus est. vt ptra illud assu
mat aprius opus satisfactoriu. **Sz**
dubiu est an qs in mortali pctō possit
satisfacere. A hūdef. Primo fm Sco.
Qui pniām sibi in cōfessioe et in abso
lutione intinētia a sacerdotē a consti
tēte voluntarie assumptā abijcit volū
tarie sine rōnabili cāz necessaria no
lens eā implere. est inobediens. et illa
obediētia est pctm mortale. qz e tras
gressio precepti ecclesie et vicarij dei.
Propter illud periculū est sanū consi
liū vt cōfessor nō intingat pctōri pe
nitentiā. nisi de consensu suo. nec ali
quam nisi de qua sperat q eas imple
at. imo a cōfessore admonēdus e con
fitēns an sibi eā competat recipere. et
verissimilitē portare. Scdo dic Tho.
et cōter doc. licet Sco. p rariū teneat
q nullus satisfacere pōt extra charita
tem dei. Opa tñ penalia extra charita
tem facta q reliquissent effectū q tam
in p rito eēt nō oportet iterari. vt i ele
mosyna et maceratōe carnis fieri pōt.
Est. n. fere tātū penosū dedisse vnū flo
renū. sic dare denariū. et sicut vbi p ab
stinētā effectus in carne relictus eēt.
Capitulum. xj.

Quia in satisfactionis instructioe
et p[ro]p[ri]a impositione semp[er] p[ro]vi-
dendū ē p[ro]ta recidivū p[ec]c[ati]. Id
circo h[ic] tria erunt vidēda. Primo de
remedijs p[ro]ta recidivū p[ec]c[ati]. Secūdo de
p[er]iculis eor[um] qui tardāt cōverti et satisf-
facere. Tertio an v[er]ius p[ro] p[ec]c[ato]re v[er]ius
satisfacere possit. et an talis mereatur.
Quod ad p[ri]mū notādū q[uo]d p[er] docto-
res quosdā in p[ro]posito h[ic] exp[re]ssos tres
de hoc dant regule. P[ri]ma est q[uo]d quis
est i[n] gravi peccato a quo desiderat sa-
nari et p[re]servari. statuat sibi firmiter ob-
servare. aut ad ip[s]us v[er]oneat q[uo]d p[er] q[ui]lib[et]
vice q[uo]d recidivam v[er]i plures de tri-
bus p[ar]tibus satisfactio[n]is velit implere
videlicet q[uo]d post peccatū p[er]missum in-
fra tres dies ieiunet in pane et aqua. v[er]i
p[ri]ma die dicat. vij. p[er]. Secūda ieiunet
in pane et aq[ua]. Tertia det elemosinam
v[er]i solidū. Vel q[uo]d quoties p[er]ungit eū
recidivare q[uo]d tūc infra v[er]i v[er]i duos vel
tres dies se obligat ad p[re]fendū. h[ic]mōi
remediaveris penitēs rōnabiliter de-
bet acceptare. quia videmus multos
Propter penas a vitijs cessare. v[er]i fures et
latrones. Secūda reglā seu secundū
cōsiliū est. q[uo]d quis se sentit p[ro]nū ad
certū viciū statuat firmiter vel ad tem-
pus se voto obliget. q[uo]d si contingit eū
tam v[er]i vehementer tentari de illo peccato
q[uo]d etiā oino delib[er]et intra se sic agere
tūc nihilominus antea dicere velit. vij.
psalmos penitētiales. aut flectere ge-
nua corā cruce toriēs. vel orationē al-
quam dicere velit b[ea]te Marie. vel alio
sancto anteq[uam] opus illud nephariū
p[er]ficiat. Rō q[uo]d sic fieri p[ro]v[er]t de cō
tentatione faciat p[ro]ventū p[ro]pter o[mn]ia et
humiliationes. et q[uo]d hō cesset a malo.
Tertia q[uo]d p[ro]cōr[um] de certo vicio tenta-
tor. statuat firmiter et ad h[ic] se assuefact-
at. q[uo]d q[uo]d sentit se ad tale p[ec]c[ati]m inclina-
ri. mox animū suū transferat ad cogi-
tandum aliq[uo]d terribile sibi futurū per

tale peccatū. p[ro]p[ri]a damnationē eternā
mortē imminētē. amissionē virtutū.
et p[ro]p[ri]ū oim[ne] sanctor[um] dei et regni ce-
lor[um]. societate demonū. ignis flāmas.
Rō q[uo]d illa valent v[er]i rō in p[ro]p[ri]a tentati-
onis a sensualitate obūbrata et allecta.
nō possit tūc p[er]fectā solidā cogitatio-
nem de deo et honestate virtutū habe-
re. Per p[ro]p[ri]atū tertiu[m] modū facilius re-
sistit. reducit et frenat a malo ad bo-
num. Rō q[uo]d illa terribilla rō quasi so-
p[ro]p[ri]a excitari p[ro]t quasi ad fugiendum
causas tāl[is] mali. Quātūcūq[ue] eū quis
tentaret acriter si penalīa intēse quis
meditaret. et firmiter q[uo]d crederet talia
se incurfurū. desisteret a cepto malo.
v[er]i p[ro]p[ri]a in volētib[us] luxuriari. q[uo]d p[ro]p[ri]a
unt hoies videre vel se decapitandos.
tūc eū excitata rō diceret. Quosdam
tēdis. nunq[uam] p[ro] tam levi tantū bonū
vis p[ro]dere. Hec remedia in foro peni-
tentiali imposita vel a se sponte extra
foro p[ro]p[ri]a assumpta sunt cū adiutorio
divino efficacissima remedia p[ro]ta reci-
diva. S[ed] q[uo]d heu pauci cōfessi talia re-
media aggrediunt et p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a
Idcirco pauci vere penitētes rep[er]iunt
v[er]i in estate post p[ro]p[ri]a transactum rei
crebro p[ro]p[ri]a enētus. Quo ad scōm
p[ro]p[ri]a p[ro]p[ri]a notādū. q[uo]d p[ro]cōr[um] p[ro]p[ri]a
onē suā tardantē terrere debēt ad cō-
versionē iurare q[uo]d q[uo]d. P[ri]mū est pe-
riculū mortis. et q[uo]d rara ē vera et sera pe-
nitētia. Rō q[uo]d fm oēs doc. in. iij. dis. xx.
q[uo]d d[icitu]r q[uo]d in hac v[er]i v[er]i rōe. p[ro]t salu-
biter et vere penitere. v[er]i p[ro]p[ri]a Aug[ustinus]. in
li. de vera et falsa p[ro]p[ri]a. p[ro] latrone. Luc[as].
.xiiij. Et Ezech. xvij. Quātūcūq[ue] hora
ingemuerit peccator. vita vivet et non
moriētur. fm v[er]i v[er]i literā. v[er]i magister
allegat. Sed tamē ab eo qui diu p[ro]p[ri]a
distulit penitere. v[er]i et multū difficul-
ter potest in extremis habere vera pe-
nitētia sufficiens ad salutē. Quia aut
hō mortē ita subito q[uo]d non aduertit se

Preceptum III Cap. XI

moris. sicut dormiendo. et tunc expedita res est. quia tunc iudicatur sicut repit. **A**ut peccator advertit se mori si punitur hora aut morula modica. et tunc quia homo in repentinis operat finem habitum. sed non videtur quod habituat in peccatis. tam repente fiat bonus. **I**tem mori quod languore precedente. et sic adhuc quod plus distulit penitere vix et multum difficulter potest in extremo hinc veram penitentiam sufficere ad salutem. **R**espondeat **S**co. ex verbis beati **A**ug. in de vera et falsa penitentia. quatuor rationibus. **E**t magis allegat dicitur xxxi. quia ad contritionem exigit usus liberi arbitrii quod diligenter de peccatis deliberet et voluntate libera detestetur ea. si illos usus vbi statim imminet mors terribilissima timore et dolore vehementer impediat. **V**bi **A**ug. **D**ifficile est ut tunc sit vera penitentia. quam tam sera venit. quam cruciatum membra ligat. et dolor sensus opprimit. vix homo aliquid aliud cogitare valeat. melior tamen est sera quam nulla. **S**imile habes supra **E**. c. vi. **S**ecunda ratio. ad veram penitentiam requiritur ordinata displicentia de peccatis. **A**d hoc autem quod displicentia valeat et ordinata sit. oportet quod sit debite circumstantionata et maxime circumstantia finis et principij actus principalis. v. l. sit voluntaria et propter deum. si difficile est tunc habere actum sic circumstantionatum. quia qui vix tunc fuit ipenitens non videtur ex seipso extorqueri displicentiam novam. nisi timore pene imminetis. et sic non propter deum sit. sed propter se. et tantum propter vitare malum damnationis sue. **P**resumit enim. si est remor a timore mortis et damnationis. non extorquetur a seipso displicentiam peccatorum. sic nec prius fecit cum fuit sanus. nec videtur tunc mere elicere displicentiam homini. sicut nec mere libere in periculo naufragij quod merces percipit. sed solum timore periculi maioris. **S**ic habens displicentiam peccatorum solum timore mortis aut damnationis. ea videtur ha-

bere. **E**t talis displicentia in eo non est mere libera. et prosequens si multum placens deo. nec accepta sibi. **T**ertio **A**ug. dicit ibidem. **N**ullus expectet quod peccare non potest. arbitrii libertate quod deus vel delere possit commissa. et non necessitate charitatem et non timorem tantum. quia non in solo timore vivit homo. **Q**ui ergo sero penitet oportet non solum timere iudicem sed diligere. quia sine charitate nemo potest salvus esse. non ergo timeat tamen penam quam penitet. sed anxietate pro gloria. hec Augustinus. **T**ertio ratio est. malus habitus vix tunc continuatur et in consuetudinem versus. multum inclinatur ad peccatum ad eorum placentiam et sic valde retrahit hominem ab actu vere penitendi. finem quem actum penitendi vere oportet hominem peccatum fortiter detestari. **S**imiliter habitus inordinati amoris ad mundum et ad alia peccata radicati in peccatore impediunt multum displicentiam pro peccatis. **M**ultum namque difficile est ut homo affectum suum quem toto tempore vite sue in homini res fortiter inclinavit subito ab eis retrahat et in primum fleat. vix **A**ug. dicit. **H**ec conversio si contingat alicui etiam in fine desperandum non est de eius remissione. **S**ed quam vix aut raro est tamen perversio. timendum est de eo qui penitet sero. maxime cum filij quos illicite dilexit sunt patres. mundum et vix ad se vocet et. qui illicite dilexit. multos ex hoc solet sera penitentia decipere. hec ille. **I**ntellige si patres in seipsis aut in suis fantasmatibus qui retrahunt a forti displicentia peccatorum. **Q**uarta ratio. quanto aliquis est minus dominus actus sui. tanto ad contritionem requiritur interior displicentia. ut sit sufficiens ad deletionem culpe. sed iste in extremis positus est minus dominus actuum suorum. quia tunc nullo modo est dominus actuum exteriorum ad peccandum. non enim potest mechare. aut furari. et sicca amplius facere. quod requirit in eo finem strictam iustitiam interior

actus displicente ad eius iustificatōes
q̄ ad iustificatiōē sanī. cui tamē vix
z difficulter habere possit eque inten-
sum. Et sō vix z difficulter pōt tunc h̄re
verā penitentiā z sufficientē ad salutē.
Dñs Aug. vbi p̄s. Age p̄niam dñi sa-
nus es. Si sic agis secur⁹ es. qz pen-
tentiaz egisti. qñ peccare potuisti. Si
vis p̄niam tunc p̄mo agere qñ pecca-
re nō potes. pctā te dñmiserūt. nō tu il-
Fla **U**nūtat q̄nto ad statim se a pctō
cōuertendū multiplex scripture z san-
ctorū doctorū p̄suasio. **Dñs Eccl.** v. Re-
tardes p̄uerti ad dñm z ne differas de
die in diē. subito em̄ veniet ira illi⁹. et
in tpe vindicte disperdet te. **Itē Eccl.**
.xxix. Repromissio neq̄ssima multos
perdidit. Neq̄ videlz. qz pctōr repro-
mittit sibi qd̄ ē p̄p̄iū deo d̄ futuro tpe
disponere. **Illud. Act.** j. Nō est vim
nosse tpa ver momenta q̄ parer posuit
in p̄tate sua. Neq̄z ē p̄missio illa. qz
cū tps infanti valoris sibi a deo datū
fatue expēderit. adhuc tñ p̄sumit qz
deus multū tps adijciet sibi. Neq̄ssi-
ma ē illa p̄missio. qz talis nō solū tps
sibi datū pdidit. imo etiā in p̄tumelā
īp̄sūs largitoris expēdit. z in futuruz
expēdere vult. **Itē tardātes p̄uerti ter-
rere deberet illud Gen.** vij. z. vij. vbi li-
cet ad penitēdū dati essent hoib⁹. cxx.
anni tñ. xx. anni recissi fuerūt p̄p̄t ipe-
nitentiā. **Itē Luc.** xij. d̄r illi q̄ dicebat
aīe sue. **Q**uia habes infra bona reposita
i annos plurimos. req̄sces. comedebibe.
epulare. **S**ulte hac nocte aīaz
tuā repetēt a te. q̄ autē p̄parasti cuius
erūt. **Itē Luc.** ibidē. **E**t vos estote pa-
rati qz q̄ hora nō p̄ratis fili⁹ hoīs ve-
niet zc. **A**d idē ē **Aug.** in ser. d̄ innocē-
tibus. **H**ac inq̄t ai aduersionis pena
pctōr p̄curit vt mortēs obliuiscat sul-
qui vīnēs obliuiscit del. **E**t **Grego.**
Qui tibi veniā p̄missit diē crastinū nō
spopōdit. **Q**ui p̄mittit penitentiā veniā

non p̄missit peccātū. **D**ñs notat dñs **G**
Alb. sup illo **Job.** ij. **Q**uis scit si cō-
nertat z iāscat. **C**ōuertat inquā ab ira
sez ad misericōdiam. **L**icet em̄ verū sit qd̄
d̄r **Ezech.** xvij. **Q**uacūqz hora pctōr
ingemuerit oīm iniquitatū ei⁹ nō recoz-
dabor ampli⁹. tñ valde incertū est vtz
ad vltimā egritudinē penitentiā diffe-
renti grām dare velit. **I**n tali em̄ casu
dicit **Grego.** **Q**ui nō vult cū poterit.
iustū ē vt infligat ei nō posse cū volue-
rit. **D**ñs **p̄uerti. j.** **P**ocaut z renuistis
extēdi manū meā z nō fuit q̄ aspiceret
desperistis om̄e p̄siliū meū. z increpa-
tiones meas neglexistis. **E**go qz in in-
teritu v̄ro ridebo. **S**equit in **Job.**
Et ignoscat. i. q̄s scit ignoscere velit.
q̄ntis certū sit p̄rito ignosci. tñ in cer-
tu est an sit vere cōtrit⁹. **I**n **Eccl.** i. **N**emo
pōt hūc corrigere quē ille
despererit. **E**t. ij. **M**achab. ix. orauit
scelestus videlicet **Antioch⁹** ad dñz.
a quo nō erat misericōdiam cōsecuturus
hec **Alb.** **Q**uic cōsonāt verba **Aug⁹.**
in smone de p̄niam. vbi dicit. **S**i quis
positus in vltima necessitate voluerit
accipere penitentiā z accipit mox reco-
ciliabit ei. hinc vadit fateor. nō illi ne-
gam⁹ qd̄ perit. s̄ nō p̄sumim⁹ qz bene
hinc exit. si secur⁹ hinc exierit ego ne-
scio. dare p̄niam possum⁹. s̄ exteriore
s̄ securitate nō. nūq̄ dico dānabit. s̄
nec dico qz saluabit. **S**i vis d̄ dñbio li-
berari age p̄niam dñi san⁹ es. si sic agz
dico tibi qz secur⁹ es. qz p̄niam egisti
eo tpe qz peccare potuisti. **D**ue res sūt
aut ignoscit tibi. aut non ignoscit. qd̄
hoī tibi sit futur⁹ nescio. q̄ tene certū
z dimitte incertū. i. age p̄niam sanus.
hec **Aug.** **S**ed quo ad tertiu p̄ncipi-
ale. **D**ubium est an vīnus p̄ te vīno
peccatore satisfacere possit. **A**n. **T**ho.
in. iij. dif. xx. **Q**uis apud humanam
amicitiā pro alio potest satisfacere. q̄
multo magis ap̄ d̄eū. tñ qz satisfactio

est etiam in remedio pro futuro lapsu
in futura peccata. Et quod unus non preseruat
a peccatis per satisfactionem alienam. id non est
permittendum unius viui pro alio viuo pe-
nitentiam agat. nisi in ipso penitente ap-
pareat aliquis defectus. scilicet corporalis. per
quem fit impotens ad sustinendum satisfac-
tionem. vel spiritualis per quem non fit proprie
ad portandum penam. **¶** Non potest non per du-
plex satisfactio iniungi. una per peccatis.
alia per futuris. etiam unum opus potest propter
ambo iniungi. Satisfacere igitur potest unum
viuum pro alio viuo penam agere. ut dicit
De. de pa. in. liij. dis. xx. secundum doctorem. con-
cordat in multis casibus. Primum quod for-
ma iniunctionis sacramentalis illud continet
neret. ut si dicit. Dia. letunia que tu fece-
ris vel alij pro te fecerint. sint tibi in re-
missionem peccatorum. Tunc alteri ieiunium
pro me factum pro me satisfacit. Sicut si tibi
iniunctum est ire ad sanctum Iacobum pro te vel
alium. vel ieiunare pro te vel pro alium. Secundo si
est omnimoda indifferetia. tunc id est. ubi
gratia. Si impositum est alicui dare pecuniam.
non omnino idem est si tu das vel alij pro te de
suo. sed si servus tuus de tuo daret etiam te
in gratia illo in mortali peccato satisfac-
ceret. **¶** Sed quod elemosyna est in casu ta-
li tibi meritoria. ergo hoc opus est sa-
tisfactorium. Tertio quod quis non potest sa-
tisfacere pro se. tunc potest facere pro alio. quod
talis videtur voluntas imponeris que nolu-
it ad impossibile obligare. nec ad pur-
gatorium dirigere. **¶** Non cum dicitur in penam
Ieiunium intelligitur. id est. pro seipsum si po-
tes. si non. facit pro alio. sicut etiam facta est
penam pro nobis pro christo. **¶** Sed in hoc supra
dictum est advertendum. quod quod quis potest satisfac-
cere pro seipsum. et quod penitentia data sibi
est in remedium. si tunc talis alio modo non
recuperet. certum est quod non sufficit pro alio
ferri satisfactionem. ut si ieiunium est tibi
impositum ad domandum carnem pro la-
psum. non sufficit quod alius pro te ieiunet.
quod carnem tuam vis nutrire. nec alij equi

pollenti edomare. hec De. de pa.
¶ Sed nunquam meretur satisfaciens pro alio
Ridet Tho. et De. de pa. quod quicumque in
charitate pro alio satisfacit pro viuo vel
mortuo sibi semper meretur. sed non satisfacit
pro se. sed pro alio solum. unde pro se ita tenetur
ac si nihil fecisset. Sile est. quod quod pro alio
ceteri creditori soluit. illum solum liberat non
seipsum nisi suo nomine illi soluat. **¶** Appud
illum de amicitie laudem habeat. **¶** Non
volentes pro se satisfieri ut prouideret et fi-
deliter agat tria dicit notanter seruare.
Primum ut satisfaciens sit in charitate.
et tale querat quod secundum consuetudinem et iustorum
opinionem acquirat qui non est deo acceptus non
potest esse satisfactorius pro facienti. nec pro
alio. ergo quod vult penam suam alteri im-
ponere nisi velit se periculo exponere
aliquo. de qua querere hominem de qua confidat.
quod sit in charitate vivens caute. Secunda
doctrina que vult penam suam alteri iniun-
gere de qua satagere quod non solum ille sit bo-
nus. sed quod sit melior se. ut non solum sit sa-
tisfactoria sed etiam magis satisfactoria.
Non hec est tertia causa pro qua licet alteri
penam suam imponere. etiam ubi tu posses
mereri. scilicet satisfacere quod scis tu vis melioribus
occupari sed non propter amorem carnis quam
bonum vis alius domare. sed quod deo magis cha-
ritatis facere. Tertia regula servanda est de
iustis nobilibus. poteritibus et hominibus alijs
peccatoribus quod gratia participat de bonorum que in
religionibus sunt quod ibi sunt penalitates
plures quam alibi. et magis accepte deo quam
alibi. **¶** Sed adhuc est dubium. Cum tres
sint partes satisfactionis. oratio. ieiunium et
elemosyna. quod eorum est magis satisfac-
torium. Ridet Duran. dis. xv. Quan-
do aliqui comparant inter se debent com-
parari ceteris paribus existantibus. Et secundum hoc
dicendum quod supposita pari gratia vel cha-
ritate ieiunium est magis satisfactorium
quam elemosyna vel oratio. Indirecte tamen
et concomitante elemosyna est magis sa-
tisfactoria. Primum probatur. quod supposita

charitate illud ē magis satisfactorius
quod ē magis penale. quia in opere satisfactorio
formalis additio ex parte operis est pe-
nalitas. huius ieiunium est magis penale quam
elemosyna vel oratio. comprehendendo
sub ieiunio quicquid ē corporis afflictivum
vel discipline. vigilare sicut. g. ieiunium
est magis satisfactorium. Nec obstat il-
lud. i. Timothei. iij. Corporalis exercitia-
tio ad modicum valet. pietas autem ad omnia
quia differt meritum et satisfactorio. Meritum
enim est ad acquirendum premium. ad quod
requiritur et sufficit bonitas operis. et quod
melius est magis meritorium. Et sic da-
re elemosynam ē magis meritorium quam iei-
unium. cum sit opus bonum dantem recipi-
entem. ieiunium autem non sic. Satisfactorio
autem cum ordinem ad expiationem pene re-
quirat quidem opus bonum. huius formale in
opere ē penalitas. quia pro peccatis recopescat
propter quod ieiunium ē magis satisfactorium
Indirecte autem et committitur elemo-
syna est potior pars satisfactorio. pro-
bat. quia illa ē potior pars satisfactorio
in qua continentur virtualiter alie pres-
satisfactorio. ut de se patet. huius elemosyna
est huiusmodi. ut patet primo. quia elemosyna enim
cui datur constituit debitorem ad iesti-
nandum orandum et faciendum alia que potest
et que dedit. loquendo de debito moralit
non civilit. Secundo quia elemosyna propter
deum datur quasi quidam oblatio deo
facta. secundum philosophum. iij. Ethicorum. Oblatio autem
deo facta vim orationis habet. frequenter enim
plus impetrat donum quam supplicatio. Ter-
tio cum bona exteriora ad preservationem
corporis ordinem. subtractio eorum pro ele-
mosyna virtute punit ieiunium. Et ple-
rūque contingit quod aliquis artius vivit ex
hoc quod sua dedit. Igitur elemosyna com-
pletius habet vim satisfactorio quam oratio
vel ieiunium. Et propter hoc elemosyna
inducit vel universalis medicina pecca-
ti. Luc. xj. Date elemosynam omnia mun-
da sunt vobis. Et Thob. xj. Elemo-

syna a morte liberat. et ipsa est que pur-
gat peccata. ait Raphael. et facit in-
nere misericordiam eternam vitam. hec
Durandus.

Capitulum. xij. de sacro eucharistie.

Primo de nobilissimo sac-
ramento eucharistie videnda sunt
tria principaliter. Primo que exi-
gant ad coicandum sine novo peccato. cum
augmento meriti. Secundo que fructus boni
coicantium. Tertio que exigant ad frequen-
ter coicandos. Quod autem primo notan-
dum secundum Thoma. et alios doctores in. iij.
circa materiam. dist. ix. et sequentibus. ad su-
mendum eucharistiam sacramentaliter et
spiritualiter quod decem exigunt secundum que quis-
quis se probare debet. Probat inquit apostolus
.i. Cor. xj. seipsum habere. et sic de pane illo
edat etc. Primum est coicans sit homo
Natus solus homo hoc sacramentum pro se sumere
potest sacramentaliter et spiritualiter saltem.
non angelus bonus. nec malus. non anima
exuta in purgatorio limbo vel in inferno
nec anima beatorum. Probat. quia iste solus
sumit pro se sacramentaliter et spiritualiter qui
vult sacrovere et sacramentum et christo incorporari. huius
sic nullus profecto valet. g. ambe primis
se vere. Probat. quia ille solus vult sacro-
vere et sacramentum quod vult spiritibus sensibilibus et ve-
lantibus aliquid spirituale contentum. et quod christo
amplius vel de novo incorporari. huius nullus
istorum est huiusmodi nisi homo. Et quod patet maxi-
mum donum dei. Nam quod in patria sunt christo
fructus lenius quam nos. huius nos christum in eucha-
ristia sumimus fructuosius. quia proficere
possumus in essentialiter accidentali primo.
Huius christum habent securus. huius nos mirabili-
Secundum est ut quis sit homo viator. non
comprehensor. Et loquendo dicitur ut nos
preferret ab hostibus et ab impedimentis
vite. Nam si apparerent aliqui sancti. pu-
ta pater et mater defuncti. petentes sacra-
mentum sicut quandoque est factum. non
debet sacerdos ministrare. sed potest
in missa sacrificium tale pro eis offerre

Preceptum III Cap. XII

Tertium est ut quis sit fidelis et baptizatus. Ideo non est dandum cathecumini. nec videre debent infideles. quia nullus nisi ad Christi populum accessit baptismatis sacro debet admitti ad sanctam eucharistiam.

Quartum est ut quis sit adultus. Nam masculus. xiiii. et femina. xii. sunt pueri vel posteri qui peccare possunt mortaliter. discernere cibum corporalem a spirituali. et devotio non debet hoc sacramentum masticare. In septimo. octavo vel alio quocumque debito anno. et iudicio boni viri relinquendum est. et statuto synodali. vel consuetudini bone non preiudicare debet.

Quintum est ut quis sit mente sanus. propter demoniacos et mentes. Obscuredum quod si faciunt gestus periculosos sunt furiosi. de quibus possit perpediti quod eijceret corpus Christi vel tractaret impudice vel irreverenter. in hoc casu non est eis eucharistia ministranda. propter reverentiam sacramenti. Si autem sit amens et non furiosus sed in loquens inania et alienus a sensu. distinguendum est. quia aut preterit actus et signa devotio ad sacramentum. Et sic determinat. c. de consensu. dist. ii. de firmitate. tali eucharistia non est neganda. Aut nullum primum preterit actum vel signum devotio tunc currendum est ad tempus procedens passionem. vel est tunc perijt et devotionem ad sacramentum preterit. si alia non immineret periculum. posset quidem sibi licite dari. Sed non videtur deo dicitur De. de pa. necessitate magna si si talis amens haberet lucida intervalla. possumus dare eucharistiam tempore lucido. Demoniacis autem scilicet possessis a demone si habent devotionem ad communicandum vari debet eis secundum Thomam.

Nam Cassiodorus collatione serenitatis dicit. quod multi pro illud liberati sunt a demone. Predictis omnibus concordat Thomas. Secundum est ut sit letivus ieiunio nature. hoc prima. quia sic placuit spiritui sancto. quod hoc pro populo ecclesie fuerit tradidit. ut dicit

Augustinus ad inquisitiones Januarii. Sancta propter reverentiam corporalem. Dignum enim est ut panis celestis precedat omnes terrenum panem. Tertia ut maior devotio habeat quod solet impediri sepe per cibum vel potum. Dis igitur potio vel cibus propter quocumque sine fuerit sumpta impedit dignam eucharistie sumptionem ut dicit De. de pa. Excipiunt tres casus in quibus non letivus potest celebrare vel comicare. Primo ratione infirmorum de quorum periculo timeat ne sine viatico vadant. tales comicandi sunt etiam non letivum. Secundo sacerdos qui sumit aquam puram pro errore pro vino post eucharistiam. tenet integrum sacramentum postmodum proficere.

Tertio in pasceus contingere possit quod antequam eucharistiam quis deglutiret vinum prederet in stomachum. Idem in estate contingere posset comicanti cuilibet cui palato adherere possit nec deglutit nisi si delueret vinum vel aquam pro stomachum intrate.

Et quibus pro quod si cibus aut potus propter sumat ratione medicine solus. non inerte se nutritum. impedit eucharistiam. Item si quis herit paturam in ore posuit et hodie traicitur. ipse dicit eucharistiam. Item quod probando vinum seu gustando vel cibum aut aquam casu deglutiret. licet statim evomeret. non alteratum in alio. adhuc impediret. quia est comestio vel habitio. nisi in alio conductum guttur transisset statim electum est. tunc non impediret. Quando fieret deglutitio casualis saltem vel reliquiarum cibi vel aqua remanentis post lotionem dentium vel oris non impedit. Dicit etiam Rich. quod si sacerdos ante missam lauet os et casu gutta aqua intrat stomachum. non credo quod id teneat dimittere missam. maxime in die solenni. cum non videat impedire dignam preparationem nec reverentiam sacramenti. Et de similibus idem iudicium habeatur. Item si quis sale et aceto perfunderet dentes. et quicquid faceret dum tamen non

deglutiret. sine medēdo sine lanādo .
 nō eēt comestio nec bibitio. Et licz os
 nō sit ieiunū. tñ stomachus ieiun⁹ est
 id non impedit. Reliquie etiāz aq̄ ex
 quo casualiter nō ex pposito os ablu-
 endo traiciunt licet nō sint conuerse
 in salinā non ipediūt. Item cocyl ta-
 bernarij vel ministrātes ad mēfaz qui
 cibū v̄l potū ponūt supra linguā solū
 ad pbandū statim pijciūt. Quis ipf
 reuerentiā p̄mi duo p̄uc deberēt a ta-
 lib⁹ se p̄tinerez tertius alteri pbam cō-
 mittere. tñ nō impediūt. Si aut̄ q̄s ta-
 lia deglutiret lz statim euomeret non
 alteratū ipediret. Dec oia. Pe. de pa.
 Dicit̄ at̄ ieiunū nature. qd̄ incipit ab
 abstinentia p̄noiatorū a media nocte.
 Dicit̄ etiā Landoiph⁹. Nisi cib⁹ v̄l po-
 tus digestus fuerit sano iudicio min⁹
 strantis v̄l recipiētis eucharistiā non
 dz sumi hoc sac̄m. Dormitio tñ post
 cibū nō exigit nisi in q̄rum quis sine
 somno indevot⁹ efficeret. Nō multuz
 etiā debet bibere post maturinas sero
 dictas r multomin⁹ comedere. nisi ne-
 cessitas urgeat. Septimū est vt sit sine
 cōscia peccati mortalis post diligentē
 discussiōz cōscie sue. Vñ apls. j. Cor.
 xj. Probet aut̄ seipm̄ hōr sic de pane
 illo edat. **Vbi notādum fm̄ Tho.**
 dist. 19. r Pe. de thar. r Sco. q̄ duob⁹
 modis pōt p̄tingere aliquem in pctō
 mortali accedere. Duo p̄ciam de hoc
 habēdo. Scōdo non. Primū fit triplr.
 Primo sic accedētes cū p̄sciētia pcti
 mortalis quoz cōscia cōsurgit ex cer-
 titudine sufficiēt vt q̄ scit se fornicatū
 vel scit se in actu pcti mortalis interi-
 oris vel exteriori. puta qui sibi sūt p̄cij
 pcti mortalis. nō de eo volētes. tales
 accedēdo peccāt mortali qz p̄tēnunt
 Et qz indignē māducant. iudiciū sibi
 māducāt. qz abutunt̄ sancto scōz. Et
 mētunt̄ se incorporari xp̄o qd̄ eucharis-
 tia figurat. Scōdo sūt qdā hūtes p̄sci-

entiam pcti mortalis quoz p̄scia p̄sur-
 git ex certitudine pbabili. puta q̄ dicit
 morose delectati sunt. r timent fuisse
 mortale p̄sensū r tūc sic accedēdo sine
 p̄ritiōe adhuc peccāt mortali. qz dis-
 criminā se p̄mittūt circa tāū misterū
 Tertio q̄s hz p̄sciam pcti mortali cui⁹
 cōsciētia ex leui p̄surgit. vt hō scriptu-
 losus q̄ timet de leui delectatōe ne fu-
 erit pctm̄ mortale. r taliter accedēs dicit
 Pe. de thar. nō peccat mortaliter
 qd̄verū est fm̄ Pe. de pa. qm̄ firmā cō-
 sciētia nō habet h̄ timore quēdā vel va-
 cillatōz cui⁹ renitit. Vñ Pe. de thar.
 dicit in p̄mo casu qd̄ p̄mittit. in scōdo
 se discriminā p̄mittit. h̄ tertio n̄. Scōdo
 quidā sunt q̄ nō hnt̄ p̄sciam pcti mor-
 talis. r tñ sūt in pctō mortali ignoran-
 ter. Et hoc etiā fit triplr. Primo qm̄
 quis preparavit se r discussit prepara-
 tione sufficiēt diligētissime p̄sciaz ex-
 aminādo. r p̄tos p̄sulēdo. r talis acce-
 dendo nō peccat. h̄ remissionē pctōz
 si que latē accipit r meref. Videt̄ aut̄
 ista examinatio diligētissima quā tra-
 dit Sco. dicēs. Diligētī inq̄sitōe habi-
 ta fm̄ possibilitatē nostre fragilitatis.
 quā rā scz diligētīā faceret p̄udēs vir
 in ardua re quā vellet examinare seri-
 ose. Quā etiā inq̄sitōz oportet diffe-
 rētē eē h̄z diuersitatē penitētū. vt ma-
 iorē apponat diligētīā. qz forte dicit̄
 nō est p̄fessus. r minus in animū suū
 posuit pctā sua. vt ea memoriter reti-
 neret r suo tpe distincte p̄fiteret. p̄mis-
 sa insup cōr̄tūtoz p̄fessioe sufficiētī
 fm̄ pbabilitatē cor̄ndent̄ ad p̄dictas
 inquisitionē. si tūc cōmunicet nō pec-
 cat. immo si aliq̄ alia pctā lateat per il-
 lud sac̄m dimittent̄. Alij sunt q̄ con-
 scientiam suam examinant probabiliter
 r confitētur. Et tales dicit̄ Pe. de
 thar. accedētes nō peccant sed tamē
 remissionem peccatorum nō accipiūt
 nec merent̄. S3 Tho. vbi p̄ius dicit.

ut fiat cum actuali deuotione. qz cum
 eucharistia dat vere in cibū et potū. cō
 siderāda est manducatio nra realis q̄
 cōsistit in spēru attritione. sacramēta
 lis autē p̄sistit in interiori intellectus
 et affectus ruminatōne p̄ fidē cōside
 rando xp̄i passiōē dignissimā. et in
 carnationē. et similia b̄nficia. et spe ful
 ti ad amorē eius accensi eius untonē
 desiderem⁹. qz sicut nocet aut paruz
 p̄dest cibus corpis in stomachū tra
 lectus sine masticatione oris et calore
 stomachi. Sic nec eucharistie sacra
 mentū nisi ruminet ut p̄mittit. et cha
 ritate i xp̄m calescam⁹. Actualis em̄
 deuotio causat ex timore et amore. Ti
 mor insurgit ex cōsideratiōe nostrorū
 defectuum. et xp̄i magnitudine aut iu
 sticia. Sed amor iungendus ē q̄ xp̄m
 nedum uelut piissimū patrē b̄nfacto
 rem. imo vitā cordis desiderem⁹ am
 plexibus. ¶ Quo ad sc̄m p̄ncipale.
 de effectib⁹ eucharistie fm̄ Tho. sunt
 septē notabiles. dis. xij. q̄rti. Et recipi
 untur ad similitudinē cibi corporalis. Pri
 mus et p̄ncipalissimus q̄ nos deo per
 amorē amplius unit. Iste em̄ cib⁹ nō
 xp̄m i nos facit mutari. s̄ nos in xp̄m
 fm̄ illud xp̄i ad Aug. li. p̄fes. Cib⁹ suz
 grandū. cresce et māducabis me. nec
 tu me mutabis in te sicut cibū carnis
 tue. s̄ tu mutaberis in me. Sc̄ds ē re
 stauratio dep̄ditōz in reparatiōe cuius
 cūqz defect⁹ p̄ceder̄. Terti⁹ ē augmē
 tū oim̄ virtutū. Quart⁹ remissio pec
 catōz venialiu oim̄ aut multorū q̄ ad
 culpaz fm̄ q̄ deuotio minor et maior
 sibi fuerit. Quintus est remissio pctōz
 mortalū si inuenit in subiecto. nō in
 p̄sciētia mō supradicto vel tacto. Se
 ptus ē remissio pene debite p̄ mortali
 et veniali in toto v̄l in pte. Sed b̄ dicit
 Tho. facit eucharistia solū q̄ ē sacri
 ficiū. ut i missa p̄ aliq̄ lecta q̄ certū va
 lorē hz ad satisfaciendū. Et ultra illū

habet efficaciam ex deuotioe ministrī et
 pcurātis missaz. Septim⁹ ē remissio
 fomitis et mīn⁹ p̄ni sim⁹ ad victa. Fa
 cili⁹ em̄ cauet q̄s futura etiā mortalia
 roborat⁹ h̄ pane. hec Tho. vbi prius.
 ¶ Quo ad tertiū p̄ncipale. de frequen
 tiōe eucharistie q̄rit sc̄us Tho. i. iij.
 dis. xij. An q̄libet die possit q̄s eucha
 ristiaz sumē. R̄n. In h̄ sacro req̄rit ex
 pte recipiētis desideriu p̄iunctiōis ad
 xp̄m q̄d facit amor. et reuerētia sacri.
 q̄ ad donū timoris p̄tinet. Primū in
 citat ad frequenatōnē hui⁹ sacri quorū
 dīanā. s̄ sc̄m retrahit. Vnde si aliq̄s
 exp̄mētali cognosceret ex q̄ridiana
 sumptiōe seruorū charitatē augeri. et
 reuerentiā non min⁹. deberet q̄ridie
 cōscare. Si autē sentiret p̄ quorū dīanā
 frequenatōnē reuerentiā min⁹ seruorū
 nō mltū augeri. talis deberet inter
 dū abstinere. ut cū maior reuerētia et
 deuotioe postmodū accederet. vñ quā
 tū ad hoc vnusq̄qz relinqueret⁹ ē iu
 dicio suo. Et b̄ est q̄d Aug. dicit. Dixit
 quispiā nō esse accipiēdā quorū dīe eu
 charistia. Alius affirmat q̄ridie sumē
 dā. faciat vnusq̄qz q̄d fm̄ fidē suā pte
 credit faciēdū ē. hec Aug⁹. Et pbat
 exēplis Zachari et Ceturionis. q̄z vn⁹
 recepit d̄m gaudēs. Ali⁹ dicit. Non
 sum dignus vt intres sub tectuz meū
 et vterqz misericordiā consecutus est.
 hec Tho.

Capitulum. xiiij.
 ¶ Qm̄ aut̄ inter ea q̄ sanctifican
 da sunt loc⁹ dei p̄tineat. Idcir
 co de sanctificatiōe et ueneratione
 sc̄orū locoꝝ. puta altar̄ ecclie. et cemē
 terij tria sunt vidēda. Pri⁹ cur ecclie
 sanctificari debeant et p̄ q̄. Sc̄do cur oīo
 v̄l aliq̄ cultus lat̄se in ecclia facti deo
 plus placeāt citius impetrēt ceteris
 partibus. q̄ si extra locū sacru fierent.
 Terti⁹ per q̄ debonefent̄ loca deo sa
 crata. ¶ Primum ad p̄mū notandum

Preceptum III Cap. XIII

q̄ ecclesia frequēta d̄ sex de causis. quas sciūs Tho. posuit sup illō Job. .ii. Nolite facere domuz piūs mei domū negotiōis. Ecclesia in q̄ frequēta d̄ p̄p̄t̄ sanctoz reliquias. sacroz efficacias. officioz frequētas. angloz residētias. mltas indulgētias. ⁊ moztuoz indigentias. **H** Tho. in postilla. Adcirco dicit beatus Aug. in regla sua In oratorio nemo aliqd̄ agat. nisi ad qd̄ factū ē. vñz nomē accepit. Et cām assignat dices. Ut si forte aliq̄ etiam preter horas p̄stitutas si esvacat ora revoluerint. nō sint eis impedimēto q̄ ibi aliqd̄ agēdū p̄ntauerūt. **S**z dubitat an tpe gr̄e debeat eē loc⁹ orandi sp̄cials. Dicit q̄ nō. qz mulier Job. .iiij. de loco orandi q̄renti Iesus r̄ndit. Venit hora in q̄ veri adoratores adorabūt in sp̄u ⁊ veritate. **H**idēt **H**ubert⁹ in regule expositōe. Nō ē in loco ponēda talis fiducia q̄ credat aliq̄s alibi se nō posse exaudiri. sicut fecerūt aliq̄ iudei. s̄ curādū est ex alijs trib⁹ causis de loco. **P**riō qz si nō eēt aliq̄s locus deputat⁹ orōni. tūc nesciret vtz hoies orarēt vñ nō. ⁊ multi omitterēt orare. **S**cdo qz vadēs ad locū orandi plus la borādo ampl⁹ meret. **T**ertio vt orōis locus ad orandū excitet ⁊ moueat. sic locus comedēdi excitat appetitū cibi ⁊ mēsale ad idem. ⁊ sic de alijs. **D**ubitat scdo q̄ in oratorio possint fieri licite. **H**idēt fm eundē. qz triplices sūt actōes i genere. **Q**uedā sunt sp̄uales vt p̄dicatiōis audientia. ⁊ ea q̄ noiata sunt p̄ Tho. ⁊ talia regulariter p̄nt ibi fieri. **H**oc est inuit nomē oratorij. qd̄ ab orōne dicit. accipitō orōnem generaliter p̄ oi exercitio quo aia erigit in deū fm q̄ orō a Dam. diffinit. **P**riō est ascēsus mētis i deū. **D**icit sup illo **M**atth. xvij. **H**oc genus demoniorū nō eijct nisi p̄ orōnem ⁊ ieiunium glosa dicit. **O**ratio generalis nō solū

est in verbis. s̄ in oibus q̄ in obsequium dei ⁊ fidei deuotionez gerimus. **S**ic dictū fuit supra de p̄ribus satisfactōis trib⁹. **A**lle vō actōes sunt necessitatē ⁊ sine p̄cō p̄nt ibi fieri disp̄satiue. nā ecclie cū oibus ornāmētis suis d̄nt teneri mūde. nec d̄nt ibi putata fieri. vel hoies ibi tacere. aut sua suppellectilia mittere nisi p̄pter hostiles incursus aut incēdia repētina. seu alias necessitates vrgētes. sic t̄v̄t necessitate cessate res in loca p̄stina reportent. **I**d p̄bat sumisse. ex de custo. encharistie. **R**edre dicit. xliij. c. penultimo vlti. **I**tē p̄ me tum paganoz. hereticoz. pirataz. seu predonuz p̄nt ecclesia incastellari seu muniti. **E**t p̄nt ibi habere refugū nō solū clerici s̄ etiā laici. ⁊ defendere ecclesiā q̄ in ea sunt. probat v̄t p̄us. **E**t ad idē est **K**ay. ⁊ **D**ostesi. **N**on ergo h̄ in ecclesia comedere. bibere vñ tacere regulariter. s̄ disp̄satiue ex causa **T**ertio dicit **H**ubert⁹. **S**ūt actōes qd̄ que v̄t aut nunq̄ sine p̄cō fiunt. ⁊ tales nunq̄ debent ibi fieri. nisi forte in necessitate pegrinādī. **D**e q̄bus dicit in tertio mēbro. **Q**uo ad scdm̄ p̄ncipale **E**le noranduz. qz fm **H**ubertū vbi p̄us. q̄uis orōnes ⁊ alia sub orōne contēta in oi loco possunt fieri. fm illud. j. **E**t moth. ij. **I**n omni loco lenātes puras manus. t̄n̄ p̄petētius ⁊ fructuosius in oratorio effundunt. septē de causis v̄t rōnibus. **P**riā. qz p̄te credendū est qz de⁹ facilius exaudiat i loco sibi deputato ad h̄ q̄ in alto. **D**ñ. ij. **P**aral. vij. **C**eli mei erūt apte aures mee erecte ad orōnes eius q̄ in loco isto orauerit. **S**cdo qz credēdū ē qz angeli sancti locum talē sanctuz magis frequētent q̄ est dom⁹ dei. **V**nde in huius rei argumētū **J**acob **G**esi. xxvij. vidit angelos dei ascēdentes ⁊ descendētes in loco q̄ dicitur **B**ethel. id est. domus dei **I**psi autē sunt q̄ necessarij sp̄t ipsia

orantibus ad ferendū orōnes n̄ras co-
ram deo. Tertio pbabile ē q̄ demōes
qui libētius ipediūt orōnes nō aude-
ant ita accedere ad hmōi locū sanctū
sicut ad alia ppter terrōrē quē incurit
eis locus sanctus. **¶** Dñ Gen. vbi p̄sus
Or̄terribilis ē locus iste. q̄d vey ē p̄ci-
pue de demonib⁹. Quarto. qz oratori-
um p̄secratū est i honore alicui⁹ sancti
Dñi aut ē credere q̄ sanct⁹ patronus
ecclie specialē curā habet de puenien-
tibus ad locū sui patronatus. sic p̄in-
ceps terre de his q̄ pueniunt ad loca
sui domini. Sicut inuenit de b̄o Ja-
cobo. ⁊ de m̄tis alijs sc̄tis sp̄aliter in-
uātib⁹ sua loca visitates. Et qz orantib⁹
nō modicū necessariū ē adiutoriū san-
ctorū. q̄ sunt potētes apud deū. Im il-
lud Job. v. Ad aliquē sanctorū p̄uerte
re. cōsultū orat in locis sacris q̄ ali-
bi. Quito ibi ē frequēter corp⁹ xp̄i cō-
tinue. aut hora misse ad min⁹. rōe cu-
sus q̄libet ecclesia excellit tēplū p̄mū
Salomonis in q̄ nūq̄ tantū bonum
fuit. i p̄ntia aut xp̄i siqs forti fide orat
citi⁹ exaudiri poterit. Sicut latro p̄pe
xp̄m in cruce. ⁊ Magdalena ⁊ chana-
nea cito exaudiebāt xp̄o p̄sente. q̄ i fide
accedēdo q̄ plus mereri p̄t q̄ p̄ntia
corp̄alis xp̄i faciēt m̄traclā hodie tā-
cito exaudiri possum⁹ q̄ olim. Vnde
Job. xx. xp̄s illud Thome inuise vi-
detur dicēs. Quis vidisti me Thoma
credidisti. b̄i qui nō viderūt ⁊ credide-
runt. Sexto in ecclesijs sunt reliquie
sanctorū. nec dubiū talia coopari ad ef-
ficaciā n̄re orōnis qm̄ fuerint venerate
Ideo quo ad quintū ⁊ sextū Heb. ix.
dicit. **¶** **M**anna q̄d figurabat corp⁹ xp̄i
⁊ virga Aaron ⁊ tabule Moysi tāq̄ co-
rum reliquie custodiebāt in p̄tario-
rio sine oraculo. ⁊ nō alibi tanq̄ cōpe-
tentia orōnis ⁊ p̄p̄clatōi. Septimo. ibi
sunt imagines crucifixi. beate v̄rgis.
sanctorū siue angelorum ⁊ frequēter

quasi libri laicorum. hec autē sensibili-
ter in mentē introducūt hoz memori-
am. q̄ introducta multū valēt frequen-
ter ad excitandū deuotiōnē. deuotiōis
aut affect⁹ summe facit orōnem effica-
cem. **¶** Dñ Aug⁹. ad Probā de orādo
deū Dignior sequitur effect⁹ qm̄ seruen-
tior p̄cedit affectus. Im illud. j. Coz.
.ij. Ad affectū cordis respicit de⁹. pe-
riculosus ē depingere imagines luxu-
riosas. **¶** Ezech. viij. In oratorio etiā fit
cōcursus multorū. Sic em̄ ferrū ferro
acuit. sic deuotio fidelitū muro exci-
tat. Impossibile em̄ ē preces multorū
nō exaudiri. Itēz Matt. xvij. Vbi
duo v̄l tres s̄. **¶** Qm̄ ad tertiu p̄nci-
pale. s. de honestatib⁹ ecclias aduertē-
dū q̄ de ecclia q̄libet intelligi p̄t illō
Gen. xxvij. **¶** **T**erribilis ē locus. iste
nō ē hic aliud nisi dom⁹ dei ⁊ porta ce-
li. vere etem̄ dñs ē i loco isto. Dñ irre-
uerētes ecclias pelozes q̄d ammō sūt.
q̄ demones q̄ terrent a locis sacris. q̄
nō hoies s̄t mali. **¶** Dñ p̄ta tales terri-
bilis legit hystoria. ij. **¶** **M**achab. iij. de
Heliodoro p̄ncipe cui irreuerēter tē-
plum intrāri apparuit equus terribi-
lē h̄ns sessorē. optimis opimēt⁹ adoz-
nat⁹. Isq̄ cū ipetu Heliodore priores
calces elisit. q̄ etiā insidebat hēbat au-
rea arma. alij at̄ apparuerūt duo iune-
nes q̄ circūsteterūt eū ⁊ ex v̄traq̄ p̄te fla-
gellabāt sine intermissiōe. s̄bito at̄ he-
liodoro cecidit i terrā. ⁊ i sella gestato-
ria deponat⁹ ē ex erario. ⁊ facebat mu-
r⁹ absq̄ oi spe. ⁊ salute p̄uat⁹. q̄ p̄p̄ci-
bus Dñie sacerdot⁹ vira ei donata est.
¶ **S**ūt autē plura p̄ q̄ irreuerētia sacro
loco sine sit cimiteriū sine ecclia exhi-
beri p̄t. q̄ tangit Greg. decim⁹. Et
ponunt in ḡnali cōcilio Lugd. li. vi.
de emunitate ecclesie ⁊ cimiterio. c.
deceat. Decet inquit domū dñi sancti-
tudo. deceat cuius in pace factus est
locus ei⁹ cult⁹ sic cū debita veneratiōe

pacifens. Sit itaq; ad ecclesias humi-
lis et deuotus ingressus. Sit in eis que
ta conuersario deo grata. inspiciebibus
placita que considerates non solum instruat
sed et reficiat. Et addit. quod quotiens no-
minat nomen Iesu christi ibi specialiter
intra sacra mysteria flectant genua cor-
dis. et illud capitis inclinatione quis
testetur. nullus ibi seditionem excitet. co-
clamationem moueat. imperiumve comit-
tat. Cessent etiam in locis illis uoluer-
sitatum et societatum quilibet pericula. atten-
tiones. et publica clamora. Cessent uan-
na et multo fortius federa prophana col-
loquia. Cessent profabulationes quilibet
Cessent in ecclesiis et earum cimiterijs ne-
gociosa. et precipue nundinaria ac fori cu-
tiscunq; tumultus. et omnia eis secularium
iudiciorum strepitus conuolcat. nulla in-
ibi causa per laicos criminalis maxime
agatur. Sint loca eadem a laicorum congre-
gationibus penitus aliena. Et ponit ibi
causam illam. Ne ubi est peccatorum uentis
postulanda. ibi peccandi occasio detur
aut comprehendantur peccata committi. hec
ubi prius. Secundo habet emun-
tatem hanc ecclesia ut multi ad eam co-
fugiunt. uita tueant corporali. De illo
beatus Augustinus. li. j. de ciuitate dei. ca. j.
dicit. quod etiam barbari peccerunt basilice
apostolorum rome etiam pagani ad eam
confugiuntibus. Postea per plura capi-
tula probat quod pagani veteres et etiam ro-
mani nonnunquam leguntur peccasse in cor-
pore fugientibus ad deorum suorum templa. Et
ca. vij. concludit. quod id quod barbari per-
fugientibus ad apostolorum templum latissimum
peccerunt. hoc christiani nominati. christiano
templo tribuendum quod quis inuidet ceteris
quod quis inuidet nec laudat iniquis quod quis
laudanti reluctat infans est. hec ibi.
Unde nullus ad ecclesiam confugiens
inde per vim abstrahi debet. Excipit pri-
mo latro qui stratas publicas insidiis
et aggressuris obsidet. Secundo qui

de nocte agros vastat uel comburit. Ter-
tio qui in ecclesia commisit maleficium
sperans se ab ecclesia defendi. quod semper
presumit. nisi contrarium probetur. Et ta-
les etiam in alia ecclesia extrahi pos-
sunt. Quarto si confugiens sit seruus qui
si prestita a domino cautione de im-
punitate non uelit de ecclesia exire. in-
uitus expellitur et reddit domino. Quinto
heretici qui uident in tertio concilio
di. Alijs autem etiam in deis et paganis
imo de excommunicatis si consuetudo de ex-
communicatis tenet. debent rectores ec-
clesiarum saluare uitam et membra. hec omnia
per diuersa iura probantur. sed breuitatis
causa dimitto.

Capitulum. xiiij. De sanctificatione
sabbati.

Tertia particula tertij precepti
de satisfactione sabbati est. Sex
diebus operaberis. Ubi labor
mandatur extra dies festos. Circa que
tria sunt uidentia. Primo quando la-
bor sit in precepto. quando in consilio
et quando prohibitus. Secundo qui pos-
sint de elemosinis uiuere sine labore
manuum in toto uel in parte. Tertio
quibus modis labor exerceri debite.
Primum ad primum notandum quod sup. ij.
Thessal. ij. ubi dicit. Si quis non uult
operari non manducet. si quis non obe-
dit uerbo uestro per epistolam. hanc notate
et non misceamini cum illo ut confun-
datur. glo. precipit ut operentur. Ubi
querit hora. utrum operari manibus sit
preceptum. Ad sic. patet per glo. et textum
pallegatum. Respondet quod sicut quedam
sunt bona per se. ut sanum esse. quedam
per accidens propter alterum. ut medi-
cari. Prima autem appetenda sunt sibi se-
ipsum et omnibus. secunda in casu et aliqui-
bus. Sic quedam precipiuntur propter
se. quia per se bona. ut deum colere.
parentes honorare. Et hec sunt semper
habita oportunitate implenda. et

ab oibns. **Q**uedā sō sc̄iptūnt. p̄pter
aliud. vt generatiōi vacare p̄pter mul
tiplicatiōē p̄seruatiōē humani ge
neris. Et hec nō semp nec ab oibns
sunt implenda. s̄ aliqui. qm̄ sc̄z necessi
tas horū p̄pter q̄ data sunt imminet.
nec subuenit ab alijs. Laborare sō z
operari manib⁹ nō ē de his q̄ sunt bo
na z p̄cepta p̄ se. dicit em̄ de se opus
in differēs nō virtuosuz. s̄ est de his q̄
sunt bona z p̄cepta p̄pter aliud. vñ nō
ligat oēs z semp. s̄ aliquos. z in casu
necessitatis p̄pter quam p̄ceptū est.
C P̄ceptū autē ē partim p̄t necessi
tatem sp̄ualem ad vitanda sc̄z peccata
que ex ocio nascunt. p̄tīm p̄pter cor
porales ad acquirēdū. sc̄z vñ sustentē
corporis sanitas z vigor. vbi ergo oc
currit alicui necessitas sp̄ualis. qz ex
ocio implicat peccatis q̄ nisi p̄ labo
rē p̄vilitare debet laborare. **P**bt etiā
occurrit necessitas corporalis qz aliud de
nō p̄t necessaria inuenire d̄z labora
re. **V**n̄ etiā occurrit necessitas vtrac̄
qz. vt qz alias nō p̄t nō licito z hone
sto viuere sine pctō vel furti vel adu
lationis vel h̄mōi necessaria inuenire
debet laborare. **A**lias exceptis his tri
bus casibus nullū puto teneri ad la
borandū p̄cise. **A**liqui tñ expedit labo
rare. aliqui non. **S**i em̄ hō alias h̄z ne
cessaria. modo licito. z alias p̄ exerci
tium sp̄uale sufficiēter vitat pctā. q̄
nis nō teneat laborare. si tñ vacat op̄i
sp̄uali vel tp̄ali vtilior. vel si vacat vti
lior. tñ p̄ laborē hunc ab illo op̄e non
spedit notabilis. expedit laborare. qm̄
p̄fectus ē vtrūqz facere. q̄ aliter tantū
Si autē alias nō expedit. vt qm̄ impe
dit exercitiū vel publicū. vt lectionis
aut p̄dicationis publice. vel p̄uati vt
lectionis vel orōnis p̄uate. hec **Goz.**
Cōcordat **Tho.** in tractatu cōtra im
pugnantes euangelicaz paupertatem.
D **S**ed notandū q̄ p̄ter exercitiū ma

nuale alia sunt exercitia sp̄ualia licita
corpus etiā multuz aggranaria. pura
oīo deuota. meditatio bona. studiū li
citiū lectio vtilis. laus diuina. p̄fessio
nis auditiā. datio cōsilioz in causis
sp̄ualib⁹ vel rēp̄oralib⁹. z h̄mōi q̄bus
exercitijs inherēdo licite nullus cen
seri debet p̄tunc esse ociosus. qz sp̄us
lis labor est penaltor corporali q̄ntupl
ci de cā fm̄ medicos. **P**rimo qz labo
res sp̄uales extenuat vires naturales
z aiales quas labor exterior tanq̄ cor
porale exercitiuz vigorat. **S**ec̄do quia
labor sp̄ualitū q̄dam vexat die ac no
cte p̄ somnia dura. **S**ed laborē corpo
ralē sequit somn⁹ q̄ctus. z p̄sequēs
bona digestio z virtū fatigatuz restau
ratio. **T**ertio qz vires sp̄uales magis
lese sunt original peccato. **I**deo ma
iorē difficultatē patit hō cū illis ope
rando q̄ cū vtrūqz exteriorib⁹. **Q**uar
to labor corporalis calorē naturalē sp̄i
ritualium laborū multi calorē natura
lem conculcant z extingunt. humori
bus replent. z ex sanguineo melācho
licum faciunt. **Q**uinto labor sp̄ualis
emulos h̄z malos sp̄us impediētes
ne hō ad veritatē z sp̄aliter ad virtutē
p̄ueniat. s̄ nō sic de corporali. **O**ciū
igitur id est. carentia tā corporalis q̄
sp̄ualis exercitiū q̄nc̄ mala facit. **P**ri
mo dat locum diabolo. **V**n̄ sancti pa
tres dixerunt occupatū vno demone
sed ociosum innumeris temptari. **E**t
Hiero. **S**emp̄ aliquid boni facito vt
te diabolus inueniat occupatū. **S**ec̄do.
grate damnū sustinet sine causa in vi
nea sui corporis. que est aia. **D**az de ore
solum q̄s octo fructus posset collige
re q̄ sunt dei laudatio. grattarū actio.
oīo. p̄fessio. modesta verborū. abstinē
tia. fraterna eruditio. victorū correctio
Tertio ociosus biuitis ē deterior. **B**u
tis enim competit comedere. **S**ed de

Preceptum III Cap. XIII

ocioso die apls. ij. Thessal. iij. Si quis non vult operari non manducet. Quarto consumit tempus et nihil noui lucratur. et se facit receptaculum omnium sordium. **Ubi Berni.** Omnium reprobationum et cogitationum malarum et inutilium sentina et seminarium est ocium. **Exemplum David** occupatus bellis non luxuriatur est. huius tempore ocium adulterium et homicidium commisit. ij. Reg. xj. Sic etiam et Salomone circa templum et alia occupatur. non cecidit. huius ociosus. **Quito ocium** facit fugere fugere sanitatem corporis et anime. huius sequuntur plus laboris quam ocium. ut patet exemplo catene de ferro quam non visam rubi go presumit grauius quam si quis ea uteretur. quia et si visum presumit. tamen minus quam rubiginem et etiam dealbat. **Ociosus etiam non potest** acquirere habitum virtutum. quia habitus generatur per actus frequentatos. sic etiam anima ociosa semper manet nuda.

¶ Quo ad secundum principale notandum **fm Tho.** tractatu contra impugnantes paupertatem euangelicam. Et. ij. q. cxxxvij. ar. v. q. nonne sunt genera hominum qui excusari possunt a labore manuali in toto vel in parte et vni possunt elemosynas. **Primo** plati ecclesie et clerici. **Quod** aplos ostendit. i. Cor. ix. dicens **Nescitis** quoniam qui in sacrario operantur. que de sacrario sunt edunt qui altario deseruiunt cum altario participant. **Secundo** religiosi gloriis precipue mendicantes eadem ratione quam ad plura quam clerici. quia orant. laudant student. predicant. celebrant. sacramenta etiam quedam ad minus conferunt propter que opera pro communitate ecclesie facta tam iuste sustentationem ab alijs recipiunt. quando faciunt ad quam instituti sunt. sicut stipendarij et famuli rerum temporalium precium sui laboris. **Tertio** publice studio vacantes. aut litteris artium. ut scholares. quia tales non possunt studere et simul laborare. et ecclesia de talibus fructum sperare potest pro rebus

ca futurum. **Quarto** inspirati et vocati speciali instinctu spiritus sancti ad voluntariam paupertatem. **Quorum** exemplar fuit beatus Alexius qui medicauit plurimum annis. **Quis** in ediffa ciuitate in arto ecclesie beate virginis. xvij. annis ad elemosynam sedit. et postmodum in domo paterna totidem annis velut medicus est nutritus licet a patre ignoraret. **Unde** christus inuent decalogum seruati ait. **Si** vis perfectus esse vade et vende omnia que habes et da pauperibus. **Quinto** inualidi ad laborandum. ut pueri vel senes vel egri aliter. talibus enim clericus si habet. vel alij seculares puidere debent. **Sexto** elemosyna etiam vni potest quam laborare potest huius non tamen ut se et suos nutrire possint. residuum enim de elemosynis accipere potest. ut sunt interdum debiles mulieres vel senes. **Septimo** si quis diues omnia sua dedisset pauperibus. et in seculo vel religione manens egeret. nec artem operandi sciret vel exercere non posset propter dissuetudinem. talis de elemosynis viuere posset sibi datus vel monasterio ad quod se contraxisset. **Octauo** penitentes alij medicare possunt vel elemosynam recipere. puta hi quibus pro grauius peccatis iniunctum est. **Sed** tales si habent debent impetiri de suis bonis quantum ipsi presumerent. alijs pauperibus. **Nono** potest elemosynas accipere alij pro loco vel structura communitati vel diuio seruicio valent. et sic medicantur alij pro ecclesijs. alij pro potestate alij pro reparatione vic. **Des** istos modos probat scriptus **Tho.** licitos tractatu quem supra. Et. ij. q. **Aut** vero sub talium numero non continentur. et tamen ociose viuunt etiam de redditibus proprijs nec cogitant. potest tenent omnibus vel alijs diuinis. ad quam aptitudinem habent. aut quam elemosynas fidelium recipiunt. tales non eent sibi et pauperibus alijs et primum decipiunt. **Ex** quibus patet quod plura genera hominum deberent per capita christiani

populi corrigi. q̄ octose vsuere volant
 Primo clerici & religiosi ociosi. Se-
 cundo nobiles ociosi. q̄ eo q̄ diuitias
 nō habēt a p̄decessorib⁹ poti⁹ dep̄da-
 tur. & alia mala faciunt q̄ velint labo-
 rare. ad quē tamen labore in tali casu
 tenent. Tertio validi mendicātes va-
 rijs mendacijs populū decipiētes.
 Quarto vsurarij iudei & christiani. cū
 vtriq̄ in lege eorum sit prohibitum.
 Quinto christiani cābijs malis & cō-
 tractibus pueris insistentes. Sexto
 incantatrices & p̄phetisse deimonū de
 vaticinio eorū elemosynā recipiētes.
 Septimo ciues. reddituarij etiā octo-
 se vsuētes nulli p̄sunt. non deo cui nō
 seruiunt. non pximo. quia nō mercā-
 tur. nec laborāt. s̄ alios inficiūt. se de-
 struunt. & om̄ia nona mala interdum
 reperiunt. Deu q̄ multi reperiunt q̄
 talē statum desiderāt habere. ¶ Quo
 ad tertiu⁹ p̄ncipale notat maḡ Hein-
 ricus de basila sup̄ Gen. iij. In sudo-
 re vultus tui rē. q̄ quinq̄ requirunt
 ad hoc q̄ quis rem artificialē faciat v̄l
 naturalē fieri p̄curet. Prīmū ē recta
 intentio. que est vt ipse suis laborib⁹
 necessitate vite acquirat cōpotentem
 sibi & cōmuni vtilitati deseruiat. Se-
 cundu⁹ est vt opus suū vtiliter sine
 falsitate & s̄p̄sificatione faciat. Ter-
 tiū est q̄ certū tēporibus ab ecclesia
 cōstitutis. hoc est in festiuitatib⁹ labo-
 res suos intermittat. vt diuinis pleni-
 us vacare possit. Quartū vt opus suū
 legaliter & fm̄ iusticiam ciuilem ven-
 dat sine fraude iuxta eius valorē pen-
 satus oib⁹ ex parte materis opis & la-
 ris & status cōtinuādū laborātis. Qui-
 tum est q̄ nō sint artifices curiositātū
 & vanariū nōstatiū inuētores. in vesti-
 bus edificijs vt magis lucent. Vide
 de hoc p̄mo mandato de curiositate
 & superbia.

¶ Sequit̄ quartū p̄ceptū. Capi. I.

Receptum
 quartū capitulum p̄-
 mum. Diliges prox-
 imū tuum sicut teipm
 Notandū q̄ sicut sub
 p̄cepto dilectionis dei
 coprehendunt tria p̄cepta p̄me tabu-
 le. de quibus hacenus dictū est. sic sub
 p̄cepto de diligēdo p̄ximū cōprehen-
 dunt septē p̄cepta secūde tabule. p̄p̄
 qd̄ x̄ps ait. Mat̄h. xxiij. Diliges do-
 minū deū tuū ex toto corde tuo. & ex
 tota aīa tua & ex oī mēte tua. h̄ ē p̄mū
 & maximū mādatū. Scd̄ s̄c̄ s̄c̄ ē h̄nc.
 Diliges p̄ximū tuū sic teipm. In his
 duob⁹ mādatis vniuersa lex p̄ndet &
 p̄p̄he. Adcirco añq̄ descēdam⁹ ad se-
 ptē p̄cepta res̄idua necē ē dicē de p̄-
 cepto dilectōis p̄imi. Et ponent̄ q̄ntoz
 P̄mo quō tenemur diligere nos ipsos
 Scd̄o quō tenemur diligere p̄ximos
 sub p̄cepto. Tertio de ordie diligēdi.
 Quarto quō p̄ficere debem⁹ in dili-
 gēdo p̄ximū p̄nt ē p̄silitū. ¶ Quo ad
 p̄ximū tria ponent̄. P̄mo qd̄ sit dilige-
 re se. Scd̄o q̄ requirunt ad b̄n̄ diligē se
 Tertio cur nō ē sp̄ale mādatū de dili-
 gēdo se vel saltē nō taz exacte positū.
 sic alia mandata. ¶ P̄mo ad p̄ximū
 notādū fm̄ Tho. ii. d̄ p̄fectiōe sp̄ualis
 vite ca. xiiij. q̄ diligē se ē sibi bonū vel-
 le. S̄ q̄ v̄l q̄t sunt tibi bona. R̄ndet q̄
 q̄nq̄. P̄mo maximū bonū ē felicitas
 tua. s̄. deus imēdiare in p̄ia tibi vni-
 dus. Scd̄o v̄tutes & vitatio vicioz. qz
 sine his null⁹ b̄n̄ficat̄. Tertio scie aliq̄
 les. qz sine his nesciret quō v̄tutes ef-
 sent acq̄rēde. & vitāda vicia. Quarto
 bona corpis vt fortitudo. sensuū v̄tues
 c̄tas. pulcritudo. sanitas rē. Quinto
 bona exteriora vt fama. & possessiōes. ac
 pecunie. P̄ia tria desunt p̄ncipalit̄
 anie. duo res̄idua corpis. P̄ima tria
 interiori homini. Alia duo exteriorā